

Musiqi

**METODİK
VƏSAİT**

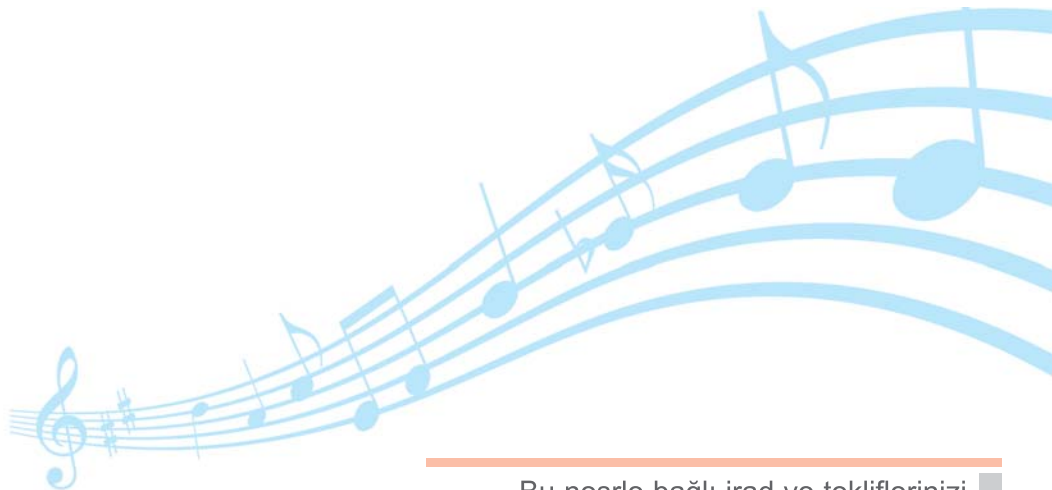

LAYIHƏ

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
CEYRAN MAHMUDOVA

Ümumtəhsil
məktəblərinin *Musiqi* 9 -cu sinfi üçün

fənni üzrə dərsliyin **METODİK VƏSAİTİ**

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığa görə əvvəlcədən təşəkkür edirik!

LAYİHƏ

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Giriş	5
İzahat vərəqi.....	6
IX sinif «Musiqi» fənni üzrə dərslərin illik planlaşdırılması.....	10

QƏDİM ÇALĞI ALƏTLƏRİ HƏR BİR XALQIN MƏNƏVİ DƏYƏRİDİR

1. Azərbaycan xalq çalğı aləti – tar.....	24
2. Tar və Simfonik Orkestr	27
3. Azərbaycan xalq çalğı aləti – kamança	30
4. Kamança və Simfonik Orkestr	33
5. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	35
6. Azərbaycan xalq çalğı aləti – qanun (kanon).....	36
7. Azərbaycan xalq çalğı aləti – saz	39
8. Azərbaycan xalq çalğı aləti – ud	42
9. Çalğı aləti – qarmon.....	45
10. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	47
11. Azərbaycan xalq çalğı aləti – balaban	48
12. Azərbaycan xalq çalğı aləti – zurna	51
13. Azərbaycan xalq çalğı aləti – tütək	54
14. Azərbaycan xalq zərb çalğı aləti – nağara.....	57
15. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	59
16. Böyük Summativ Qiymətləndirmə.....	59
17. Azərbaycan xalq zərb çalğı alətləri – dəf, qaval və dümbək.....	60

LAYİHƏ

AZƏRBAYCAN MUSIQI MƏBƏDLƏRİ VƏ MUSIQI MƏDƏNİYYƏTİ

18. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı.....	63
19. «Şahsənəm» operası və rus bəstəkarı Reynqold Qliyer.....	66
20. Müasir mövzuda ilk Azərbaycan operası	69
21. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	71
22. Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyası.....	72
23. Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri	75
24. Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası	78
25. Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri.....	81
26. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	83

LAYIHƏ

**AZƏRBAYCAN MUSIQI MƏDƏNİYYƏTİ VƏ
MUSIQI KOLLEKTİVLƏRİ**

27. Azərbaycan Dövlət Akademik Musiqili Teatrı	84
28. Əməkdar kollektiv, Səid Rüstəmov adına Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestri	88
29. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri ansambları.....	91
30. «Dan ulduzu» Kamera-Instrumental Ansamblı	93
31-32. «Bənövşə» Uşaq Xoru	95
33. Kiçik Summativ Qiymətləndirmə	97
34. Böyük Summativ Qiymətləndirmə	97
Mahnı repertuarı.....	98
İstifadə olunmuş ədəbiyyat.....	127

GİRİŞ

Ümumtəhsil məktəblərində incəsənətlə bağlı fənlər arasında musiqi fəni əhəmiyyətli yer tutur. Mənəvi-estetik təsir gücünə, didaktik mahiyyətinə, musiqi incəsənətinin qayda-qanunlarını, incəliklərini öyrətmə imkanlarına görə müstəsna əhəmiyyətə malik olan bu fənn əvəzolunmaz tərbiyəedici funksiya daşıyır.

Musiqi təliminin vəzifələrinə daxildir:

- musiqini duymağın, sevməyin, ondan həzz almağın, onu düzgün başa düşüb qiymətləndirməyin formalaşdırılması;
- şəxsiyyətin mənəvi-estetik keyfiyyətlərinin, dünya görüşünün inkişaf etdirilməsi;
- estetik hislərin, bədii-estetik zövqün tərbiyə edilməsi;
- musiqi ifadəliliyi və musiqi yaradıcılığı qabiliyyətlərinin formalaşdırılması;
- şagirdlərin musiqiyə dair bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnmələrinin təmin edilməsi.

Musiqi dərsləri təhsilverici, inkişafetdirici, tərbiyəedici funksiyalara malikdir.

Bu məqsədlə, musiqinin tərbiyəedici təsirini artırmaq, həyatla əlaqəsini möhkəmlətmək üçün dərsliyə vətənpərvərlik, humanizm, dostluq hislərini inkişaf etdirən müxtəlif janrlı əsərlər daxil edilmişdir.

Milli musiqi nümunələri, milli-mədəni irsimizin tərənnümü ilə bağlı əsərlər dərslərdə xüsusi yer tutur. Milli dəyərlər, ümumbəşəri dəyərlər fonunda və onlarla vəhdətdə təqdim olunur. Beləliklə, millilikdən ümumbəşəriyyətə doğru istiqamət dərsləyin ana xəttini təşkil edir.

Ümumtəhsil məktəblərində musiqi fənninin səmərəli tədrisini təmin etmək üçün həyatiliyə, emosionallığa, məşğələlərin kompleks mərhələlik əsasında aparılmasına fikir verilməlidir. Mahnı oxuma, musiqili-ritmik hərəkətlər, notla oxuma, improvizasiya və musiqi dinlənməsi mərhələsində şagirdlərə verilən bilik, bacarıq və vərdislər müxtəlif istiqamətlərdə inkişaf etdirilsə də, mahiyyət etibarilə bir məqsəd əsas götürülür: böyüməkdə olan gənc nəslin mənəvi-estetik tərbiyəsini, bədii yaradıcılıq qabiliyyətlərini formalaşdırmaq, onları hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət kimi yetişdirmək və müstəqil Azərbaycan Respublikasının layiqli vətəndaşı kimi həyata hazırlamaq.

LAYIHƏ

İZAHAT VƏRƏQİ

IX sinif üzrə «Musiqi» komplekti dərslikdən və müəllim üçün metodik vəsaitdən ibarətdir. VIII və digər aşağı siniflərdə olduğu kimi bu vəsaitdə də hər bir dərsə aid mövzu, məzmun standartları, integrasiya, iş metodları, hər dərsə əlaqədar planlaşdırma, qiymətləndirmə cədvəli, həm də musiqi repertuarı öz əksini tapmışdır. Müəllim dərsə hazırlaşarkən şagirdlərin bilik səviyyələrini, qavrama qabiliyyətlərini və eyni zamanda yaş xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdır. Digər tərəfdən müəllim yeni mövzunu şagirdlərə başa salmaq üçün əyani, texniki və köməkçi vasitələrdən istifadə etməyi bacarmalıdır.

Şagirdlərin qiymətləndirilməsi beş bal sistemində əsaslanır. Bunun üçün müəllim aşağıdakı meyarları nəzərə almalıdır:

1. Musiqi ifaçılığı (mahnıların ifa olunması, sadə musiqi alətlərində ifa bacarığı);
2. Sual-cavabla mövzunu əhatə etmə bacarığı;
3. Yeni ideya və təkliflərin təqdim olunması bacarığı;
4. Qrup üzrə işlərdə fəallığı, işgüzar təkliflərlə çıxış etmə qabiliyyəti;
5. Problemə yaradıcı yanaşma, ümumiləşdirmə qabiliyyəti, təqdimat etmə məharəti və s.

Hər bir məzmun vahidinin sonunda şifahi, yazılı və musiqili testlər təklif olunur.

Musiqi dərsliyində mövzuların məzmununa uyğun məlumatlar və illüstrasiyalar, bəstəkarların portretləri, mahnıların notları və mətnləri, tapşırıqlar və suallar öz əksini tapmışdır. Dərsliyin sonunda dərslik daxilində notları əks olunmamış mahnıların notları, dərsdən kənar məşğələlərdə, bayram konsertlərində ifa olunacaq mahnıların not və sözləri öz əksini tapmışdır. Digər tərəfdən tədrisdən kənar musiqi viktorinalarında, nəzəri musiqi müsabiqələrində istifadə etmək üçün uşaq musiqisi yazan Azərbaycan bəstəkarlarının yaradıcılığı ilə əlaqədar bioqrafik sxem və məlumatlar da dərsliyin sonunda öz əksini tapmışdır.

Dərslik hazırlanarkən aşağıdakı pedaqoji prinsiplərə riayət olunmuşdur:

- məktəblilərin yaş xüsusiyyətlərinə uyğunluğu;
- dərsliyin məzmunu seçilərkən gender bərabərliyi, etnik və dini məsələlərə düzgün yanaşma;
- dərsliyin məzmununda verilən biliklərin elmi əsaslandırılması, cəlbədi-ci və asan qavranılması;
- dərslikdəki illüstrasiyaların mövzulara uyğunluğu;
- dərsliyin məzmununa uyğun olaraq dizayn edilməsi;
- digər fənlərlə integrasiya.

QIYMƏTLƏNDİRMƏ CƏDVƏLİ

Hər bir dərstdə aşağıdakı qiymətləndirmə cədvəlindən istifadə etmək olar:

№	Meyarlar	I (zəif)	II (orta)	III (yaxşı)	IV (əla)
	Grup				
1.	Öz fikrini ifadə edir				
2.	Musiqi nümunələrini fərqləndirir				
3.	Mövzu ilə əlaqədar nəticə çıxarır				
4.	Təqdimat edir				
5.	Mahnı melodiyasını oxuyur				
6.	Rəqs edir, musiqinin ritmini tutur				
7.	Musiqi nümunələrinin xanə ölçülərini və tonallığını müəyyən edir				

DƏRSİN RESURLARI

«Musiqi» fənninin mövzularını daha yaxşı qavramaq, mənimsəmək üçün şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdişlərini formalaşdıraraq inkişaf etdirmək üçün tədris prosesində çox vacib olan resurslardan istifadə etmək lazımdır. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

- məktəblilərin mənimsədikləri bilik, bacarıq və vərdişlər;
- dərslik;
- musiqi aləti kimi fortepiano;
- notlar;
- portretlər;
- şəkillər;
- sxem və plakatlar;
- kompüter;
- maqnitofon və disk;
- DVD-pleyer.

Qeyd olunan resurslardan müəllim dərs prosesində səmərəli şəkildə istifadə etməlidir.

LAYIHƏ

IX sinif «Musiqi» fənni üzrə standartlar

IX sinfin sonunda şagird:

- * Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri (Ü.Hacıbəyli, F.Əmirov, V.Mustafazadə, Q.Qarayev, F.Əlizadə, İ.S.Bax, R.Qliyer, İ.Ştraus, B.Bartok, C.Gerşvin, L.V.Bethoven) və onların geniş yayılmış əsərləri haqqında bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir;
- * Azərbaycan musiqi folklor nümunələri (mahnı, rəqs), muğam və aşiq havalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir;
- * musiqi əsərlərinin melodiyası, ritmi və onlarda istifadə edilmiş bədii nümunələr haqqında fikrini nümayiş etdirir;
- * musiqi əsərlərini hissi-emosional cəhətdən dərk etdiyini nümayiş etdirir;
- * dinlədiyi musiqidən yaranan təəssüratlarını müxtəlif formada ifadə edir;
- * mahnını not və mətni ilə oxuyur;
- * fərdi, qrup və kollektiv ifaçılıq bacarığı nümayiş etdirir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt standartlar

1. Musiqi aləmi

Şagird:

- 1.1. *Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların geniş yayılmış əsərləri haqqında bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
 - 1.1.1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri (Ü.Hacıbəyli, F.Əmirov, V.Mustafazadə, Q.Qarayev, F.Əlizadə, İ.S.Bax, R.Qliyer, İ.Ştraus, B.Bartok, C.Gerşvin, L.V.Bethoven) və onların əsərləri haqqında biliklərini müqayisəli şəkildə izah edir.
 - 1.1.2. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında təqdimat edir.
- 1.2. *Azərbaycan musiqi folklor nümunələri (mahnı, rəqs), muğam və aşiq havalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.*
 - 1.2.1. Azərbaycan musiqi folkloru nümunələrinin Qərbi Avropa bəstəkarlarının yaradıcılığına təsiri barədə münasibətini bildirir.
 - 1.2.2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşiq musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir.

2. Emosional dəyərləndirmə

Şagird:

2.1. *Musiqi əsərlərinin melodiya, ritmi və onlarda istifadə edilmiş bədii nümunələr haqqında fikrini nümayiş etdirir.*

2.1.1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının musiqili səhnə əsərlərində istifadə olunmuş bədii nümunələr haqqında təqdimat edir.

2.2. *Musiqi əsərlərini hissi-emosional cəhətdən dərk etdiyini nümayiş etdirir.*

2.2.1. Simfonik orkestrdə ifa olunan musiqinin emosional təsiri haqqında fikrini izah edir.

2.2.2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir.

2.3. *Dinlədiyi musiqidən yaranan təəssüratlarını müxtəlif formada ifadə edir.*

2.3.1. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssüratlarını ifadə edir.

3. Musiqili fəaliyyət

Şagird:

3.1. *Mahnını not və mətni ilə oxuyur.*

3.1.1. Mahnını ikisəsli a kapella (müşayiətsiz) oxuyur.

3.2. *Fərdi, qrup və kollektiv ifaçılıq bacarığı nümayiş etdirir.*

3.2.1. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

LAYİHƏ

IX sinif «Musiqi» fənni üzrə dərslərin illik planlaşdırılması

Saat	Təlim vahidi	Dərsin mövzusu	Standart	Inteqrasiya	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənən musiqi nümunələri və onların müəllifləri	Resurslar
1	1	Azərbaycan xalq çalğı aləti – tar	1.2.1.; 2.3.1.; 3.2.1.	Əd.: 1.1.5. T.i.: 3.1.1. Fənd.: 3.1.1.	«Oxu, tar» – S.Rüstəmov, M.Müşfiq	«Çahargah» muğamından bir parça	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1		Tar və Simfonik Orkestr	1.1.1.; 2.2.1.; 3.2.1.	Əd.: 1.2.3. Fənd.: 3.1.1.	«Oxu, tar» – S.Rüstəmov, M.Müşfiq	1. Ü. Hacıbəyli. «Leyli və Mecnun» operasından elçilik səhnəsində səslənən muğamdan bir hissə 2. H. Xanməmmədov. «Tar və Simfonik Orkestr üçün 1 №-li Konsert»-in I hissəsindən əsas mövzu	Dərslik, iş vərəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1		Azərbaycan xalq çalğı aləti – kamança	1.2.2.; 2.3.1.; 3.2.1.	Əd.: 1.2.1. T.i.: 3.1.1.	«Mehriban olaq» – Ş.Axundova, İ.Coşqun	1. «Şüşlər» muğamından bir parça 2. «O olmasın, bu olsun» bədii filmindən musiqi parçası	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1		Kamança və Simfonik Orkestr	1.1.1.; 2.2.1.; 3.2.1.	Əd.: 1.1.1. Fənd.: 3.1.1.	1. H. Xanməmmədov. «Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert» əsərindən I hissənin köməkçi mövzusunun bir parçası 2. «Mehriban olaq» – Ş.Axundova, İ.Coşqun	H. Xanməmmədov. «Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert»-in ekspozisiyası	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1	Küç Summativ Qiymətləndirmə						

Saat	Təlim vahidi	Dərsin mövzusu	Standart	Inteqrasiya	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənən musiqi nümunələri və onların müəllifləri	Resurslar
1	Qədim ǧalǧı alətləri hər bir xalqın ənənəvi dəyəridir	Azərbaycan xalq ǧalǧı aləti — qanun (kanon)	1.1.1.; 2.2.2.; 3.2.1.	Əd.: 1.1.5	1. «Bayatı-Şiraz» muǧamı. «Bərdəşt» şöbəsinə qanun musiqi alətində ifa olunan musiqi parçası 2. «Qarabağ bayatıları» – A.Dadaşov, N.Kəsəmənli	1. «Bayatı-Şiraz» muǧamından bir parça 2. S.Ələsgərov. «Qanun və fortepiano aləti üçün Poema»dan bir parça	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1		Azərbaycan xalq ǧalǧı aləti — saz	1.1.1.; 2.2.2.; 3.2.1.	Əd.: 1.1.5 H.B.: 3.1.1.	1. «Vaqif gözəlləməsi» aşiq havasından bir parça 2. «Qarabağ bayatıları» – A.Dadaşov, N.Kəsəmənli	1. «Misri» aşiq havası 2. Ü.Hacıbəyli. «Koroǧlu» operasından «Koroǧ-lunun aşiq mahnısı»	Dərslik, iş vərəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1		Azərbaycan xalq ǧalǧı aləti – ud	1.2.2.; 2.2.2.; 3.2.1.	T.i.: 3.1.1. Fənd.: 3.1.1.	1. «İstiqlal bayramı» – R.Şəfəq, V.Mirzə	1. «Şur» muǧamından bir parça 2. A.Geray «Bağçakürd»	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1		ǧalǧı aləti – qarmon	1.2.2.; 2.2.2.; 3.2.1.	T.i.: 3.1.1. Fənd.: 3.1.1.	1. «Vaqzalı» – Azərbaycan xalq rəqsi 2. «İstiqlal bayramı» R.Şəfəq, V.Mirzə	1. «Vaqzalı». Azərbaycan xalq rəqsi 2. T.Bakıxanov «Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert»in I hissəsindən bir parça	Dərslik, iş vərəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1	Kıçık Summativ Qiymətləndirmə						

Saat	Təlim vahidi	Dərsin mövzusu	Standart	İnteqrasiya	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənən musiqi nümunələri və onların müəllifləri	Resurslar
1	Ədəbiyyat	Azərbaycan xalq çalğı aleti – balaban	1.1.1.; 2.2.1.	Əd.: 1.2.2. Fənd.: 3.2.1.	1. «Sarı gəlin». Azərbaycan xalq mahnısı 2. «Şəhərimiz» – S.Rüstəmov, M.Seyidzadə	1. «Sarı gəlin». Azərbaycan xalq mahnısı 2. O.Recebov. «Göyçək Fatma» cizgifilm- operasından «Qızlar xoru»	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1		Azərbaycan xalq çalğı aleti – zurna	1.2.2.; 2.2.2.; 3.2.1.	Fənd.: 3.1.1.	1. «Bağdagülü» Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından bir parça 2. «Şəhərimiz» – S.Rüstəmov, M.Seyidzadə	1. «Bağdagülü» Azərbaycan xalq rəqsi. Zurna- çılar dəstəsinin ifasında 2. C.Quliyev. «Zurna və Simfonik Orkestr üçün Uvertürə». Əsərdən bir parça	Dərslik, iş vərəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1		Azərbaycan xalq çalğı aleti – tütək	1.1.1.; 2.2.1.; 3.2.1.		1. «Çoban bayatısı»ndan bir hissə 2. «Mübarək» – Ə.Cavanşirov, H.Ziya	1. «Çoban bayatısı». Tütəkdə ifa edilir 2. A.Rzayeva, M.Dilbazi. «Çoban Qara»	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1		Azərbaycan xalq zərb çalğı aleti – nağara	1.2.2.; 2.2.2.; 3.2.1.	Əd.: 1.2.4. H.b.: 3.2.1. T.i.: 3.1.1.	1. «Yallı» Azərbaycan xalq rəqsindən bir parçanı iki-səli oxumaq 2. «Mübarək» – Ə.Cavanşirov, H.Ziya	1. «Yallı» Azərbaycan xalq rəqsi. Zurna-çılarının ifasında 2. C.Cahangirov. «Xalq Çalğı Aletləri Orkestri üçün Yallı»	Dərslik, iş vərəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1	Kiçik Summativ Qiymətləndirmə						
1	Böyük Summativ Qiymətləndirmə						

Saat	Təlim vahidi	Dərsin mövzusu	Standart	Inteqrasiya	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənən musiqi nümunələri və onların müəllifləri	Resurslar
1		Azərbaycan xalq zərb çalğı alətləri – dəf, qaval, dümbək	1.2.2.; 2.2.2.; 3.2.1.	Fənd.: 3.1.1.	1. Ə.Dadaşov. «Bayatı-Şiraz» rəngindən bir parça 2. «Mübarək» – Ə.Cavanşirov, H.Ziya	1. «Dilkeş təsnifi». İfa edir Xalq artisti Arif Babayev 2. «Qavalla rəqs». İfa edir Xalq artisti Əminə Dərbəzi	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1	Azərbaycan musiqi mədəniyyəti	Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı	1.2.2.; 2.2.2.; 3.2.1.	Əd.: 1.2.4. H.b.: 3.2.1. T.i.: 3.1.1.	1. Ə.Bədəlbəyli. «Qız Qalası» baleti. «Müqəddimə»dən bir parça 2. «Çayımızın adı var». Azərbaycan xalq mahnısı	1. M.Maqomayev. «Şah İsmayıl» operasının «Uvertürə»sindən bir parça 2. F.Əmirov. «Sevil» operası. «Vals»dan bir parça	Dərslik, iş vərəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1		«Şahsənəm» operası və rus bəstəkarı Reynqold Qliyer	1.2.2.; 2.2.2.; 3.2.1.	Əd.: 2.1.1. H.b.: 3.2.2.	1. «Ənzeli» xalq rəqsindən bir parça 2. «Çayımızın adı var». Azərbaycan xalq mahnısı	1. R.Qliyer. «Şahsənəm» operasından «Ənzeli» rəqsi 2. R.Qliyer «Şahsənəm» operasından «Şahsənəm anıyası»	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1		Müasir mövzuda ilk Azərbaycan operası	2.1.1.; 2.3.1.; 3.2.1.		1. M.Maqomayev – «Nərgiz» operasından «Əylənin anıyası»ndan bir parça 2. «Gənciyimiz» – R.Hacıyev, T.Mütəllibov	1. M.Maqomayev. «Nərgiz» operasından «Əylənin anıyası» 2. M.Maqomayevin «Nərgiz» operasının III perdesindən «Nərgizin qəmli mahnısı»	Dərslik, iş vərəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1	Kıçık Summativ Qiymətləndirmə						

Saat	Təlim vahidi	Dərsin mövzusu	Standart	İnteqrasiya	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənən musiqi nümunələri və onların müəllifləri	Resurslar
1	Azərbaycan musiqi mədəniyyəti	Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyası	3.1.1.; 3.2.1.		1. «Beh, beh» Azərbaycan xalq mahnısını notla oxumaq 2. «Babanın yolu daşdı». Azərbaycan xalq mahnısı	1. C.Cahangirov. «Ça-hargah» xor əsərindən bir parça 2. F.Əmirov. «Nizami» simfoniyası. «Skertso» adlanan II hissədən bir parça	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1		Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri	1.1.1.; 2.1.1.; 3.1.1.		1. «Əlində sazın qurbanı» Azərbaycan xalq mahnısını notla oxumaq 2. «Əziz ana» – Ə.Hüseynzadə, R.Məmmədov	1. F.Əmirov «Kürd-ovşarı» simfonik muğamından bir parça. 2. Niyazi. «Rast» simfonik muğamından «Əlində sazın qurbanı»	Dərslik, iş vərəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1		Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası	1.1.2.; 2.3.1.; 3.2.1.	Əd.: 2.1.2. H.b.: 3.2.1. Fənd.: 3.1.1.	1. C.Cahangirov. «Füzuli» kantatasının II hissəsindən bir parça 2. «Novruz bayramı» – R.Şəfəq, S.Mustafa	1. C.Cahangirov. «Füzuli» kantatasının II hissəsi 2. N.Əliverdiyev. A kapella xor kollektivi üçün «Bayatı-Şiraz»	Dərslik, iş vərəqi, kompüter
1		Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri	1.2.1.; 2.1.2.; 3.2.1.	Fənd.: 3.1.1.	1. «Qarabağ şikəstəsi» zərbi-muğamından bir parça 2. «Novruz bayramı» – R.Şəfəq, S.Mustafa	1. Q. Qarayev. «İldırım yollarla» baletindən «Afrikalı qızların rəqsi» 2. «Qarabağ şikəstəsi». İfa edir Xalq artisti Alim Qasımov	Dərslik, iş vərəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1	Küç Summativ Qiymətləndirmə						

Saat	Təlim vahidi	Dərsin mövzusu	Standart	İnteqrasiya	Xorla ifa olunan mahnılar və onların müəllifləri	Dinlənən musiqi nümunələri və onların müəllifləri	Resurslar
1	Azərbaycan musiqi mədəniyyəti və musiqi kollektivləri	Azərbaycan Dövlət Akademik Musiqili Teatrı	1.2.2.; 2.3.1.; 3.2.1.	Əd.: 2.1.1.	1. Ü.Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun». «Məşədi İbadın mahnısı» 2. «Azərbaycan» – E.Sabitov, B.Vahabzadə	1. Ü.Hacıbəyli. «Arşın mal alan». «Əsgərin arıyası» 2. Ü.Hacıbəyli. «O olmasın, bu olsun». «Məşədi İbadın mahnısı»	Dərslik, iş verəqi, kompüter
1		Əməkdar kollektiv, Səid Rüstəmov adına Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Aletləri Orkestri	1.1.1.; 2.2.2.; 3.2.1.	T.i.: 1.3.1. Fənd.: 3.1.1.	1. Ü.Hacıbəyli. «Çahargah» fantaziasından bir parça 2. «Komandanım, əmr et» – O. Rəcəbov, Ə.Əhməd.	Ü.Hacıbəyli. «Xalq Çalğı Aletləri Orkestri üçün I fantaziya»	Dərslik, iş verəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
1		Azərbaycan Xalq Çalğı Aletləri ansamblı	1.1.2.; 2.2.1.; 3.2.1.	Əd.: 2.1.1. H.b.: 3.2.1.	1. «Şur» muğamının «Sımay-şəms l» rəngindən bir parça 2. «Komandanım, əmr et» – O. Rəcəbov, Ə.Əhməd	«Çahargah» muğamından bir parça. İfa edir Xalq artisti Z.Xanlarova	Dərslik, iş verəqi, kompüter
1		«Dan ulduzu» Kamera-Instrumental Ansamblı	1.1.2.; 2.3.1.; 3.2.1.	Fənd.: 3.1.1.	1. «Laçın» Azərbaycan xalq mahnısını notla oxumaq 2. «Nə gözəldir Azərbaycan!» – E.Sabitov, İ.Kəbirli	1. G.Əliyeva. «Şüştər» rapsodiyası 2. «Laçın». Azərbaycan xalq mahnısı. İfa edir A.İslamzadə	Dərslik, iş verəqi, kompüter, bəstəkarın portreti
2		«Bənövşə» Uşaq Xoru	1.1.1.; 2.2.2.; 3.2.1.	Fənd.: 3.1.1.	1. «Qızıl dan». A.Dadaşov, M.Yaqub 2. «Ey Tanrım, arxa ol bizim ilhamə» – O.Rəcəbov, G.Tənha	1. Q.Hüseynli, T.Mütəllibov. «Cücələri» mahnısı	Dərslik, iş verəqi, kompüter
1	Küç Summativ Qiymətləndirmə						
1	Böyük Summativ Qiymətləndirmə						

Verilmiş KSQ və BSQ nümunələri şərtidir. Hər bir müəllim dərs dediyi sinfin səviyyəsinə uyğun KSQ və BSQ-lər apara bilər.

KSQ	I yarıml	Musiqi	Variant №1
Ad, soyad _____			9-cu sinif _____
Müəllim _____			Qiymət _____
Metodist _____			

1) Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri hansılardır?

2) Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin musiqisinin müəllifi kimdir?

- A) Q.Pirimov B) M.Maqomayev
C) B.Mansurov D) Ü.Hacıbəyli

3) Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin sözləri kimə məxsusdur?

- A) Ü.Hacıbəyli B) Nizami C) M.Müşfiq D) Ə.Cavad

4) Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni neçənci ildə təsdiq olunub?

- A) 1992-ci il B) 1994-cü il C) 1918-ci il D) 2005-ci il

5) Kanon simli-mizrablı musiqi alətini kim icad edib?

- A) Əbu Nəsr Məhəmməd əl-Fərabi B) Nizami
C) S.Ələsgərov D) A.Tağıyeva

6) “Kanon və fortepiano üçün Poema”nın müəllifi kimdir?

- A) S.Ələsgərov B) A.Tağıyeva C) S.Rüstəmov D) Niyazi

7) Sazın neçə növü var və onlar bir-birindən nə ilə fərqlənir?

8) Azərbaycan bəstəkarlarından kim operasının baş qəhrəmanının xarakterinin açılması üçün saz musiqi alətindən istifadə edib?

- A) M.Maqomayev B) Ü.Hacıbəyli
C) Q.Qarayev D) S.Rüstəmov

9) Azərbaycanca ilk kanon ifaçısı kim olmuşdur?

A) A.Tağıyeva B) D.Dadaşov C) A.Vəzirov D) R.İlyasov

10) Ud musiqi alətinin neçə simi var?

A) 6 B) 5 C) 7 D) 13

11) Hansı bəstəkar “Qarmon və simfonik orkestr üçün Konsert”in müəllifidir?

A) T.Bakıxanov B) S.Rüstəmov
C) H.Xanməmmədov D) Ü.Hacıbəyli

12) Saz –?

A) Mizrablı alətdir. B) Nəfəs alətidir.
C) Zərb alətidir. D) Dartımlı-simli alətdir.

13) Kanon hansı musiqi alətləri qrupuna aiddir?

A) Yatıq saz B) Zərb C) Nəfəs D) Mizrablı

14) Hansı bəstəkar ilk dəfə kanon musiqi alətini Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil edib?

A) Ü.Hacıbəyli B) S.Rüstəmov
C) A.Tağıyeva D) T.Bakıxanov

15) Səid Rüstəmov kimdir?

A) Bəstəkar B) Şair C) Tarzən D) Xanəndə

16) Hansı məşhur aşığıları tanıyırsan?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C
D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D

LAYIHƏ

BSQ

I yarım il

Musiqi

Variant №1

Ad, soyad _____

9-cu sinif _____

Müəllim _____

Qiymət _____

Metodist _____

1) Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin musiqisinin müəllifi kimdir?

- A) Q.Pirimov B) M.Maqomayev
C) B.Mansurov D) Ü.Hacıbəyli

2) Azərbaycan Respublikasının Dövlət himninin sözləri kimə məxsusdur?

- A) Ü.Hacıbəyli B) Nizami C) M.Müşfiq D) Ə.Cavad

3) Azərbaycan Respublikasının Dövlət himni neçənci ildə təsdiq olunub?

- A) 1992-ci il B) 1994-cü il C) 1918-ci il D) 2005-ci il

4) Saz –?

- A) Mizrablı alətdir. B) Nəfəs alətidir.
C) Zərb alətidir. D) Dartımlı-simli alətdir.

5) Qarmon –?

- A) Rus alətidir. B) Azərbaycan alətidir.
C) Gürcü alətidir. D) Avropa alətidir.

6) Kanon hansı musiqi alətləri qrupuna aiddir?

- A) Yatıq saz B) Zərb C) Nəfəs D) Mizrablı

7) Hansı qədim ədəbi abidədə ud musiqi aləti haqqında məlumata rast gəlinir?

- A) “Leyli və Məcnun” B) “İskəndərnamə”
C) “Kitabi-Dədə Qorqud” D) “Yeddi cam”

8) Azərbaycanda ilk kanon ifaçısı kim olmuşdur?

- A) A.Tağıyeva B) D.Dadaşov C) A.Vəzirov D) R.İlyasov

9) Tar musiqi alətini XIX əsrin ikinci yarısında kim təkmilləşdirib?

- A) Q.Pirimov B) Sadıqcan C) B.Mansurov D) R.Quliyev

10) Ü.Hacıbəylinin hansı operasında aşiq musiqisinin intonasiya və ritmindən istifadə olunub?

- A) "Leyli və Məcnun" B) "Koroğlu"
C) "Şeyx Sənan" D) "Sevil"

11) Ud musiqi alətinin neçə simi var?

- A) 6 B) 5 C) 7 D) 13

12) "Çoban bayatısı" hansı musiqi alətində ifa olunur?

- A) Balaban B) Tütək C) Zurna D) Kamança

13) "Bir dəqiqə" musiqili komediyasının müəllifi kimdir?

- A) H.Xanməmmədov B) S.Rüstəmov
C) Ü.Hacıbəyli D) A.Dadaşov

14) Hansı bəstəkar ilk dəfə kanon musiqi alətini Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil edib?

- A) Ü.Hacıbəyli B) S.Rüstəmov
C) A.Tağıyeva D) T.Bakıxanov

15) Hansı alətdə simlər cüt-cüt birləşib?

- A) Kamança B) Skripka C) Ud D) Tar

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C
D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D

LAYIHƏ

KSQ

I yarımil

Musiqi

Variant №1

Ad, soyad _____

9-cu sinif _____

Müəllim _____

Qiymət _____

Metodist _____

1) 18 sentyabr –..... ?

- A) Milli Musiqi Günü B) Bilik Günü
C) Müəllim Günü D) Bayraq Günü

2) Kim ilk dəfə 7 nota ad verdi?

- A) Pifaqor B) Aristotel C) İ.S.Bax D) Ü.Hacıbəyli

3) Qravür nədir?

- A) Mahnı B) Rəqs C) Rəsm əsəri D) Ədəbi əsər

4) Azərbaycan musiqi mədəniyyətində neçə əsas muğam var?

- A) 4 B) 2 C) 7 D) 10

5) Kamança –..... ?

- A) Mizrablı alətdir. B) Nəfəs alətidir.
C) Dartımlı alətdir. D) Simli alətdir.

6) Kanon hansı musiqi alətləri qrupuna aiddir?

- A) Yatıq saz B) Zərb C) Nəfəs D) Mizrablı

7) Rəng hansı musiqi janrına aiddir?

- A) Simfoniya B) Opera C) Muğam D) Balet

8) Azərbaycanda ilk kanon ifaçısı kim olmuşdur?

- A) A.Tağıyeva B) D.Dadaşov C) A.Vəzirov D) R.İlyasov

9) Tar musiqi alətini XIX əsrin ikinci yarısında kim təkmilləşdirib?

- A) Q.Pirimov B) Sadıqcan C) B.Mansurov D) R.Quliyev

10) Ü.Hacıbəylinin hansı operasında aşiq musiqisinin intonasiya və ritmindən istifadə olunub?

- A) "Leyli və Məcnun" B) "Koroğlu"
C) "Şeyx Sənan" D) "Sevil"

11) Hansı Azərbaycan zərb alətlərini tanıyırsan?

- A) Balaban B) Tütək C) Zurna D) Qoşanağara

12) "Çoban bayatısı" hansı musiqi alətində ifa olunur?

- A) Balaban B) Tütək C) Zurna D) Kamança

13) "Bir dəqiqə" musiqili komediyasının müəllifi kimdir?

- A) H.Xanməmmədov B) S.Rüstəmov
C) Ü.Hacıbəyli D) A.Dadaşov

14) Azərbaycan bəstəkarlarından kim operasının baş qəhrəmanının xarakterinin açılması üçün saz musiqi alətindən istifadə edib?

- A) M.Maqomayev B) Ü.Hacıbəyli
C) Q.Qarayev D) S.Rüstəmov

15) Muğam üçlüyünün tərkibinə hansı xalq musiqi alətləri daxildir?

- A) Tar, kamança, skripka B) Skripka, ud, kanon
C) Ud, balaban, zurna D) Tar, kamança, qaval

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C
D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D

KSQ

I yarım il

Musiqi

Variant №1

Ad, soyad _____

9-cu sinif _____

Müəllim _____

Qiymət _____

Metodist _____

1) 18 sentyabr – ?

A) Milli Musiqi Günü

B) Bilik Günü

C) Müəllim Günü

D) Bayraq Günü

2) Kim ilk dəfə 7 nota ad verdi?

A) Pifaqor

B) Aristotel

C) İ.S.Bax

D) Ü.Hacıbəyli

3) Qravür nədir?

A) Mahnı

B) Rəqs

C) Rəsm əsəri

D) Ədəbi əsər

4) Azərbaycan musiqi mədəniyyətində neçə əsas muğam var?

A) 4

B) 2

C) 7

D) 10

5) Balaban hansı alətlər qrupuna daxildir?

A) Nəfəs alətidir.

B) Zərb alətidir

C) Simli alətdir.

D) Dartımlı alətdir.

6) Hansı qədim Azərbaycan musiqi aləti bir çox nəfəs alətlərinin əcdadı olub?

A) Tütək

B) Balaban

C) Klarnet

D) Qarmon

7) “Çoban bayatısı” hansı musiqi alətində ifa olunur?

A) Balaban

B) Tütək

C) Zurna

D) Kamança

8) Azərbaycan əsgərlərini döyüşdə hansı qədim alət müşayiət edir?

A) Zurna

B) Kamança

C) Skripka

D) Ud

9) Laqqutu –..... ?

A) Zərb alətidir.

B) Nəfəs alətidir

C) Simli alətdir.

D) Dartımlı alətdir.

10) Hansı qədim ədəbi mənbədə nağara haqqında məlumat verilir?

- A) "Leyli və Məcnun" B) "Dədə Qorqud"
C) "İskəndərnamə" D) "Yeddi cam"

11) Hansı bəstəkar "Zurna və simfonik orkestr üçün Uvertüra" yazıb?

- A) C.Quliyev B) S.Rüstəmov
C) H.Xanməmmədov D) Ü.Hacıbəyli

12) Saz –?

- A) Mizrablı alətdir. B) Nəfəs alətidir.
C) Zərb alətidir. D) Dartımlı-simli alətdir.

13) Nağara –..... ?

- A) Yatıq sazdır. B) Zərb alətidir.
C) Nəfəs alətidir. D) Dartımlı alətdir.

14) Tütək Azərbaycan xalq aləti hansı materialdan hazırlanıb?

15) Azərbaycan xalq aləti zurna hansı diapazondadır?

16) Zurnanın hansı növlərini tanıyırsan?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A
B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B	B
C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C	C
D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D	D

LAYİHƏ

QƏDİM ÇALĞI ALƏTLƏRİ HƏR BİR XALQIN MƏNƏVİ DƏYƏRİDİR

1. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – TAR

MƏQSƏD:

1. Milli dəyərimiz olan muğam ilə əlaqədar biliklərini nümayiş etdirir.
2. Azərbaycan muğamına dair bilik və bacarığını nümayiş etdirir.
3. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssüratlarını ifadə edir.
4. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, Venn diaqramı, müzakirə, müqayisə

1

Uşaqlar tarın ifasında səslənən “Çahargah” muğamından bir parçanın təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim şagirdlərin birinə Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” poemasından tar musiqi aləti haqqında olan hissəni oxumağı tapşırır. Şeirnin ifadəli oxusunu “Çahargah” muğamı müşayiət edir. Müəllim eyni zamanda şagirdlərin diqqətini

1. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – TAR

Olduqca qədim musiqi mədəniyyəti olan Azərbaycan xalqının tar, kamança, qanun, tənbur, qopuz, saz, ud, qoşanağara, nağara, dümbək, balaban, zurna, qarazurna, tütək, ney, qaval kimi gözəl səs tembrinə malik çoxlu sayda çalğı aləti var. Məhz Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Azərbaycanın birinci xanımı, Heydər Əliyev Fondunun və Azərbaycan Mədəniyyət Fondunun prezidenti, UNESCO və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevanın böyük zəhməti və səyi nəticəsində muğamlarımız və aşiq musiqimiz kimi qədim çalğı alətlərimiz də dünyanın mədəniyyət təşkilatları tərəfindən tanınmış, onların Azərbaycan xalqına məxsus olduğu təsdiq edilmişdir.

Qədim çalğı alətlərinin adına klassik ədəbiyyatımızda rast gəlinir. Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” poemasında tar musiqi aləti belə xatırlanır:

*Müğənni, tək birçə gecə də çal tar,
Məni bu dar yolda əzabdan qurtar!
Bəlkə, genişlənsin, açılsın yolum,
Köçüm bu daşlıqdan, asudə olum...*

Tar sözü “tarım” — bərk dartılıb çəkilmə sözündən yaranıb. Amma bəzən tar sözü “tel”, “sap” kimi də izah edilir.

Musiqi dinləyək

Mehriban Əliyeva

qətini lövhədən aşılış tar musiqi alətinin təsvirinə, həm də tarı təkmilləşdirən tarzən Sadıqcanın XVI əsr Təbriz rəssamlıq məktəbinin görkəmli nümayəndəsi Mir Seyid Əlinin miniatür üslubunda işlənmiş avtoportretinə yönəldir. Müəllim sonra tar aləti və adışəkilən şəxsiyyətlər haqqında məlumat verir.

3

Tədqiqat aparmaq üçün müəllim şagirdlərə belə bir sualla müraciət edir: **“Müasir tar çalğı alətini kim və nə vaxt təkmilləşdirmiş, bunun nəticəsində tarda hansı dəyişikliklər baş vermişdir və bu alət hansı zamanlardan mövcuddur?”**

Tədqiqatın aparılması üçün sinif iki qrupa bölünür. I qrupa Sadıqcanın təkmilləşdirdiyi tar musiqi aləti haqqında internet resurslarından və dərslikdə verilən materiallardan istifadə edərək məlumat toplamaq, II qrupa isə dahi Nizaminin “İskəndərnamə” poemasından tar çalğı alətinə aid olan şeir parçasına və Təbrizli rəssam Mir Seyid Əlinin avtoportretinə əsaslanaraq tarın nə zaman mövcud olduğunu müəyyən etmək tapşırılır.

“Çahargah” muğamından bir parça

Tar qədim çalğı alətlərinin əsasında yaranmış və əsrlər boyu formalaşdırılmışdır. Bu alət XIX

Mirzə Sadiq
(Sadıqcan)

əsrin ikinci yarısında tarzən Mirzə Sadiq Əsəd oğlu (Sadıqcan) tərəfindən təkmilləşdirildi. Sadıqcan tarın forma və quruluşunda dəyişikliklər etdi, simlərinin sayını 5-dən 11-ə qədər artırdı. Ustad sənətkar tarın əldə tutma qaydasını da dəyişdi, onu diz üstündən sinəyə qaldırdı və məhz Sadıqcanın təkmilləşdirdiyi tar aləti bu gün Orta Asiyada da geniş yayılmışdır.

Yeni mahnı öyrənək

OXU, TAR

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mikayıl Müşfiqindir.

I

Oxu, tar! Oxu, tar!
Səsindən ən gözəl şeir dinləyim.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Nəğməni od tutub alısan
Ruhuma, qəlbimə çiləyim.
Oxu, sevgim mənim,
Oxu, arzum mənim,
Oxu, ürəyim.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Səni kim unudar?!
Oxu, tar! Oxu, tar!

II

Oxu, tar! Oxu, tar!
Ey ana yurdumin şirin şərbəti.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Bakımın, Gəncəmin,
Şakimin, Şirvanımın
Alovlu sənəti.
Milim, Muğanımın,
Şuşam, Naxçıvanımın
Şərəfi, şöhrəti!
Oxu, tar! Oxu, tar!
Səni kim unudar?!
Oxu, tar! Oxu, tar!

9

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Mövzu ilə əlaqədar televiziya və radioda dinlədiyi tar ifaçılarının adını söyləyir.
2. Tar musiqi alətinin şəklini çəkir.

Qeyd: Qədim musiqi alətlərini professor Məcnun Kərimov bərpa edir.

25

NƏTİCƏ

Məktəblilər belə bir nəticəyə gəlirlər ki, əgər XII əsrdə dahi Nizami tar aləti haqqında məlumat veribsə, deməli, bu musiqi aləti hələ ondan çox-çox əvvəllər mövcud imiş.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Səid Rüstəmovun şair Mikayıl Müşfiqin sözlərinə yazdığı “Oxu, tar” mahnısı öyrədilir. Mahnının xarakteri müəyyənləşdirilir, poeziya və musiqi arasında əlaqələr aydınlaşdırılır.

Tapşırıq 1. “Oxu, tar” mahnısının sözləri və musiqisinin xarakterləri arasında uyğunluğu açıqlayın.

Tapşırıq 2. “Oxu, tar” mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin təqdimatı ilə.
2. Şagirdlər tərəfindən fərdi şəkildə.

Mikayıl Müşfiq

III
Ey böyük xalqının şirini, şərbəti,
Alovlu sənəti, ülvi məhəbbəti.
Ey tarçı, çal, oxu, könlümü al, oxu,
Vur sazı sinəmə, çal, aşiq, çal, oxu,
Qəlbimi al, oxu.
Oxu, tar! Oxu, tar!
Səni kim unudar?!
Oxu, tar! Oxu, tar!

Bəstəkar Səid Rüstəmov, müğənni Gülağa Məmmədov və Xalq Çalğı Alətləri Orkestri

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Hansı qədim Azərbaycan xalq çalğı alətlərini tanıyırsınız?
2. Kim tar çalğı alətinin forma və quruluşunu təkmilləşdirib?
3. Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” poemasında tar necə xatırlanıb?
4. Muğam üçlüyü hansı xalq çalğı alətlərindən ibarətdir və muğam, əsasən, hansı alətin müşayiəti ilə ifa edilir? Bu barədə danışın.

10

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. XIX əsrin ikinci yarısında tar musiqi alətini kim təkmilləşdirmişdir?

- a) Qurban Pirimov ☐ b) Sadiqcan ☐ c) Bəhrəm Mansurov ☐

2. “Oxu, tar” mahnısının xarakteri necədir?

- a) şən ☐ b) qəmli ☐ c) həyəcanlı ☐

2. TAR VƏ SİMFONİK ORKESTR

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərləri haqqında biliklərini müqayisəli şəkildə izah edir.
2. Simfonik orkestrdə ifa olunan musiqinin emosional təsiri haqqında fikrini izah edir.
3. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

2. TAR VƏ SİMFONİK ORKESTR

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli tar haqqında: "Tar Şərqi musiqi təhsilini artırmaqla bəzən alətlərdən ən qiymətli və mühümdür", — deyib. Tar — əslində, solo alətidir. Üzeyir Hacıbəyli isə tarı Azərbaycan musiqi tarixində ilk dəfə Simfonik Orkestrin tərkibinə daxil etmişdir. Tar aləti 1908-ci il yanvarın 25-də bəstəkarın "Leyli və Məcnun" operasının premyerasında səslənib. Bu gün də tar bu operada vokal partiyalarındakı muğam parçalarını müşayiət edir.

*Xalq artisti, tarzən Ramiz Quliyev
və Simfonik Orkestr*

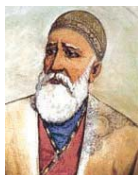
Musiqi dinləmək

Üzeyir Hacıbəyli. "Leyli və Məcnun" operasının "Elçilik" səhnəsində səslənən muğamdan bir hissə

Qeyd etmək lazımdır ki, bütün opera boyu bəstəkar tərənə müşayiətçisi kimi istifadə etmişdir.

Üzeyir Hacıbəyli

Məhəmməd Füzuli

11

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, Venn diaqramı, müzakirə, müqayisə

1

Uşaqlar Üzeyir Hacıbəylinin "Leyli və Məcnun" operasından "Leylinin atası ilə Məcnunun atasının elçilik səhnəsi"ndə səslənən muğam musiqisini dinləyirlər. Məllim muğam operaları yazmış Azərbaycan bəstəkarlarının adlarını sadalayır və şəkillərini şagirdlərə göstərir.

2

Məllim məktəblilərə Azərbaycanda muğam operalarının yaranmasının əsas səbəbini aydınlaşdırır və Venn diaqramı vasitəsilə klassik operaların muğam operalarından fərqli və oxşar cəhətlərini göstərir. Məlum olur ki, muğam operalarını klassik opera janrından fərqləndirən əsas cəhət milli operalarımızdakı dialoq səhnələrində sırf muğam musiqisindən istifadə olunmasıdır. Bundan sonra məktəblilərə verilmiş Venn diaqramı cədvəlində şagirdlər klassik və muğam operalarının fərqli və oxşar cəhətlərini yazırlar. Bir şagird isə bu cəhətləri ümumiləşdirərək lövhədəki Venn diaqramına doğru cavabları yazır.

Tədqiqat sualı verilməmişdən əvvəl bəstəkar Hacı Xanməmmədovun “Tar və Simfonik Orkestr üçün 1 №-li Konsert” əsərinin I hissəsindən əsas mövzu səsləndirilir.

Müəllim şagirdlərə tədqiqatın aparılması üçün belə sualla müraciət edir: **“Üzeyir Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” operasında və Hacı Xanməmmədovun dinlədiyiniz əsərində tarın rolu nədən ibarətdir?”**

Sınıf iki qrupa bölünür. I qrup “Leyli və Məcnun” operasında, II qrup “Tar və Simfonik Orkestr üçün 1 №-li Konsert” əsərində tarın rolunu aydınlaşdırırlar.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Məşhur tarzenləri şəkillərindən tanıyır.
2. Tarda eşitdiyi musiqi nümunələrinin adını söyləyir.

NƏTİCƏ

“Leyli və Məcnun” operasında tar alətinədən müşayiətçi, “Tar və Simfonik Orkestr üçün 1 №-li Konsert” əsərində isə solo kimi istifadə edilmişdir.

Hacı Xanməmmədov

Xalq artisti, bəstəkar Hacı Xanməmmədov tar və simfonik orkestr üçün konsertlər yazmış və bununla da yeni bir janra həyat vermişdir. Bəstəkar tar aləti və simfonik orkestr üçün 5 konsert yazmışdır. O, tardan simfonik orkestrdə solo aləti kimi istifadə etmişdir.

Bu konsertlərin ilk ifaçıları Əhsən Dadaşov və Hacı Məmmədov olmuşdur.

Hacı Məmmədov

Klassik Avropa operası ilə muğam operasının oxşar və fərqli cəhətləri

Oxşar cəhətlər

1. Solist-müğənnilərin ifasında səslənir.
2. Simfonik orkestrin ifasında səslənir.
3. Xoreografiya elementləri ilə zəngindir.
4. Xor ifasından istifadə edilir.
5. Hər ikisi opera adlanır.

Fərqli cəhətlər

1. Müğənni və xanəndələrin ifasında səslənir.
2. Simfonik orkestrin tərkibinə tar aləti də əlavə edilməklə səslənir.
3. Muğamlardan operaboyu dialoqlarda istifadə edilir.

BUNU DA BİLİN

Konsert solo musiqi aləti, simfonik və kamera orkestrləri üçün yazılmış mürəkkəb quruluşlu musiqi janrıdır. Bu əsərlərdə ifaçı-solist öz virtuos ifaçılıq qabiliyyətlərini göstərir, orkestr isə onunla bir növ dialoqda iştirak edir. Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Azər Rzayev, Cahangir Cahangirov, Vəlif Adıgözəlov və başqa bəstəkarlar konsert janrında gözəl əsərlər yazmışlar. Bu əsərlər yeni nəsil musiqiçilərin inkişafında da böyük rol oynamışdır.

Yaradıcı tətbiqetmə. Səid Rüstəmovun Mikayıl Müşfiqin sözlərinə bəstələdiyi “Oxu, tar” mahnısı notlarla və sözləri ilə oxunulur.

Tapşırıq 1. Səid Rüstəmovun əvvəlki siniflərdə öyrəndiyiniz mahnıların adlarını söyləyin.

Tapşırıq 2. Adlarını müəyyənləşdirdiyiniz mahnıların məzmununa uyğun şəkillər çəkin.

Musiqi dinləyək

Hacı Xanməmmədov. "Tar və Simfonik Orkestr üçün 1 №-li Konsert" in I hissəsindən əsas mövzu

Mahnıdan bir parçanı notla və sözləri ilə oxuyaq

OXU, TAR

Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mikayıl Müşfiqindir.

Andante poco rit. a tempo

O - xu, tar, O - xu, tar,

Sə-tin-dən ən pə-zəl qə-lr...dün-lə - yim. O - xu, tar, O - xu,
Liy a - na yur-du-mun qı - rın, şər-bə - ti. O - xu, tar, O - xu,

tar, Nəğ-mə - ni od tı - nıb a - lı - san ru - hu - ma, qəl-bi-mə
tar, Ba - kı - mın, Gən - cə - min, Şə-ki - min, Şir - va-nı - mın a - lov - lu

qı - lə - yim.
sə - nə - ti.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Tar çalğı alətini ilk dəfə Simfonik Orkestrin tərkibinə kim daxil edib?
2. "Tar və simfonik orkestr üçün konsert" janrının ilk müəllifi kimdir?
3. Daha hansı bəstəkarlar bu janrdə əsərlər yazıb?
4. Gülağa Məmmədovun ifasında "Oxu, tar" mahnısını dinləyin. Mahnının sözlərinin tarı bir musiqi aləti kimi hansı bənzətmələrlə ifadə etdiyi haqqında danışın. YouTube üzərindən axtarış üçün açar sözlər: "Oxu, tar", Gülağa Məmmədov.

13

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Şagirdlərin internetdən əldə etdikləri məlumatlar vasitəsilə.
2. Müəllimin təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında "+" işarəsi qoyun)

1. Tar və simfonik orkestr üçün konsert janrının ilk müəllifi kim olmuşdur?

- a) Səid Rüstəmov ☐ b) Ramiz Mirişli ☐ c) Hacı Xanməmmədov ☐

2. "Oxu, tar" mahnısının tempi necədir?

- a) allegro ☐ b) andante ☐ c) moderato ☐

3. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – KAMANÇA

MƏQSƏD:

1. Milli dəyərlərimizdən olan muğamlar haqqında biliklərini göstərir. 2. Dinlədiyi musiqidən yaranan təəssüratlarını ifadə edir. 3. Mahnını bir-səsli, qrup və xor tərkibində oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, Venn diaqramı, müzakirə, müqayisə

1

Uşaqlar bəstəkar Şəfiqə Axundovanın İsgəndər Coşqunun sözlərinə yazdığı “Mehriban olaq” mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim şagirdlərdən birinə Nizami Gəncəvinin “Xosrov və Şirin” poeməsindən kamança çalğı alətinə aid olan şeir parçasını Həbil Əliyevin kamançada ifa etdiyi “Şüşter” klassik muğamının təranələri altında ifadəli oxutdurur. Müəllim şagirdlərin diqqətini həm də lövhədə asılmış ka-

3. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — KAMANÇA

Xalq artisti
Həbil Əliyev

Kamança qədim, simli çalğı alətidir. “Kamança” sözünün “kaman” hissəsi farsca “yay”, “qövs” deməkdir, “ça” isə kiçiltmə şəkilçisidir. Bu alət farslara türklərdən keçib. Türklər bu aləti “qışek” adlandırırlar. Qədim tarixçilər kamançanın Orta Asiyadan, yaxud Hindistandan gəldiyini yazırlar.

XVI əsrdə təbrizli rəssam Mir Seyid Əlinin “Musiqi məclisi” əsərində qədim bərbət, dəf, kamança alətləri öz əksini tapmışdır.

Dahi Nizami Gəncəvi “Xosrov və Şirin” poemasında belə yazır:

*Kaman Musa kimi yanır, inləyir,
Çalan xanəndəni durub dinləyir.
Oxuyan bir gözəl qəzal başladı,
Bu keyfi-ışrəti çox alqışladı.*

Kamança

Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” operettası əsasında çəkilmiş filmdən fragment. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyü — Xan Şuşinski, Böhrəm Mansurov, Tələt Baxıxanov

14

Musiqi dinləyək

“Şüşter” muğamından bir parça. İfa edir Həbil Əliyev

Milli musiqi mədəniyyətimizdə tar, kamança və əlində qaval olan xanəndədən ibarət “Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyü” adlanan musiqi kollektivi çox geniş yayılmışdır. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyü xalq arasında muğam üçlüyü kimi tanınır.

mança musiqi alətinə yönəldir. Eyni zamanda məşhur kaman ustası Habil Əliyevin də şəkli lövhədən asılır.

3

Müəllim tədqiqatın aparılması üçün şagirdlərə bu sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, sizcə, kamança musiqi aləti nə vaxt yaradılmışdır?”**

Şagirdlərin verdikləri cavablardan məlum olur ki, əgər dahi Nizaminin əsərlərində XII əsrdə bu musiqi aləti ilə əlaqədar məlumatlar olubsa, deməli, kamançanın yaranması ondan da çox-çox əvvəllərə aid edilə bilər.

Bundan sonra müəllim kamança musiqi alətinin, solo alət kimi Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyündə də istifadə olunduğunu sübut etmək üçün Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” filmindən Xan Şuşinski (xanəndə), Bəhram Mansurov (tar) və Tələt Qasımov (kamança) üçlüyü olan kadri göstərir.

Muğam üçlüyü həm muğamlarımızı, həm də xalq mahnılarımızı və təsnifləri çox böyük məharətlə ifa edir.

Musiqi dinləyək

“O olmasın, bu olsun” bədii filmindən Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri üçlüyünün ifasında musiqi parçası

Yeni mahnı öyrənək

MEHRİBAN OLAQ

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın, sözləri İsgəndər Coşqunundur.

I

Duyğularım dilə gəldi yenə,
Ey insanlar, qulaq asın mənə.

Nəqərat:

Min könlüdə bir can olaq,
Daha da mehriban olaq.
Mehriban, qayğıkeş bir insan olaq,
Mehriban olaq, mehriban olaq.

II

Təmiz eşqi, məhəbbəti tutaq,
Deyək, gülek qəm-qüssədən uzaq.

Nəqərat:

III

İllər ötür biz doluruq yaşa,
Məhəbbətlə vuraq ömrü başa.

Nəqərat:

*Xalq artisti, bəstəkar
Şəfiqə Axundova*

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Kamança çalğı alətinin tarixi haqqında nə bilərsiniz?
2. Kamança çalğı alətinin adının mənası nədir?
3. Məşhur tar və kamança ifaçılarından kimləri tanıyırsınız?
4. Bu günə kimi tanıdığınız Azərbaycan xalq çalğı alətlərinin tarixi haqqında təqdimat hazırlayın.

15

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Televiziya kanallarından və radio dalğalarından tanıdığı kamança alətində çalan musiqiçilərin adını söyləyir.
2. Kamança musiqi alətinin şəklini çəkir.

31

LAYIHƏ

NƏTİCƏ

Şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər ki, kamança qədim musiqi aləti olaraq solo və musiqi kollektivləri tərkibində istifadə olunur.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Şəfiqə Axundovanın İsgəndər Coşqunun sözlərinə yazdığı “Mehriban olaq” mahnısı öyrədilir. Mahnının xarakteri, sözləri ilə melodiya arasında uyğunluq müəyyənləşdirilir.

Tapşırıq 1. “Mehriban olaq” mahnısının ritminə uyğun əl çalın.

Tapşırıq 2. “Mehriban olaq” mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Şagirdlərin internetdən aldıkları məlumatlara əsasən.
2. Müəllim tərəfindən təqdimat şəklində.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Nizami Gəncəvinin hansı poemasında kamança haqqında məlumat var?

- a) “Leyli və Məcnun” ☐ b) “Xosrov və Şirin” ☐ c) “Yeddi gözəl” ☐

2. “Mehriban olaq” mahnısı hansı rəqsin intonasiyaları əsasında yazılıb?

- a) “Yallı” ☐ b) “Cəngi” ☐ c) “Vağzal” ☐

4. KAMANÇA VƏ SİMFONİK ORKESTR

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərləri haqqında biliklərini müqayisəli şəkildə izah edir. 2. Simfonik orkestrdə ifa olunan musiqi əsərinin emosional təsiri haqqında fikrini izah edir. 3. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

4. KAMANÇA VƏ SİMFONİK ORKESTR

Ədalət Vəzirov və Simfonik Orkestr

Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tarixində ilk dəfə kamança və simfonik orkestr üçün konsert janrında 1990-cı ildə Xalq artisti Hacı Xanməmmədov "Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert" əsərini yazıb.

Bu əsərin ilk quruluşunda kamançada solo ifanı Ədalət Vəzirov edib.

Konsertin I hissəsinin I mövzusunda (əsas mövzu) bəstəkar "Çahargah", II mövzusunda isə (köməkçi mövzu) "Şur" və "Segah" muğamlarının intonasiyalarından istifadə edib.

Musiqi dinləyək

Hacı Xanməmmədov. "Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert" in ekspozisiyası

Xalq artisti Hacı Xanməmmədov "Bir dəqiqə" (librettosu Məhərrəm Əlizadəninindir), "Bütün örlər yaxşıdır" (librettosu Aleksandr Xaldayevindir) musiqili komediyalarının, "Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün Simfoniyyə"nin, "Azərbaycan eskizləri", "Kolxoz", "Bayram" sülalələrinin, həm də çoxsaylı mahnıların müəllifidir. Milli musiqi xəzinəmizdə kamança və simfonik orkestr üçün konsert janrında Zakir Bağirov və başqa bəstəkarların da əsərləri yer almışdır.

Notla oxuyaq

Hacı Xanməmmədov. "Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert" əsərindən I hissənin köməkçi mövzusunun bir parçası

16

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
Venn diaqramı,
müzakirə, müqayisə

1

Şagirdlər Şəfiqə Axundovanın İsgəndər Coşqunun sözlərinə bəstələdiyi "Mehriban olaq" mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim bəstəkar Hacı Xanməmmədovun "Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert" əsəri, əsərin ilk ifaçısı Əməkdar artist Ədalət Vəzirov haqqında məlumat verir, onların şəkillərini göstərir. Sonra əsərin I hissəsinin əsas və köməkçi mövzuları səsləndirilir. Bundan sonra şagirdlər dinlədikləri iki mövzunun xaraktercə fərqlərini müəyyənləşdirirlər.

LAYIHƏ

Tədqiqat aparmaq üçün müəllim şagirdlərə belə bir sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, dinlədiyiniz bu iki musiqi parçaları bir-birindən nə ilə fərqlənirlər?”**

Cavablar müxtəlif olsa da, müəyyənləşdirilir ki, birinci mövzu, yəni əsas mövzu cəld, ikinci – köməkçi mövzu isə aramlı səslənir və xaraktercə lirikdir. Bundan sonra müəllim bəstəkar Hacı Xanməmmədovun yazdığı digər əsərlər haqqında da qısa məlumat verir.

Müzakirə nəticəsində müəllimin köməyi ilə şagirdlər belə bir fikrə gəlirlər ki, kamança solo, xalq üçlüyündə və Xalq Çalğı Alətləri ansambllarında (orkestrində) ifaçı kimi iştirak etdiyi kimi, eyni zamanda simfonik orkestrin tərkibində solo ifaçı kimi iştirak edə bilər.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Məşhur kamança ifaçılarını şəkillərindən tanıyır.
2. Kamançada eşitdiyi musiqi nümunələrinin adlarını söyləyir.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyaq

MEHRİBAN OLAQ

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın, sözləri İsgəndər Coşqunundur.

Allegro moderato

Dü - ju - la - rım di - lo - gal - di - ye - na,

Ey in - san - lar, cu - laq a - sım mə - ns...

Mən kö - nül - də bir can o - laq, Da - ha da meh - ri - ban o - laq.

Meh - ri - ban, qay - gı - keç bir in - san o - laq, Meh - ri - ban o - laq.

Meh - ri - ban o - laq, Meh - ri - ban o - laq.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycanda “Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert” ilk dəfə kim tərəfindən yazılıb?
2. Hacı Xanməmmədov daha hansı musiqi əsərlərinin müəllifidir?
3. Kamança və simfonik orkestr üçün konsert janrında daha hansı bəstəkarlar əsərlər yazmışdır?
4. Cəlil Məmmədquluzadənin “Kamança” hekayəsinin məzmununu danışın.

17

NƏTİCƏ

Kamançada solo musiqi aləti kimi muğamlarımızı çalmaqla bərabər, eyni zamanda simfonik orkestrin tərkibində solist kimi ciddi bəstəkar musiqiləri ifa etmək mümkündür.

Yaradıcı tətbiqetmə. Şəfiqə Axundovanın İsgəndər Coşqunun sözlərinə bəstələdiyi “Mehriban olaq” mahnısını notla və sözləri ilə oxuyur.

Tapşırıq 1. Şəfiqə Axundovanın əvvəlki illərdə oxuduğunuz mahnılarının adlarını söyləyin.

Tapşırıq 2. Adlarını söylədikləriniz mahnıların melodiylərini yada salaraq oxuyun.

Mahnının müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür olur:

1. Şagirdlərin təqdimatı ilə.
2. Müəllimin təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert”i ilk dəfə kim yazıb?

- a) Hacı Xanməmmədov ☐ b) Ramiz Mirişli ☐ c) Səid Rüstəmov ☐

2. Hacı Xanməmmədovun “Kamança və Simfonik Orkestr üçün Konsert” əsərinin ilk ifaçısı kim olub?

- a) Şəfiqə Eyvazova ☐ b) Həbil Əliyev ☐ c) Ədalət Vəzirov ☐

5. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

LAYİHƏ

6. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – QANUN (KANON)

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların geniş yayılmış əsərləri haqqında biliklərini müqayisəli şəkildə izah edir. 2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 3. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssüratlarını ifadə edir. 4. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə

1

Şagirdlər sinfə bəstəkar Azər Dadaşovun Nüsrət Kəsəmənlinin sözlərinə bəstələdiyi “Qarabağ bayatıları” mahnısının tərənələri altında daxil olurlar.

2

Müəllim qanun musiqi alətinin şəklini şagirdlərə göstərir və onun haqqında məlumat verir. Şagirdlərdən biri də Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin “Yeddi cam” əsərindən qanun (kanon) aləti haqqında şeir parçasını ifa-

5. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — QANUN (KANON)

Qanun

Simli xalq çalğı aləti qanun — yastı sazlar ailəsinə mənsubdur.

Qanun Yaxın və Orta Şərqdə, həmçinin də Azərbaycanda geniş yayılıb.

Bir sıra qədim musiqi traktatlarında qanun musiqi alətinin böyük türk alimi Əbu Nəsr Məhəmməd əl-Fərabi (870—950) tərəfindən icad olunduğu deyilir. “Kanon” yunan dilindən tərcümədə “qayda”, “qanun” deməkdir. Yaxın Şərqdə geniş yayılmış qanun Orta Asiyadan Anadoluya köç edən türklər vasitəsilə bütün Qafqaza yayılıb. Bu musiqi aləti Azərbaycanın klassik şairləri Nizami Gəncəvi, Məhəmməd Füzuli, Məhsəti Gəncəvi poeziyasında da öz parلاق əksini tapıb.

Qanun alətini Məhəmməd Füzuli “Yeddi cam” əsərində belə təsvir edib:

*Bir gün gecə məclisimiz vardı ki, ondan,
Çox-çox uzağa qalmış idi dörd, qəm, hicran.
Xam nəğmələrlə edərək ələmi məmnun,
Bir huri-mələk çaldırdı iri bir qanun.*

Keçmişdə qanun aləti, əsasən, saray xanımları tərəfindən ifa olunurdu.

Qanun aləti ilk dəfə Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, böyük bəstəkar, professor Səid Rüstəmov tərəfindən 1959-cu ildə Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil edilib.

Musiqi dinləyək
“Bayatı-Şiraz” muğamından bir parça. Qanun (kanon) musiqi alətinin ifasında

dəli oxuyur və bu alətin ifasında “Bayatı-Şiraz” muğamından bir parça səsləndirilir.

3

Tədqiqat aparmaq üçün müəllim şagirdlərə belə bir sualla müraciət edir: **“Qanun musiqi aləti klassiklərimizin əsərlərində öz ifadəsini necə tapıb və bu alət neçənci əsrdə xalqın sevimli musiqi alətinə çevrilib?”**

Bundan sonra “Bayatı-Şiraz” muğamının “Bərdaşt” şöbəindən bir parça notla unison şəkildə şagirdlər tərəfindən ifa olunur və dinlənən muğam parçası ilə müqayisə edilir.

Müqayisə nəticəsində şagirdlər müəyyənləşdirirlər ki, dinlədikləri və notla ifa etdikləri musiqi nümunələri bir-birinə bənzəyir. Bundan sonra şagirdlərə qanun musiqi aləti üçün musiqi əsərləri yazmış Azərbaycan bəstəkarları haqqında məlumat verilir və Süleyman Ələsgərovun müəllifi olduğu “Qanun və fortepiano aləti üçün Poema”dan bir parça səsləndirilir.

BUNU DA BİLİN

Azərbaycanın ilk qanun ifaçısı Əməkdar artist Asya Tağıyeva olub və 1959-cu ildə onun ifasında ilk dəfə bu alətdə “Bayatı-Şiraz” və “Çahargah” muğamları vala yazılıb.

Asya Tağıyeva

Notla oxuyaq

“Bayatı-Şiraz” muğamı. “Bərdaşt” şöbəindən qanun musiqi alətində ifa olunan musiqi parçası

Qanun musiqi alətində təkcə Azərbaycan xalq musiqi nümunələri olan muğamlar, rəqslər, mahnılar deyil, eyni zamanda klassik Avropa, rus və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri də müvəffəqiyyətlə ifa edilir. Qanun musiqi aləti üçün bəstəkar Süleyman Ələsgərov “Qanun və fortepiano aləti üçün Poema” əsərini yazıb.

Musiqi dinləyək

Süleyman Ələsgərov. “Qanun və fortepiano aləti üçün Poema”dan bir parça

DİFERENSİAL TƏLİM

1. “Bayatı-Şiraz” muğamının melodiyasını notla ifa edir.
2. “Bərdaşt” şöbəsinin melodiyasının ritmini əl ilə çalır.

LAYIHƏ

NƏTİCƏ

musiqi nümunələri də çalmaq mümkündür.

Qanun (kanon) qədim Azərbaycan musiqi alətində xalq musiqi nümunələri ilə bərabər, eyni zamanda professional musiqi nümunələri də çalmaq mümkündür.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Azər Dadaşovun şair Nüsrət Kəsəmənlinin sözlərinə yazdığı “Qarabağ bayatıları” mahnısı öyrədilir.

Tapşırıq 1. “Qarabağ bayatıları” mahnısına dirijorluq edin.

Tapşırıq 2. Qarabağdakı məşhur qalaların adını yadınıza salın.

Musiqi əsərlərinin müəllifləri haqqında məlumat müxtəlif cür verilə bilər:

1. İnternetdən şagirdlərin aldıkları məlumatlara əsasən.
2. Müəllimin təqdimatı ilə.

Yeni mahnı öyrənmək

QARABAĞ BAYATILARI

Musiqisi Azər Dadaşovun, sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.

I
Qarabağım — qar bağım,
Yaşıl ümid yarpağım.
Oyağam, əsgərinəm,
Yatsam, sən ol yorğanım.

Nəqərat:
Bu torpağı əkərəm,
Min nazını çəkərəm.
Yurduma kəç baxanın
Mən gözünü tökərəm.

II
Şuşam qalandı mənim,
Yurdum, anamdı mənim.
Mən onun balasıyam,
O da balamdı mənim.

Nəqərat:
III
Əsgəran əsgərindi,
Xankəndi dərd-sərindi.
Hər kəs yerini tapsın,
Bura mənim yerindi.

Azər Dadaşov

Əsgəran qalası

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Qanun çalğı alətinin tarixi bizə bu musiqi aləti haqqında nə deyir?
2. Qanun (kanon) sözünün mənası nədir?
3. Azərbaycan bəstəkarları qanun aləti üçün hansı əsərləri yazmışdır?
4. “Qarabağ bayatıları” mahnısı haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

20

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Dinlədiyiniz və oxuduğunuz muğam şöbəsi hansı muğama aiddir?

- a) “Şur” ☐ b) “Bayatı-Şiraz” ☐ c) “Segah” ☐

2. “Qanun və fortepiano aləti üçün Poema” əsərinin müəllifi kimdir?

- a) Azər Dadaşov ☐ b) Süleyman Ələsgərov ☐ c) Oqtay Rəcəbov ☐

7. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – SAZ

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların geniş yayılmış əsərləri haqqında biliklərini müqayisəli şəkildə izah edir. 2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 3. Mahnını birsəli (solo), qrup və xor tərkibində (ikisəli) oxuyur.

6. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – SAZ

Saz – qədim Azərbaycanda geniş yayılmış, mizrabla çalınan simli alətdir. Türk dünyasının rəmzi, ulu ozan sənətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan saz aləti armudşəkilli gövdəyə malikdir. Azərbaycanda üç cür sazdan istifadə olunur: cürə saz (4–6 simli, ən kiçik saz), qoltuq saz (6–7 simli, orta saz) və tavar saz və yaxud ana saz (8–9 simli, ən iri saz).

Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin və Ansamblının tərkibinə, adətən, qoltuq saz daxil edilir. Sazın cingiltili səsi, şaqraq təmbri var. Saz musiqi alətidən solo ifa məqsədilə və yaxud başqa alətlərlə voh-dətdə istifadə olunur.

Şah İsmayıl
Xətai

Qoltuq saz

Tavar saz

Cürə saz

Çox qədim tarixə malik olan saz Səfəvilər dövlətinin banisi və ilk şahı, klassik Azərbaycan şairi Şah İsmayıl Xətainin qoşmalarından birində belə təronüm edilib:

*Bu gün ələ almaz oldum mən sazım,
Ərşə dirək çıxar mənim avazım.
Dörd iş vardır hər qarındaşa lazım:
Bir elm, bir kəlam, bir nəfəs, bir saz.*

Saz – “köklənmiş”, “ahəngdar”, “mükəmməl” deməkdir. Azərbaycanda saz alətində, əsasən, el aşıqları çalırırlar.

21

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müzakirə, müqayisə,
klaster

1

Əvvəlki dərstdə olduğu kimi şagirdlər sinfə Azər Dadaşovun Nüs-rət Kəsəmənlinin sözlərinə bəstələdiyi “Qarabağ bayatıları” mahnısının təranələri altında daxil olurlar.

2

Müəllim Şah İsmayıl Xətainin şəklini lövhədən asır və onun yaradıcılığından Azərbaycan xalq çalğı aləti saza həsr edilmiş şeiri oxuyur. Bundan sonra müəllim saz çalğı aləti, onun növləri haqqında məlumatları şəkillərə əsaslanaraq şagirdlərə sadə dildə aydınlaşdırır.

LAYIHƏ

Müəllim şagirdlərə belə bir tədqiqat sualı ilə müraciət edir: **“Saz alə-tində aşığılar musiqinin müşayiəti ilə hansı şeir nümunələrini ifa edirlər?”**

Sonra şagirdlərə məşhur müasir aşiq musiqisi ifaçısı Aşiq Ədalətin ifasında “Misri” havası dinlədilir və “Vaqif gözəlləməsi” aşiq havası notla ifa edilir.

Professional bəstəkar Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operasında “Aşiq mahnısı” nümunəsinin istifadə etməsi şagirdlərə aydınlaşdırılır və bu nümunə səsləndirilir. Şagirdlər müəllimin köməyi ilə dinlənən və notla ifa olunan musiqi nümunələrini müqayisə edərək belə bir fikrə gəlirlər ki, aşiq musiqisi xalq yaradıcılığı nümunəsi olmaqla bərabər, eyni zamanda professional musiqidə də özünə yer tapmışdır.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Saz alətinin müxtəlif növlərinin adlarını söyləyir.
2. Saz alətinin şəklini çəkir.

Musiqi dinləyək
“Misri” aşiq havası

Aşiq Ədalət

Azərbaycanın milli aşiq musiqisində Abbas Tufarqanlı, Aşiq Qurbani, Molla Cümə, Xəstə Qasım, Sarı Aşiq, Miskin Abdal, Aşiq Ali, Aşiq Ələsgər, Aşiq Hüseyn Bozalqanlı, Aşiq Hüseyn Cavan, Aşiq Şəmsir, Mikayıl Azafli, Aşiq Ədalət kimi görkəmli sənətkarların imzası var.

Notla oxuyaq

“Vaqif gözəlləməsi” aşiq havasından bir parça

Moderato

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. “Koroğlu” operasından “Koroğlunun aşiq mahnısı”. İfa edir Əməkdar artist Ramil Qasimov

Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operasının dördüncü pərdəsindən “Aşiq” mahnısı. Koroğlu rolunda — Ramil Qasimov

NƏTİCƏ

Aşiq yaradıcılığı xalq musiqisinə aid olmaqla bərabər, bir sıra Azərbaycan bəstəkarlarının, xüsusilə Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operasında da özünə yer tapmışdır.

Yaradıcı tətbiqetmə. Azər Dadaşovun Nüsrət Kəsəmənlinin sözlərinə bəstələdiyi “Qarabağ bayatıları” mahnısı notla və sözləri ilə ifa edilir.

Tapşırıq 1. “Qarabağ bayatıları” mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Mahnını dinləyək, notla və sözləri ilə oxuyaq

QARABAĞ BAYATILARI

*Musiqisi Azər Dadaşovun,
sözləri Nüsrət Kəsəmənlinindir.*

Allegro moderato

1. Qa - ra - ba-ğım - qar - ba-ğım, Ya - şıl ü - mid yar - pa-ğım.
Qa - ra - ba-ğım - qar - ba-ğım, ya - şıl ü - mid yar - pa-ğım.
O - ya-ğım as - ga - ri - nam, Yat-sam, san ol yor - ga-nım.
O - ya-ğım as - ga - ri - nam, Yat-sam, san ol yor - ga-nım.
Bu tor - pa-ğı, bu tor - pa-ğı a - ka - rəm, Min na-zı - nı, min na-zı - nı ça - ka - rəm.
Yur - du-ma kae, yur - du-ma kae ba - xa - nım.
Man gö-zü-nü, man gö-zü-nü tö - ka - rəm.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Saz aləti nə üçün sadə xalq tərəfindən sevilir?
2. Neçə cür saz aləti var və bu alətlər bir-birindən nə ilə fərqlənir?
3. Saz alətində ifa edən ustad sənətkarlardan kimləri tanıyırsınız?
4. Saz aləti haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

23

Tapşırıq 2. Məşhur aşiqlərin adlarını yada salın və söyləyin.

Musiqi əsərləri haqqında məlumatları müxtəlif cür vermək olar:

1. Esse şəklində şəgirdlər tərəfindən.
2. Müəllimin sual-cavabı nəticəsində.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Koroğlu” operasında “Koroğlunun aşiq mahnısı”nı oxuyan müğənninin adı nədir?

- a) Bülbül ☐ b) Ramil Qasımov ☐ c) Samir Cəfərov ☐

2. Aşıqlar hansı Azərbaycan xalq musiqi alətində çalırlar?

- a) tarda ☐ b) sazda ☐ c) kamançada ☐

8. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – UD

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan muğamlarına dair bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirir.
2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir.
3. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə

1

Şagirdlər bəstəkar Rəşid Şəfəqin Valeh Mirzənin sözlərinə yazdığı marş tempində “İstiqlal bayramı” mahnısı təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim lövhəyə məşhur ud ifaçısı Əhsən Dadaşovun və ud alətinin şəkillərini asır və bu alətin yaranması, 70-ci illərdə gözəl tarzənimiz

7. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – UD

Ud

Dünya musiqi mədəniyyətinə ən zərif alət kimi daxil olan ud, əsasən, Ərəbistan, Türkiyə, İran və bir çox Şərqi ölkələrində geniş yayılmış mizrabla çalınan simli musiqi alətidir. Ərəblər udu alətlərin şahı hesab etmişdir. Məhz ərəblər ilk dəfə bu cazkar musiqi alətini Avropaya gətiriblər. Belə ki, VIII əsrdə İspaniya ərəblər tərəfindən istila olundu və o zamandan ud aləti ispan xalqının sevimli alətinə çevrildi. Sonradan bu alət İspaniyadan İtaliyaya, Fransaya, Almaniya və Avropanın digər ölkələrinə keçdi. Artıq XV–XVII əsrlərdə ud hər yerdə səslənirdi. Azərbaycana bu musiqi alətinin gəlişi XI əsrin sonlarına təsadüf etdi.

Sonralar bir müddət yaddan çıxan bu alət 1970-ci ildə gözəl tarzən Əhsən Dadaşovun sayı ilə ilk dəfə Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının, sonradan da Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil edilir.

Əhsən Dadaşov

Müasir dövrdə ud musiqi alətində solo şəkildə muğamlar, dünya və Azərbaycan bəstəkarlarının müxtəlif janrlı əsərləri ifa olunur.

Əhsən Dadaşovun səyi nəticəsində Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil edilməsi haqqında məlumat verir.

3

Şagirdlərdən biri dahi Məhəmməd Füzulinin “Yeddi cam” əsərindən ud haqqında bir parçanı vəznə oxuyur, müəllim isə bu alətin ifasında klassik “Şur” muğamından bir parçanı müşayiətçi kimi səsləndirir. Tədqiqat aparmaq məqsədilə müəllim şagirdlərə belə bir sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, eşitdiyiniz şeir parçası ilə dinlədiyiniz muğam arasında xaraktercə uyğunluq varmı?”**

Bu suala şagirdlər müxtəlif cavablar versələr də, ümumiləşdirərkən məlum olur ki, şeir və muğamın hər ikisində daxili bir həyəcan hissi duyulur.

Musiqi dinləyək

“Şur” muğamından bir parça. Udda ifa edir Əhsən Dadaşov

Udun quruluşu haqqında ilk izahatı Şərqin böyük musiqi ustadı Əbu-nəsr Fərabî verib. Fərabî “Kitab-ül-musiqi-i kəbir” adlı əsərində qeyd edir ki, ud əvvəllər dörd simdən ibarət olub. Sonradan ona beşinci sim əlavə olunub və daha gur və güclü səslənmə əldə etmək üçün simlər qoşalaşdırılıb.

Udun dörd simi kainatın varlığını ifadə edən — od, su, torpaq və havanın vəhdəti hesab edilirdi. Bu əsrərngiz musiqi alətinin birinci simi “zir”, ikinci “məsna”, üçüncü “mislas”, dördüncü “bəm” və sonralar əlavə edilmiş beşinci simi isə “hadd” adlanır.

Tarixi böyük yunan filosofu Platondan başlayan bu alətin təkmilləşməsində böyük Azərbaycan musiqişünası Səfiəddin Urməvinin çox böyük xidmətləri olmuşdur.

Udu dahi Məhəmməd Füzuli “Yeddi cam” əsərində belə təsvir edir:

*Bir gün yenə mən nəşəli bir bəzm düzəltdim,
Mən bu işi bir hikmət üçün bərqərar etdim.
Bir ud sədası bu zaman qalxdı havaya,
Yandım, tütünü çıxıdı mənim övci-səmayə.*

Musiqi dinləyək

Adil Gəray. “Bağcakürd”

Təbriz miniatürləri silsiləsindən.
Kamança, ud və dəf musiqi alətlərində ifa edən musiqiçilər.
XVIII əsr

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Öyrədilən mahnının ritmini əl ilə tutur.
2. Ud alətinə tanıyır və onun haqqında danışır.

NƏTİCƏ

Şagirdlər aydınlaşırlar ki, müxtəlif incəsənət nümunələri eyni bir hissi ifadə edə bilər. Bundan sonra məşhur tarzən və bəstəkar Adil Gərayın “Bağçakürd” əsəri ud və fortepianonun müşayiətilə səsləndirilir. Şagirdlər bu əsərdə bəstəkarın muğam intonasiyalarından necə istifadə etdiyinə şahid olurlar.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Rəşid Şəfəqin Valeh Mirzənin sözlərinə yazdığı “İstiqlal bayramı” mahnısı öyrədilir.

Tapşırıq 1. “İstiqlal bayramı” mahnısının melodiyasına dirijorluq et.

Tapşırıq 2. Mahnının məzmununa uyğun şəkil çək.

Musiqi əsərləri haqqında məlumat müxtəlif cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin biliklərinə istinad etməklə sual-cavab üsulu ilə.
2. Musiqi məktəbində oxuyan şagirdlərin təqdimatı ilə.

Yeni mahnı öyrənək

İSTİQLAL BAYRAMI

*Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Valeh Mirzənin.*

I

Çiçəkləndi elimiz,
Nur səpildi üzlərə!
Taleyin bu töhfəsi,
Qismət oldu bizlərə!

Nəqərat:

Düz niyyətliyə
Bu dünyada sən,
Ey mənim ana
Vətənim.

II

Bizi sevməyənləri
Yandırdıq odumuzla.
Adınla bir səslənən
Müqəddəs adımızla.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Ud musiqi aləti haqqında nə bilərsiniz?
2. “Yeddi cam” əsərinin müəllifi kimdir?
3. Ud alətini Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının və Orkestrinin tərkibinə kim daxil edib?
4. Ud musiqi alətinin dünyada yayılması və məşhurlaşması haqqında esse yazın.

26

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Ud alətini Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının tərkibinə ilk dəfə kim salmışdır?

- a) Hacı Məmmədov ☐ b) Əhsən Dadaşov ☐ c) Hacı Xan Məmmədov ☐

2. “İstiqlal bayramı” mahnısının xarakteri necədir?

- a) marş ☐ b) lirik ☐ c) vals ☐

9. ÇALĞI ALƏTİ – QARMON

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında biliklərini müqayisəli şəkildə izah edir. 2. Simfonik orkestrdə ifa olunan musiqinin emosional təsiri haqqında fikrini izah edir. 3. Mahnını birsəli (solo), qrup və xor tərkibində (çoxsəsli) oxuyur.

8. ÇALĞI ALƏTİ – QARMON

Metal dilçəkli, körüklü çalğı aləti olan qarmon XIX əsrin sonlarından xalqımızın musiqi mədəniyyətinə daxil olmuş, Azərbaycan xalq çalğı alətləri ansamblının tərkibində özünə layiqli yer tutmuşdur.

Belo ki, qarmon musiqi çalğı aləti öz yığcamlığına və müşayiət üçün ritm musiqi alətlərindən başqa heç nə tələb etmədiyinə görə ondan el şənliklərində, bayramlarda tez-tez istifadə edilir.

Bu çalğı alətinin taksəsli və çoxsəsli müşayiət üçün ifaçılıq imkanları olduğundan o xalqın həyatına daxil olmuş və möhkəmlənmişdir.

Qarmon aləti cazibədar səs tembrinə malikdir. Müasir dövrdə Azərbaycanda istifadə olunan xromatik növlü qarmonun ifaçılıq xüsusiyyətləri və səs quruluşu ənənəvi rus qarmonlarından köklü surətdə fərqlidir. Azərbaycan qarmonunun yan tərəfləri ağacdən, orta hissəsi isə körüklü dördkünc qutudan ibarətdir. Qutunun daxilində ağac lövhələr üzərində xüsusi qayda ilə düzülmüş nazik metal dilçəklər yerləşdirilir. Qarmon musiqi aləti sağ və sol əlin köməyiylə körüyü açib-bağlamaq üsulu ilə səsləndirilir.

Qarmon alətində Azərbaycan muğamları və folklor musiqi nümunələri gözəl ifa edilir.

Azərbaycan qarmon ifaçılığı tarixində məşhur qarmon ifaçıları Əhəd Əliyev (Kor Əhəd), Teyyub Dəmirov, Məmmədəğa Ağayev, Adil Hüseynov, Səfərali Vəzirov, Abbas Abbasov, Hacıbala Dadaşov, Səttar Hüseynov və başqaları, qadınlardan Qızxanım Dadaşova, Kübraxanım Əbilova olub. Respublikanın Xalq artistləri Aftandil İsmailov, Kamil Vəzirov və Əməkdar artist Zakir Mirzəyev müasir qarmon ifaçılığı məktəbinin parlaq nümayəndələridir.

Musiqi dinləyək

“Vağzalı”. Azərbaycan xalq rəqsi. Qarmonda ifa edir Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti Aftandil İsmailov

Qarmon

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə

1

Şagirdlər bəstəkar Rəşid Şəfəqin Valeh Mirzənin sözlərinə bəstələdiyi “İstiqlal bayramı” adlı mahnının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim şagirdlərə mövzunu elan edir və lövhədə tanınmış məşhur qarmon ifaçılarından Xalq artisti Aftandil İsmailovun və Əməkdar artist Zakir Mirzəyevin şəkillərini asır. Müəllim qarmon musiqi alətinin Azərbaycana gətirilməsi, təkmilləşdirilməsi, tarixi haqqında məlumat verir. Bundan sonra şagirdlər üçün qarmon musiqi alətində Azərbaycanda çox geniş yayılmış “Vağzalı” milli rəqsimiz səsləndirilir. Tədqiqat aparmaq üçün müəllim şagirdlərə belə

sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, bu musiqi nümunəsi, adətən, hansı mərasim zamanı səsləndirilir?”**

Şagirdlərin əksəriyyəti bu musiqinin toylarda “gəlin havası” kimi səsləndirildiyini söyləyirlər. Müəllim daha bir sualla yenə şagirdlərə müraciət edir: “Uşaqlar, daha hansı musiqi alətində gəlin havası ifa olunur?” Şagirdlər cavab verirlər ki, klarnet musiqi alətində də “gəlin havası”-nı çalırlar.

3

Uşaqlar müzakirə nəticəsində aydınlaşırdılar ki, qarmon və klarnet tarixən Azərbaycan xalqına məxsus olmadığına baxmayaraq, hər iki musiqi alətindən el şənliklərində, toylarda geniş surətdə istifadə olunduğu üçün onlar xalqın milli mədəniyyətinə yaxından daxil ola bilmişlər.

Bundan sonra bəstəkar Tofiq Bakıxanovun “Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert”-indən bir parça səslənir.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Öyrənilən mahnının ritmini əl çalmaqla tutur.
2. Mahnının məzmununa uyğun şəkil çəkir.

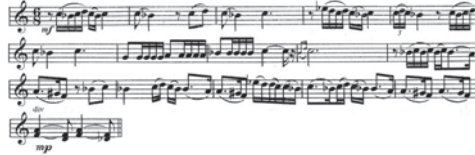

“Vağzalı” Azərbaycan xalq rəqsinə el arasında həm də “Gəlin havası” deyilir. Ta qədimdən bu günə kimi bütün Azərbaycan toylarında gəlin bəy evinə yola salınanda onu bu musiqi müşayiət edir.

Notta oxuyaq

“Vağzalı”. Azərbaycan xalq rəqsi

Allegro moderato

Tofiq Bakıxanov

Zakir Mirzəyev

Uzun illər qarmon alətində notsuz ifaçılığın Azərbaycanda geniş yayılmasına baxmayaraq, Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, professor Tofiq Bakıxanov “Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert” əsərini yazmış və bu əsəri ilk dəfə qarmonda Əməkdar artist Zakir Mirzəyev ifa etmişdir.

28

NƏTİCƏ

1. Musiqi üçün heç bir keçilməz sərhəd yoxdur. Məsələn, qarmon həm Qərb, həm də Şərq ifaçılarının ən çox sevdiyi bir çalğı alətidir.
2. Qarmon alətində milli musiqi nümunələri ilə bərabər, bəstəkar musiqisini də ifa etmək mümkündür.

Yaradıcı tətbiqetmə. Rəşid Şəfəqin Valeh Mirzənin sözlərinə yazdığı “İstiqlal bayramı” mahnısı solo və xor tərkibində çoxsəsli kimi notlarla və sözləri ilə ifa olunur.

Tapşırıq 1. “İstiqlal bayramı” mahnısının xarakteri haqqında fikir söyləyin.

Tapşırıq 2. Rəşid Şəfəqin əvvəlki illərdə öyrənilən mahnılarının adlarını söyləyin.

Musiqi nümunələri ilə əlaqədar tanışlıq müxtəlif cür olur:

1. Müəllimin təqdimatı ilə.
2. Fərdi şəkildə şagirdlər tərəfindən.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Qarmon və Simfonik Orkestr üçün Konsert” Azərbaycanda ilk dəfə hansı bəstəkar tərəfindən yazılmışdır?

- a) Nəriman Məmmədov ☐ b) Tofiq Bakıxanov ☐ c) Ramiz Mirişli ☐

2. Qarmon aləti Azərbaycana hansı ölkədən gətirilmişdir?

- a) Gürcüstandan ☐ b) Rusiyadan ☐ c) Ukraynadan ☐

10. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

LAYİHƏ

11. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – BALABAN

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində folklor musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir. 2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 3. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə

1

Şagirdlər bəstəkar Səid Rüstəmovun Mir-mehdi Seyidzadənin sözlərinə yazdığı “Şəhərimiz” mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Mövzunun adı müəlim tərəfindən elan olunur və şagirdlərin diqqəti lövhədəki balaban musiqi alətinin, onun məşhur ifaçısı Bəhruz Zeynalovun şəklinə yönəldilir.

Müəllim balaban musiqi aləti, onun yaran-

9. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ — BALABAN

Balaban

Balaban Azərbaycanın Gəncə, Qazax, Qarabağ, Naxçıvan ərazilərində geniş yayılmış qədim xalq musiqi alətidir. El arasında bu çalğı alətinə, eyni zamanda balaman, mey, yastı balaban da deyilir. Müstüyun yastı və yumşaq olmasından asılı olaraq, zərif-incə səsə görə bu musiqi alətinə bəzən yastı balaban deyilir. Balaban gövdə, qamış, xərek və qapaqdan ibarətdir. Balabanın gövdə hissəsi, əsasən, qoz, ərək, armud, şümşad, tut, zoğal, cır alça və innab ağaclarından hazırlanır. Bu musiqi alətini Mərkəzi Asiyada, Kabardin Balkar Respublikasında balaban, Türkiyədə isə mey adlandırırlar. Türkmənistanda bu musiqi alətinin qamış balaman və ağac balaman kimi növləri də mövcuddur. “Balaban” sözü “bala” — kiçik və “ban” — səs sözlərinin birləşməsindən yaranmışdır. Balaban bir musiqi aləti kimi Azərbaycan xalqının el bayatılarında da özünə yer tapmışdır:

Bəhruz Zeynalov

Özüm bala bən,
Asta çal balabanı,
Həminin balası gəldi,
Bəs mənim balam hanı?!

XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ərazilərinə kütləvi şəkildə köçürülən ermənilər xalq çalğı alətimiz olan balabanı da özünükləşdirib onu duduk, sonradan erməni duduyu adlandırmışlar. Onlar bu alətdə xüsusi coşquyla ifa edilən Azərbaycan xalq musiqi nümunələrini də mənimsəmişlər.

ma tarixi ilə əlaqədar məlumatları verdikdən sonra “Sarı gəlin” Azərbaycan xalq mahnısını balabanda səsləndirir və onun təranələri altında balaban haqqında məlumat verən el bayatısını ifadəli söyləyir. Eyni zamanda uzun illər həm dinlənən “Sarı gəlin”, həm də balabanın ermənilər tərəfindən mənimsənilərək öz adlarına çıxardıqlarını da şagirdlərin diqqətinə çatdırır. Sonra bu mahnı notla şagirdlər tərəfindən oxunulur.

3

Bundan sonra bəstəkar Oqtay Rəcəbovun “Göyçək Fatma” cizgifilm-operasından “Qızlar xoru” səsləndirilir və bu əsər “Sarı gəlin” havasının balabandakı ifası ilə müqayisə edilir.

Müəllim şagirdlərə belə bir tədqiqat sualı ilə müraciət edir: **“Uşaqlar, dinlədiyiniz və notla ifa etdiyiniz bu iki musiqi nümunəsi arasında hansı əlaqə vardır?”**

Musiqi dinləyək

“Sarı gəlin”. Azərbaycan xalq mahnısı. Balabanda ifa edir Azərbaycan Respublikasının Əməkdar artisti Bəhrüz Zeynalov

Notla oxuyaq

“Sarı gəlin”. Azərbaycan xalq mahnısı

BUNU DA BİLİN

• “Sarı gəlin” qədim Azərbaycan xalq mahnısı ölkəmizin gözəl gusələrindən biri olan Qarabağda el musiqiçiləri tərəfindən yaranmışdır. Bu mahnıdan bəstəkar Oqtay Rəcəbov “Soprano və Kamera Orkestri üçün Konsert”ində köməkçi mövzu, “Göyçək Fatma” cizgi film-operasında isə “Qızlar xoru” kimi istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

Oqtay Rəcəbov. “Göyçək Fatma” cizgi film-operasından “Qızlar xoru”

Balaban musiqi alətinin səs diapazonu kiçik oktavın sol səsindən II oktavın do səsinə kimidir.

Bu musiqi alətinin solo kimi, eyni zamanda Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin və ansambların tərkibində geniş şəkildə istifadə olunur.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Balaban alətinin hazırlandığı ağac növlərini sadalayır.
2. “Şəhərimiz” mahnısının ritmini əl çalmaq-la tutur.

LAYIHƏ

NƏTİCƏ

Müzakirə və müqayisə nəticəsində şagirdlər belə nəticəyə gəlirlər ki, hər iki musiqi nümunəsinin melodiyaş eynidir. Deməli, bəstəkarlarımız müxtəlif milli musiqi alətlərində səslənən melodiyalardan yazdıqları ciddi janrlı əsərlərində də istifadə edirlər.

Yaradıcı tətbiqetmə. Səid Rüstəmovun şair Mirmehdi Seyidzadənin sözlərinə bəstələdiyi “Şəhərimiz” mahnısı öyrədilir.

Tapşırıq 1. Şəhərimizin atributları haqqında esse hazırlayın.

Tapşırıq 2. “Bakı lövhələri” adlı şəkil çəkin.

Musiqi nümunələri ilə əlaqədar məlumatlar iki cür verilə bilər:

1. İnternet, televiziya kanalları və radio dalgalarından əldə edilən məlumatlar vasitəsilə.

2. Dərstdə dinlənən musiqi nümunələrinin xarakterini müəyyənləşdirməklə.

Mahnını yada salaraq oxuyaq

ŞƏHƏRİMİZ

Musiqisi Səid Rüstəmovun, sözləri Mirmehdi Seyidzadənin.

I

Yer üzündə şəhər olmaz
Bizim gözəl şəhər kimi.
Gecələri işıqlıdı
Al günəşli şəhər kimi.

Nəqərat:

Bakı, canım Bakı,
Fəxrım, şanıım Bakı!
Döyünən ürəyım,
Canım Bakı, qanıım Bakı!

II

Abidələr qalxıb göyə
Hər meydaında, meydaında.
Gülümşəyir qərənfillər,
Qızılğüllər hər bağçada.

Nəqərat:

Köhnə Bakı. Qız qalası

Yeni Bakı. Olimpiya stadionu

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Balaban haqqında nə bilirsiniz?
2. Balabanın daha hansı adları vardır?
3. Balaban hansı xalq bayatısında xatırlanır?
4. Akif İslamzadənin ifasında “Sarı gölin” xalq mahnısını dinləyin. Balabanla müşayiət və müğənninin ifasının vəhdətindən yaranmış səs və söz möcüzəsi ilə yaxından tanış olun. Nə hislər keçirdiyinizi təsvir etməyə çalışın. YouTube üzərindən axtarış üçün açar sözlər: Akif İslamzadə, “Sarı gölin”.

32

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Göyçək Fatma” uşaq cizgifilm-operasını hansı bəstəkar yazıb?

a) Oqtay Zülfüqarov ☐ b) Oqtay Rəcəbov ☐ c) Oqtay Kazimi ☐

2. Balaban çalğı aləti hansı xalqa məxsusdur?

a) rus ☐ b) Azərbaycan ☐ c) belarus ☐

LAYIHƏ

12. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – ZURNA

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında biliklərini müqayisəli şəkildə izah edir. 2. Simfonik Orkestrdə ifa olunan musiqinin emosional təsiri haqqında fikrini izah edir. 3. Mahnını bir-səslili (solo), qrup və xor tərkibində (çoxsəslili) oxuyur.

10. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – ZURNA

Zurna sözünün müxtəlif mənaları mövcuddur. Bəzi tədqiqatçılar onun fars dilindən götürülmüş “sur” – şənlik, böyük ziyafət və “nay” – qarğı, qamış sözlərinin birləşməsindən yarandığını söylənir.

Zurna – güclü və zil səsə malik qədim musiqi alətidir. Türk xalqlarının ən əlamətdar günlərində bu alətin səsi daima eşidilib. Mühəribəyə yollananları və davadan qayıdamları, döyüşə atılanları və qələbə qazananları müşayiət edib. Bayramlarda, toy və şənliklərdə səslənib, atüstü oyunlar zurna harayı altında baş tutub.

Zurna, əsasən, ərək, qoz və tut ağacından yonularaq hazırlanır. Üst hissəsində yeddi, alt hissəsində isə bir oyuc açıılır. Əlavə olaraq zurnanın ağız tərəfində daha bir dəlik var. Bu dəlik zurnanı kökləmək üçün nəzərdə tutulub.

Azərbaycanda zurnanın səs tembrinə və ölçülərinə görə cürə, orta cürə və ayaq cürə, həm də əcmi zurna, qarazurna, şəhəri zurna kimi növləri olmuşdur.

Hazırda zurnanın orta cürə növündən geniş istifadə olunur.

Zurna

Zurna çalan qadın. Təbriz miniatürləri silsiləsindən. XVIII əsr

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə

1

Şagirdlər bəstəkar Səid Rüstəmovun Mirmehdi Seyidzadənin sözlərinə yazdığı “Şəhərimiz” mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim zurna çalğı aləti, onun yaranma tarixi, növləri, qədim miniatürlərdə təsviri, ifa tərzii haqqında məlumat verir.

Bundan sonra müəllim zurna alətindən döyüş meydanlarında da istifadə olunduğunu bildirir. Müəllim qeyd edir ki, zurnaçılar dəstəsinin tərkibində əsas ifaçı usta və uzun müddət bir səsdən istifadə edərək onu müşayiət edənlər isə dəmkəşlərdir. Zurnaçılar dəstəsində zərb alətləri olan nağara, qoşanağara, laqqutu kimi musiqi alətlərindən də istifadə olunur.

Bundan sonra müəllim “Bağdagülü” Azərbaycan xalq rəqsini səsləndirir. Rəqs zurnaçılar dəstəsi tərəfindən ifa edilir.

3

Tədqiqat aparmaq üçün müəllim şagirdlərə bu sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, səslənən musiqi nümunəsində hansı musiqi alətlərinin səsinə eşitdiniz?”**

Müxtəlif cavablar alan müəllimin köməyi ilə müzakirə və müqayisə nəticəsində şagirdlər belə fikrə gəlirlər ki, burada əsas melodiyanı ifa edən zurna, müşayiətçilər isə dəməkeş və zərb alətləridir.

Bundan sonra “Bağdagülü” havası ikisəsli şəkildə şagirdlər tərəfindən notla ifa edilir.

Bu mərhələlərdən sonra müəllim bəstəkar Cavanşir Quliyevin “Zurna və Simfonik Orkestr üçün Uvertürə” əsərindən bir parçanı səsləndirir.

BUNU DA BİLİN

Laqqutu müxtəlif ölçülü iki dördbucaq ağac qutudan ibarət zərb alətidir. Lerik, Astara, Masallı, Lənkəran, Cəlilabad rayonlarında bu alətdən daha çox istifadə edilir. Bu alət nağara, qoşanağara, qaval və başqa zərb alətləri ilə birlikdə müasir ansambl və orkestrlərin tərkibinə daxil edilir.

Musiqi dinləyək

“Bağdagülü”. Azərbaycan xalq rəqs. Zurnaçılar dəstəsinin ifasında

Notla ikisəsli oxuyaq

“Bağdagülü”. Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyaşından bir parça

Zurna ilk dəfə Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən “Koroğlu” operasında orkestrin tərkibinə daxil edilmişdir.

Əməkdar incəsənət xadimi, bəstəkar Cavanşir Quliyev isə 1980-ci ildə “Zurna və Simfonik Orkestr üçün Uvertürə” yazmışdır.

Musiqi dinləyək

Cavanşir Quliyev. “Zurna və Simfonik Orkestr üçün Uvertürə”. Əsərdən bir parça

34

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Zurna alətini şəkildən tanıyır.
2. “Bağdagülü” havasına ritm tutur.

NƏTİCƏ

Zurna çalğı aləti təkəcə zurnaçılar dəstəsində deyil, eyni zamanda ciddi janrlı musiqi əsərlərinin ifası zamanı da istifadə olunur.

Yaradıcı tətbiqetmə. Şagirdlər bəstəkar Səid Rüstəmovun Mirmehdi Seyidzadənin sözlərinə bəstələdiyi şən xarakterli “Şəhərimiz” mahnısının öyrənilməsi prosesini notla və sözləri ilə oxumaqla davam etdirirlər.

Tapşırıq 1. “Şəhərimiz” mahnısına ritmik müşayiət yaradın.

Tapşırıq 2. “Şəhərimiz” mahnısına ikinci səs əlavə etməklə oxuyun.

Mahnını yada salaraq notla və sözləri ilə oxuyaq

ŞƏHƏRİMİZ

*Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadəninindir.*

Allegretto

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Zurna musiqi aləti haqqında nə bilərsiniz?
2. Zurna musiqi alətinin adının mənası nədir?
3. Bəstəkar Cavanşir Quliyev zurna musiqi aləti üçün hansı əsəri yazmışdır?
4. Zurna musiqi alətinin yayılma arealı haqqında təqdimat hazırlayın.

35

Dinlənilmiş musiqi nümunələrinin müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Müəllimin şifahi təqdimatı ilə.

2. Şagirdlərin kütləvi informasiya vasitələrinə aldıkları məlumatlar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Zurna və Simfonik Orkestr üçün Uvertürə” əsərini kim yazmışdır?

a) Faiq Sücəddinov ☐ b) Cavanşir Quliyev ☐ c) Dadaş Dadaşov ☐

2. “Şəhərimiz” mahnısının tempi necədir?

a) moderato ☐ b) allegretto ☐ c) adagio ☐

13. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – TÜTƏK

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan, aşığı və digər folklor musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir. 2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 3. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müsahibə, müzakirə, müqayisə

1

Şagirdlər sinfə Ağabacı Rzayevanın Mirvarid Dilbazinin sözlərinə yazdığı “Çoban Qara” mahnısının tərənələri altında daxil olurlar.

2

Müəllim şagirdlərə qədim Azərbaycan xalq çalğı aləti olan tütək, onun yaranması, ölkəmizin bölgələrində istifadə olunması haqqında məlumat verir. Şagirdlərdən biri Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” poemasından

11. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTİ – TÜTƏK

Tütək

Tütək çalğı aləti bir çox nəfəs çalğı alətlərinin əcdadı olmuşdur. Hələ qədim zamanlardan bu çalğı aləti Şorq xalqları tərəfindən geniş istifadə olunurdu.

Tütəyin səs tembri mülayim və tərəvətlidir. Nizami Gəncəvinin “İskəndərnamə” əsərində belə bir əhvalat var. Çoban qamışlıqdan keçərkən bir qamış kəsib ondan tütək düzəldir. Onu çalib kədərinə dağdır. Gözintiye çıxan İskəndər çobanın tütəkdə yanıqlı ifasını eşidir. Onu hüsuruna çağırır tütəyin sirrini öyrənmək istəyir. Çoban tütəyi belə təsvir edir:

*Bir quyudan göyərək çıxmış,
Şəkərdən şirindir, mənə, bu qamış.
Dəldim, yaraladım öz əlim ilə,
Hələ kəsilməmiş gəlməzdi dila.
O cansız olsa da, sevirəm cantək,
Dilsizdir, mənimçün dildir bu tütək.*

Təbriz miniatürləri silsiləsindən.
XVI əsr

tütək haqqında olan şeir nümunəsini ifadəli oxuyur. Məlum olur ki, bu çalğı aləti həm Azərbaycanda, həm də Mərkəzi Asiya ölkələrində geniş yayılmışdır. Müəllim şagirdlərin diqqətinə çatdırır ki, bu çalğı alətini dahi Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil etmişdir. Bundan sonra müəllim “Çoban bayatısı” melodiyasını tütəyin ifasında səsləndirir.

3

Tədqiqat sualı kimi müəllim şagirdlərə bu sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, tütək çalğı aləti tembrəcə hansı Avropa musiqi alətini xatırladır?”**

Bundan sonra müəllim Soltan Hacıbəyovun “Karvan” əsərində “Hicaz” muğamı intonasiyaları üzərində fleyta aləti tərəfindən ifa olunduğunu şagirdlərin diqqətinə çatdırır. Müəllimin köməyi ilə məktəblilər verilən suala öz cavablarını söyləyirlər. Bundan sonra “Çoban bayatısı” musiqi nümunəsindən bir parça notla ifa olunur.

Azərbaycanda və Mərkəzi Asiya ölkələrində tütək qarğıdan, ağacdən və gildən düzəldilir.

Tütəyin borusəkilli gövdəsi ərik, qoz, tut ağaclarından və yaxud qamışdan hazırlanır. Gövdənin üst hissəsində yeddi, alt hissəsində isə bir oyuc olur. Alətin baş tərəfinə – borunun içərisinə yanakı kəsilmiş ağac tuxac daxil edilir.

Dahi Üzeyir Hacıbəyli tütək alətini Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil etmişdir.

Musiqi dinləyəək

“Çoban bayatısı”. Tütəkdə ifa edilir

Notla oxuyaək

“Çoban bayatısı”ndan bir hissə

BUNU DA BİLİN

“Çoban bayatısı” çobanların tütəkdə ifa etdiyi musiqi nümunəsidir. Sonradan professional tütək ifaçıları tərəfindən ifa olunub.

Bəstəkar Ağabacı Rzaeva məşhur Çoban Qaraya eyniadlı mahnı həsr etmişdir. Vaxtilə çox sevilən bu mahnının girişində və nəqəratında Xalq Çalğı Alətləri Ansamblında ifa zamanı solo kimi tütək alətindən istifadə olunub. Bu mahnını Şövkət Ələkbərova, Anatollu Qəniyev, Gülağa Məmmədov böyük məharətlə oxumuşlar.

37

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Tütəyin şəklini çəkir.
2. “Çoban bayatısı” musiqi nümunəsinin xarakterini aydınlaşdırır.

55

LAYIHƏ

NƏTİCƏ

Aparılan müzakirələr nəticəsində şagirdlər belə bir yekun rəyə gəlirlər ki, tütək musiqi alətinin səs tembri fleyta Avropa

musiqi alətinə oxşayır.

Bəstəkar Ağabacı Rzayevanın Mirvarid Dilbazinin sözlərinə bəstələdiyi “Çoban Qara” mahnısı bir daha yada salınır və orada tütək alətinin mahnının əvvəlində və sonunda səslənməsinə diqqət yetirilir.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Əfsər Cavanşirovun Hikmət Ziyanın sözlərinə yazdığı “Mübarək” mahnısının öyrənilməsi ilə əlaqədar iş aparılır.

Tapşırıq 1. “Çoban Qara” mahnısına ritmik müşayiət yaradın.

Tapşırıq 2. Mahnının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Mahnı müəllifləri ilə tanışlıq müxtəlif cür ola bilər:

1. Şagirdlərin internetdən aldıkları məlumatlar əsasında şifahi təqdimat şəklində.

2. Müəllimin şagirdlərə verdiyi suallar əsasında.

Mahnı dinləyək

ÇOBAN QARA

Musiqisi Ağabacı Rzayevanın, sözləri Mirvarid Dilbazinin.

Yeni mahnı öyrənək

MÜBARƏK

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun, sözləri Hikmət Ziyanın.

I

Azərbaycan, bu bayram
Sənə necə yaşayır?!
Nəgmə deyir Kür, Araz,
Göy Xəzər coşub-daşır.

II

Oğlun, qızın hünərindən
Çələnglər hörür bu gün.
Dostların Bakımızın
Alından öpür bu gün.

Nəqərat:

Gülür ellərin,
Gülür çöllərin.
Ağ günlərintək
Sənin vüqarlı,
Nurlu, baharlı
Yaşın mübarək.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Tütək musiqi aləti haqqında nə bilərsiniz?
2. Tütəkdə ifa etməyi daha çox hansı peşə sahibləri sevir?
3. Tütək musiqi aləti hansı musiqi kollektivlərində istifadə olunur?
4. Anadolu Qəniyevin ifasında “Çoban Qara” mahnısını dinləyin. Mahnıda tütək musiqi alətinin səslənməsi ilə mahnının məzmunu və xarakteri arasında əlaqəni tapmağa çalışın. YouTube üzərində axtarış üçün açar sözlər: Anadolu Qəniyev, “Çoban Qara”.

38

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Tütək tembrinə görə hansı Avropa çalğı alətinə bənzəyir?

a) klarnet ☐

b) fleyta ☐

c) truba ☐

2. Hansı dahi Azərbaycan şairi tütək çalğı aləti haqqında şeir yazmışdır?

a) Məhəmməd Füzuli ☐

b) Nizami Gəncəvi ☐

c) Xaqani Sərvani ☐

LAYIHƏ

14. AZƏRBAYCAN XALQ ZƏRB ÇALĞI ALƏTİ – NAĞARA

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərindən folklor musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir. 2. Musiqi əsərlərinin emosional hisslərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 3. Mahnını ikisəsli müşayiətsiz oxuyur. 4. Mahnını qrup və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

12. AZƏRBAYCAN XALQ ZƏRB ÇALĞI ALƏTİ – NAĞARA

Qədim eposumuz “Kitabi-Dədə Qorqud”da adı çəkilən nağara ordunu savaş meydanında müşayiət edən zərb aləti hesab edilir.

“Kitabi-Dədə Qorqud”da belə deyilir: “Gumbur-gumbur nağaralar döyüldü, bir qiyamət savaş oldu, meydan dolu baş oldu”. Dahi Nizami Gəncəvi nağara sədalarının qələbəyə səsləməsini belə göstərir:

*Çataraq inləyir neyin nəfəsi,
Nağara al çalır, yüksəlir səsi.*

Çox qədim zamanlardan mövcud olan qoltuq nağara, cürə (balaca) nağara və qoşanağara kimi zərb musiqi alətləri təkmilləşərək bu günə qədər gəlib çıxmış, Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının və Orkestrinin tərkibinə daxil edilmişdir. Digər tərəfdən bu çalğı aləti el şənliklərində, toy məclislərində nəfəs alətlərini və sazı müşayiət edir. Balabanı və sazı müşayiət edərkən nağara ovuncun içi və barmaqlarla, zurnanı müşayiət zamanı isə ağac çubuqlarla çalınır. Çox qədim keçmişdə zərb musiqi alətinin üstünə qurd dərisindən üzlük çəkilirdi. Bu haqda dahi Nizami Gəncəvi belə yazırdı:

*Coşdu qurd gönündən olan
nağara,
Dünyanın beynini gətirdi
zara.*

Nağara

Cürə (balaca) nağara

Qoşanağara

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müqayisə, müzakirə,
müsahibə

1

Məktəblilər sinfə Əfşər Cavanşirovun Hikmət Ziyarın sözlərinə yazdığı “Mübarək” mahnısının təranələri altında daxil olurlar.

39

2

Müəllim nağara çalğı aləti haqqında “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanından, Nizami Gəncəvi poeziyasından şeir nümunələri oxuyur. Sonra nağaranın qoltuq, cürə, qoşanağara kimi növlərindən, onların ifaçılıq xüsusiyyətlərindən, qədim dövrdən bu günə kimi onlardan istifadə imkanlarından məlumat verir.

57

LAYIHƏ

Qeyd olunur ki, bütün Azərbaycan xalq rəqslərinin ifasında mütləq zərb aləti kimi nağaranın müxtəlif növlərindən istifadə olunur. Misal olaraq, “Yallı” Azərbaycan xalq rəqsi dinlənir və onun təsviri göstərilir.

3

Tədqiqat aparmaq məqsədilə şagirdlərə belə bir sualla müraciət olunur: **“Uşaqlar, əgər zərb aləti olan nağara olmasaydı, eşitdiyiniz “Yallı” rəqsi necə səslənərdi?”**

Məktəblilər bu sual ətrafında müzakirələrdə iştirak edirlər və sonra “Yallı” Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasını əl çalmaqla ikisəsli notla oxuyurlar.

Musiqi dinləyək

“Yallı”. Azərbaycan xalq rəqsi. Zurnaçılar dəstəsinin ifasında

Nağaranın müşayiəti ilə “Yallı” rəqsi

Notla oxuyaq

“Yallı”. Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından bir parçanı ikisəsli oxuyaq

“Yallı” Azərbaycan xalq rəqsi bəstəkar yaradıcılığında da özünə yer tapmışdır. Cahangir Cahangirov Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün “Yallı” əsərində qədim zərb alətlərimizdən geniş istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

Cahangir Cahangirov. “Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün Yallı”

40

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Nağara alətində ritm tutur. 2. Nağaranın şəklini çəkir.

NƏTİCƏ

Aparılan müzakirələr belə bir son nəticəyə gəlməyə imkan yaradır ki, əgər “Yallı” Azərbaycan xalq rəqsinin ifası zamanı nağara musiqi aləti olmasaydı, o, çox maraqsız olardı.

Yaradıcı tətbiqetmə. Məktəblilər “Yallı” rəqsinin xarakterinə uyğun olan bəstəkar Əfsər Cavanşirovun Hikmət Ziyanın sözlərinə yazdığı “Mübarək” mahnısını əvvəlcə notla, sonra sözləri ilə birlikdə oxuyurlar.

Tapşırıq 1. “Yallı” rəqsinin Qədim Qobustan Qayaları üzərindəki təsvirlərini internetdən əldə edin.

Tapşırıq 2. Nağaranın müxtəlif növlərinin şəkillərini çəkin və onlar arasında fərqləri göstərin.

Dinlənilmiş musiqi nümunələri haqqında məlumatlar iki cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin mövzu ilə əlaqədar biliklərindən istifadə etməklə.
2. Müəllimin şifahi təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Nağara hansı musiqi alətləri qrupuna aiddir?

- a) simli ☐ b) nəfəs ☐ c) zərb ☐

2. “Yallı” Azərbaycan xalq rəqsini, adətən, hansı zərb aləti müşayiət edir?

- a) qoltuq nağara ☐ b) cürə nağara ☐ c) qoşanağara ☐

15. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

16. BÖYÜK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

17. AZƏRBAYCAN XALQ ZƏRB ÇALĞI ALƏTLƏRİ – DƏF, QAVAL VƏ DÜMBƏK

MƏQSƏD:

1. Musiqi əsərlərinin melodiyası, ritmi və onlarda istifadə edilmiş bədii nümunələr haqqında təqdimat edir. 2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 3. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssüratlarını ifadə edir. 4. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

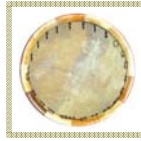
İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müqayisə, müzakirə,
müsahibə

1

Şagirdlər bəstəkar Əfsər Cavanşirovun Hikmət Ziyarın sözlərinə yazdığı “Mübarək” mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

13. AZƏRBAYCAN XALQ ZƏRB ÇALĞI ALƏTLƏRİ – DƏF, QAVAL VƏ DÜMBƏK

Dəf

Qaval

Dümbək

Zərb çalğı alətlərinin tarixi ibtidai yaşayış dövrlərinə gedib çıxır. Azərbaycanın qədim insan məskəni olan Qobustanda, Cingirdağın otəklərində “Qaval daşı” adlanan böyük bir qaya parçası da var. Bu qayanı döyəcəldə qavalın tembrinə uyğun səslər alınır. Belə güman edilir ki, həmin qaya daşı qədim əcdadlarımız tərəfindən zərb aləti kimi istifadə olunmuş və bu günə “Qaval daşı” adı ilə gəlib çıxmışdır.

Balaban və qavalın
müsayiəti ilə musiqi məclisi.
Təbriz miniaturləri
silsisəsindən. XVI əsr

42

Azərbaycan və eyni zamanda Mərkəzi Asiya xalqları, xüsusilə türkmən, özbək, uйğur və qaraqalpaq xalqlarının milli musiqi mədəniyyətində dəf, dəprek kimi tanınan dəf musiqi alətinin yaranması çox qədimlərə gedib çıxır.

Bəzi mənbələrdə “dəf” (daf, taf) kəlməsinin qədim şumer dilindəki “dup” (löv-hə) sözündən götürüldüyü göstərilir. Azərbaycanda qədim zamanlardan bu günə kimi xanəndələr ifa zamanı həm də dəflə ritm tuturlar.

2

Müəllim bu dərstdə Azərbaycan xalqına məxsus olan dəf, qaval və dümbək zərb çalğı alətləri ilə əlaqədar məlumatlar verir, onların təsvirini şagirdlərə göstərir. Müəllim qeyd edir ki, bu çalğı alətləri Azərbaycanda, eyni zamanda Mərkəzi Asiya xalqları arasında da çox geniş yayılmışdır. Müəllim məşhur xanəndə, Xalq artisti Arif Babayevin tar, kamança üçlüyündəki şəklini

şagirdlərə göstərir və onların diqqətini xanəndənin əlindəki qaval çalğı alətinə yönəldir. Tədqiqat aparmaq üçün müəllim şagirdlərə bu sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, nə üçün xanəndə Arif Babayevin əlində qaval çalğı aləti vardır?”**

Musiqi dinləyək

“Dilkeş təsnifi”. İfa edir Xalq artisti Arif Babayev, müşayiət edirlər tarda — Böhrəm Mansurov, kamançada — Elman Bədəlov

Notla oxuyaq

“Bayatı-Şiraz” rəngindən bir parça. Musiqisi Əhsən Dadaşovundur

BUNU DA BİLİN

Notla ifa edilən “Bayatı-Şiraz” rəngini məşhur tarzən və ud ifaçısı Əhsən Dadaşov yazmışdır.

Qaval Azərbaycanın ən qədim milli zərb alətidir. Bu alət Azərbaycanda, Türkiyədə, Mərkəzi Asiya xalqları arasında geniş yayılmış çaldırma, qaval, çirməndə, dangıra kimi tanınan bürüzlü zərb alətləri qrupuna aiddir. Daxili hissəsinə çevrə boyu halqalar bərkidilir. Üzərinə nəre balığının xüsusi üsulla aşılannmış dərisi çəkilir.

“Qaval” sözü “içi boş əşya” mənasını verən “qav” (qab) türk kəlməsindən əmələ gəlmişdir.

3

Müəllim cavabı göz-ləmədən qeyd olunan üçlüyün ifasında “Dilkeş təsnifi”ni səsləndirir.

Bundan sonra müəllimin iştirakı ilə verilən sual ətrafında müzakirələr aparılır.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Rəqslərə əl çalmaqla ritm tutur.
2. Zərb alətlərinin adlarını söyləyir.

43

NƏTİCƏ

Azərbaycan tar, kamança və xanəndə üçlüyündə xanəndələr həmişə zərb aləti olan qaval-dan istifadə edirlər. Belə olduqda xanəndə həm oxuyur, həm də ifa olunan musiqinin ritmini tutur.

Şagirdlər musiqisi Əhsən Dadaşova aid olan “Bayatı-Şiraz” rəngindən bir parçanı notla oxuyurlar. Müəllim muğamlara aid olan “rəng” haqqında və eyni zamanda dümbək, dəf zərb alətləri ilə əlaqədar bilikləri şagirdlərin diqqətinə çatdırır. Sonra məşhur rəqqasə Əminə Dərbazinin səhnəni göstərir və “Qavalla rəqs” musiqisi dinlənilir.

61

LAYIHƏ

Yaradıcı tətbiqetmə. Əfsər Cavanşirovun Hikmət Ziyanın sözlərinə yazdığı “Mübarək” mahnısının öyrənilmə prosesi solo və ikisəsli kimi oxunmaqla davam etdirilir.

Tapşırıq 1. “Mübarək” mahnısına adıçəkilən zərb alətləri vasitəsilə ritmik müşayiət yaradın.

Əminə Dərbəzi

Bu musiqi aləti hazırda Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı və Orkestrinin tərkibindədir.

Bəstəkar Nəriman Məmmədovun Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün yazdığı “Zərbi-muğam” əsərində dümbək zərb alətindən məhərrətlə istifadə edilmişdir.

Mahnını yada salaq, solo və ikisəsli oxuyaq

MÜBARƏK

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun, sözləri Hikmət Ziyanın.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Hansı Azərbaycan zərb alətlərini tanıyırsınız?
2. Dəf zərb çalğı aləti haqqında nə deyə bilərsiniz?
3. Qaval və dümbək zərb musiqi alətləri haqqında nə bilərsiniz?
4. Azərbaycan zərb çalğı alətləri haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Tapşırıq 2. Qeyd olunan zərb çalğı alətlərinin şəkillərini çəkin.

Dinlənilmiş musiqi nümunələri haqqında məlumatlar müxtəlif cür verilə bilər:

1. Məktəblilərin mövzu üzrə artıq mövcud bilikləri ilə.

2. Müəllimin şifahi təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI (Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Rəng – hansı musiqi janrına aiddir?

a) simfoniya ☐

b) opera ☐

c) muğam ☐

2. “Qaval daşı” adlanan qaya parçası harada yerləşir?

a) Salyanda ☐

b) Qobustanda ☐

c) Qusarda ☐

18. AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK OPERA VƏ BALET TEATRI

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərləri haqqında biliklərini müqayisəli şəkildə izah edir. 2. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında təqdimat edir. 3. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssürlərini ifadə edir. 4. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müsahibə, müzakirə

1

Şagirdlər “Çayımızın adı var” Azərbaycan xalq mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

14. AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK OPERA VƏ BALET TEATRI

*Azərbaycan Dövlət Akademik
Opera və Balet Teatrı*

1920-ci ildə Azərbaycanda Birləşmiş Dövlət Teatrları adlı mədəniyyət ocağı yaradılıb. Artıq 1924-cü ildən opera truppası Birləşmiş Dövlət Teatrından ayrılaraq müstəqil fəaliyyət göstərməyə başlayıb. 1928-ci ildən teatra Mirzə Fətəli Axundovun adı verilir və 1959-cu ildən bu teatr Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı adlanır. Akademik Opera və Balet Teatrının binasının inşası etdirilməsinin çox maraqlı tarixi var. Belə ki, 1910-cu ilin sonlarında Rusiyadan Bakıya çox məşhur opera müğənnisi qastrol səfərinə gəlir. Neft milyonçuları Mayilov qardaşlarından biri qonaqdan Bakıya bir də nə vaxt gələcəyini soruşduqda, o: “Heç vaxt”, – deyə cavab verir. – Belə böyük şəhər də oxumağa opera teatrı yoxdursa, gəlməyimin nə mənası var?”

Milyonçu Mayilova bu cavab çox pis təsir edir və o, qonağa söz verir ki, bir il ərzində opera teatrı üçün bina tikdirəcək. Bu fikri dəstəkləyən xeyriyyəçi Hacı Zeynalabdin Tağıyev belə bir binanı bir ilə inşa etməyən qeyri-mümkün olduğunu iddia edir və əgər bu teatr binası deyilən müddətdə tikilib sona çatarsa, onun bütün xərclərini öz üzərinə götürəcəyini bildirir.

İki milyoncu mərc gəlirlər və nəticədə teatrın binası bir ilə deyil, on aya hazır olur.

Beləliklə, artıq 1920-ci ildən bu günə kimi Opera və Balet Teatrı bu möhtəşəm binada fəaliyyət göstərir.

Azərbaycanın opera sənətinin tarixi 1908-ci il yanvarın 25-dən, yəni Üzeyir Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” operasının tamaşaya qoyulduğu gündən başlayır.

46

2

Müəllim Bakı şəhərində Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının binasının tikilmə tarixi və orada tamaşaya qoyulmuş opera-balet

əsərləri haqqında məlumat verir. Tədqiqatın aparılması üçün şagirdlərə belə bir sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, sizcə, Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrını tikdirən Bakı milyonçusunun Azərbaycan xalqının həyatında rolu nədən ibarətdir?”**

3

Verilmiş suala müxtəlif cavablar verən şagirdlərin ümumi fikri belə olur ki, Bakı neft milyonçusunun teatr binasını tikdirməsi Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinin inkişafına köməkdir. Əslində, bu milyonçu öz xalqına, mədəniyyətinə qiyməti olmayan bir hədiyyə etmişdir.

Bu mövzuda aparılan müzakirələr arasında şagirdlər Müslüm Maqomayevin “Şah İsmayıl” operasından, Əfrasiyab Bədəlbəylinin “Qız qalası” baletindən musiqi nümunələri dinləyirlər.

Sonralar Zülfüqar Hacıbəyovun “Aşıq Qərib” (1913), Müslüm Maqomayevin “Şah İsmayıl” (1919) kimi operaları da tamaşaya qoyulur. Daha sonra teatrın repertuarı Reynold Qliyerin klassik opera janrında yazılmış “Şahsənəm” (1927), Müslüm Maqomayevin “Nərgiz” (1935), Üzeyir Hacıbəylinin “Koroğlu” operaları ilə zənginləşir.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. “Şah İsmayıl” operasının “Uvertüra”sından bir parça

Keçən əsrin 40-cı illərində Əfrasiyab Bədəlbəylinin “Qız qalası” (1940) baleti və “Nizami” (1948) operası, Qara Qarayevin və Cövdət Hacıyevin “Vətən” (1945), Niyazinin “Xosrov və Şirin” (1942) operaları, Fikrət Əmirovun “Min bir gecə” (1979) baleti də məhz Opera və Balet Teatrının səhnəsində tamaşaya qoyulur.

Notla oxuyaq

Əfrasiyab Bədəlbəyli. “Qız qalası” baleti. “Müqəddimə”dən bir parça

Keçən əsrin 50-ci illərində Fikrət Əmirovun “Sevil” (1953), Cahan-gir Cahanqirovun “Azad” (1957) operaları Opera və Balet Teatrının səhnəsində oynanıb.

Soltan Hacıbəyovun “Gülşən” (1950), Qara Qarayevin “Yeddi gözəl” (1952), “İldırım yollarla” (1961), Arif Məlikovun “Məhəbbət əfsanəsi” (1962), Əsrəf Abbasovun “Qaraca qız” (1965) baletləri də bu teatrda böyük müvəffəqiyyətlə tamaşaya qoyulub.

47

DİFERENSİAL TƏLİM

1. “Çayımızın adı var” mahnısının ritmini əl ilə çalır.
2. Mahniyə uyğun şəkil çəkir.

NƏTİCƏ

Bakı milyonçusunun Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı binasını tikdirməsi

XX əsr Azərbaycan professional musiqisinin, xüsusilə də milli opera və balet janrının inkişafına böyük təsir göstərmişdir.

Yaradıcı tətbiqetmə. “Çayımızın adı var” Azərbaycan xalq mahnısı notla birsəsli ifa olunur.

Tapşırıq 1. “Çayımızın adı var” Azərbaycan xalq mahnısının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. “Sevil” operası. “Vals”-dan bir parça

Mahnını notla birsəsli oxuyaq

ÇAYIMIZIN ADI VAR
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Mahnı şən karakterlidir və əvvəldən sonadək unison kimi ifa olunur. Mahnının melodiyasını oxuyarkən liqaları dəqiq yerinə yetirmək lazımdır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının binasını kim tikdirib?
2. “Çayımızın adı var” mahnısının müəllifi kimdir?
3. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrı haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

48

Tapşırıq 2. “Çayımızın adı var” xalq mahnısına ritmik müşayiət yaradın.

Musiqi nümunələrinin müəllifləri haqqında məlumat müxtəlif cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin internetdən topladıqları məlumatlara əsasən.
2. Müəllimin şifahi şərhilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrının binası neçənci ildə tikilmişdir?

a) 1910 ☐

b) 1920 ☐

c) 1912 ☐

2. “Qız qalası” baletini kim yazmışdır?

a) Əfrasiyab Bədəlbəyli ☐

b) Fikrət Əmirov ☐

c) Tofiq Quliyev ☐

19. "ŞAHSƏNƏM" OPERASI VƏ RUS BƏSTƏKARI REYNQOLD QLIYER

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan musiqi folklor nümunələrinin Qərbi Avropa və rus bəstəkarlarının yaradıcılığına təsiri barədə münasibətini bildirir. 2. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının musiqili səhnə əsərlərində istifadə olunmuş bədii nümunələr haqqında təqdimat edir. 3. Mahnını birsəli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur. 4. Musiqi əsərlərinin emosional hisslərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müzakirə, müsahibə, müqayisə

1

Şagirdlər "Çayımızın adı var" Azərbaycan xalq mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Böyük rus bəstəkarı (milliyyətə alman olan) Reynqold Qliyer haqqında müəllim müəyyən məlumatlar verdikdən sonra şagirdlərə belə bir tədqiqat sualı verir: **"Uşaqlar, nəyə görə**

15. "ŞAHSƏNƏM" OPERASI VƏ RUS BƏSTƏKARI REYNQOLD QLIYER

Reynqold
Qliyer

Hələ 1924–1928-ci illərdə Azərbaycan incəsənəti, xüsusilə də milli opera janrı ətrafında mübahisələr aparılırdı.

Milliyyətə alman olan rus bəstəkarı Reynqold Qliyerin yazdığı "Şahsənəm" operası bu mübahisələrə son qoydu. "Şahsənəm" — Azərbaycan mövzusunda yazılmış ilk klassik tipli opera idi.

Qurban
Pirimov

Dahi Üzeyir Hacıbəyli 1927-ci ildə "Şahsənəm" operası haqqında belə yazırdı: "Şahsənəm" operası ilə Azərbaycanda yeni opera mədəniyyətinin əsası qoyuldu". Reynqold Qliyer "Şahsənəm" operasının məzmununu qədim "Aşiq Qərib" dastanından götürmüşdür. Bu operanın yaradılması mərhələsində məşhur xanəndə Cabbar Qaryagdıoğlu, tarzan Qurban Pirimov və dramaturq Cəfər Cabbarlı milli musiqimiz, xalq mahnı və

rəqslərimiz, aşiq musiqimiz haqqında məlumatlar vermişlər. Opera 1927-ci ildə ilk dəfə Azərbaycanda rus dilində, 1934-cü ildə isə böyük dramaturq Cəfər Cabbarlının librettosu əsasında Azərbaycan dilində tamaşaya qoyuldu.

Cabbar
Qaryagdıoğlu

Cəfər
Cabbarlı

Musiqi dinləyək

Reynqold Qliyer. "Şahsənəm" operasından "Ənzəli" rəqsi

Musiqi dinləyək

Reynqold Qliyer. "Şahsənəm" operasından "Şahsənəmin arıyası"

rə milliyyətçə alman olan rus bəstəkarı Reynqold Qliyer Azərbaycan şifahi folkloruna əsaslanaraq “Şahsənəm” operasını yazmışdır?”

3

Suala müxtəlif cavablar verən şagirdlərin fikirləri ümumiləşdirilir və onlara aydınlaşdırılır ki, keçən əsrin əvvəllərində bəstəkarlarımız, əsasən, muğam operaları yaradırdılar, lakin klassik opera janrında milli mövzuda heç bir milli bəstəkar əsər yaratmamışdı. Bu mənada “Şahsənəm” operası klassik opera janrında ilk nümunə hesab olunur. Müəllim və şagirdlərin verilən sualla əlaqədar müzakirələrindən məlum olur ki, “Şahsənəm” operası Azərbaycanda ilk klassik opera nümunəsidir. Uşaqlar operadan “Ənzəli” rəqsini notla oxuyurlar.

Şövkət
Məmmədova

Reynqold Qliyer “Şahsənəm” operasında 30-dan çox Azərbaycan xalq mahnı və rəqslərindən, zərbi-muğamlardan istifadə edib. Məhz “Şahsənəm” operası sonradan respublikamızda sırf Avropa operası janrında yeni milli operalarımızın yaranmasına səbəb oldu. Məşhur opera vokal ifaçısı Şövkət Məmmədova bu operada Şahsənəm obrazını böyük məharətlə ifa etmişdir.

Notla oxuyaq
“Ənzəli” xalq rəqsindən bir parça. Not yazısı Reynqold Qliyerindir

Reynqold Qliyer “Şahsənəm” operasının uvertürasında “Arazbarı”, “Toy yürüşü” musiqisindən, “Qarabağ şikəstəsi” ritmik muğamından, “Çahargah” muğam improvizasiyasından, “Sus, mənim çiçəyim” Azərbaycan xalq mahnısından istifadə etmişdir.

BUNU DA BİLİN

“Ənzəli” Azərbaycan milli rəqs təqribən 1880–1890-cı illərdə Bakıda yaranıb. İfa tərzı aramlı, süzgün, melodiyası “qocayana”dır. Bu rəqsı, adətən, yaşlılar oynayır. Xanə ölçüsü 3/4-dür, animato tempində və minor tonallığında səslənir.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Mahnını notla oxuyur.
2. Mahnının ritminə uyğun rəqs edir.

LAYIHƏ

NƏTİCƏ

Müzakirə və müqayisə aparılır və belə bir nəticəyə gəlinir ki, “Şahsənəm” operası sonradan respublikamızda klassik operaların yaranmasına səbəb olmuşdur.

Yaradıcı tətbiqetmə. “Çayımızın adı var” Azərbaycan xalq mahnısı notla və sözləri ilə birlikdə ifa olunur.

Tapşırıq 1. “Şahsənəm” operasının hansı aşiq dastanımız əsasında yazıldığını müəyyənənləşdirin.

Tapşırıq 2. “Aşiq Qərib” dastanından aşiq Qərib obrazının şəklini çəkin.

Musiqi nümunələrinin müəllifləri haqqında məlumat müxtəlif cür verilə bilər:

1. Müəllimin şifahi təqdimatı ilə.
2. Şagirdlərin öz araşdırmaları əsasında.

Mahnını notla və sözləri ilə oxuyağ

ÇAYIMIZIN ADI VAR (Azərbaycan xalq mahnısı)

<p>I</p> <p>Çayımızın adı var, yar, yar,
Ətirli xoş dadı var, yar, hey.
Çayda bizim qızların, yar, yar,
Canlarının odu var, yar, hey.</p>	<p>III</p> <p>Çay gülü gül yarpağı, yar, yar,
Qızların gül yanağı, yar, hey.
Məxmər çayı bəyənir, yar, yar,
Bizim yerin qonağı, yar, hey.</p>
<p>II</p> <p>Xoş çayımız var bizim, yar, yar,
Çay bağımız var bizim, yar, hey.
Bu şərəfli əməyə, yar, yar,
Marağımız var bizim, yar, hey.</p>	<p>IV</p> <p>Çayları saya-saya, yar, yar,
Gözümü saldım çaya, yar, hey.
Armudu fincan ilə, yar, yar,
Çay götürdün ortaya, yar, hey.</p>

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. “Şahsənəm” operası opera janrı ətrafında hansı mübahisələrə son qoydu?
2. “Şahsənəm” operası üzərində işləyərkən Reynqold Qliyerə kimlər kömək göstərmişdir?
3. “Çayımızın adı var” mahnısında Azərbaycan çayının hansı keyfiyyətləri sadalanır?
4. Reynqold Qliyer haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

51

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI (Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Şahsənəm” operasının libretto müəllifi kimdir?

- a) Cəfər Cəbbarlı ☐ b) Mikayıl Müşfiq ☐ c) Süleyman Rüstəm ☐

2. Reynqold Qliyer “Şahsənəm” operasını hansı dastan əsasında yazıb?

- a) “Aşiq Qərib” ☐ b) “Əsli və Kərəm” ☐ c) “Qaçaq Kərəm” ☐

LAYIHƏ

20. MÜASİR MÖVZUDA İLK AZƏRBAYCAN OPERASI

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşiq musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir. 2. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının musiqili səhnə əsərlərində istifadə olunmuş bədii nümunələr haqqında təqdimat edir. 3. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssüratını ifadə edir. 4. Mahnını birsəli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

16. MÜASİR MÖVZUDA İLK AZƏRBAYCAN OPERASI

Müslüm Maqomayev

Azərbaycanda müasir mövzuda yazılmış ilk opera bəstəkar Müslüm Maqomayevin Hüseyn Cavidin "Çobanlar" radio-pyesinin süjeti əsasında yazdığı "Nərgiz" operasıdır. Operada Azərbaycan kəndlərinin birində xalqın mübarizəsi musiqi dili vasitəsilə təsvir olunur.

Niyazi

Əsərin qəhrəmanları kəndli qız Nərgiz və çoban Əlyardır. Sonralar bəstəkar "Nərgiz" operası üzərində bir daha işləmək qərarına gəlir. Lakin 1937-ci ildə qəfil dünyasını dəyişir. Operanı ReyNQold Qliyer və Niyazi işləyib tamamlayır. 1938-ci ildə "Nərgiz" operası Moskva şəhərində ehtəmin ildə də Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Ballet Teatrında tamaşaya qoyulur. Bəstəkar operada mahnı janrına yaxın təsniflərdən, rənglərdən geniş istifadə etmişdir.

"Nərgiz" operasından
"Əlyarın ariyası". İfa edir
Rəşid Behbudov

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev. "Nərgiz" operasından "Əlyarın ariyası" (I pərdədən)

"Əlyarın ariyası" intonasiasına görə xalqımızın çox sevdiyi "Çoban bayatısı"na yaxındır.

52

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müqayisə, müzakirə

1

Şagirdlər bəstəkar Rauf Hacıyevin şair Tofiq Mütəllibovun sözlərinə yazdığı "Gəncliyimiz" mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim şagirdlərə Azərbaycanda ilk dəfə olaraq müasir mövzuya həsr olunmuş bəstəkar Müslüm Maqomayevin "Nərgiz" operası, burada istifadə olunmuş çoxlu sayda muğam, xalq mahnı və rəqslərindən məlumatlar verir. Uşaqlar bu operadan "Əlyarın ariyası"nı (I pərdədən) dinləyirlər və sonra onu notla oxuyurlar.

69

LAYIHƏ

Bundan sonra müəllim tədqiqat aparmaq üçün şagirdlərə bu sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, bu melodiya sizə hansı xalq musiqisini xatırladır?”**

3

Müəllim “Çoban bayatısı” xalq musiqisindən bir qədər özü oxuyur, sonra müəllimin köməyi ilə şagirdlər “Əliyarın ariyası”nın “Çoban bayatısı”na bənzədiyini müəyyənləşdirirlər.

Bundan sonra şagirdlər “Nərgiz” operasının III pərdəsindən “Nərgizin qəmli mahnısı”nı dinləyərək orada istifadə olunmuş “Şüştər” muğamı intonasionalarını müəyyənləşdirirlər.

Notla və sözləri ilə oxuyaq
Müslüm Maqomayev. “Nərgiz” operası. “Əliyarın ariyası”ndan bir parça

Musiqi dinləyək, onu notla və sözləri ilə oxuyaq
Müslüm Maqomayev. “Nərgiz” operasının III pərdəsindən “Nərgizin qəmli mahnısı”

Lirik karakterli bu ariyada operanın qəhrəmanı Nərgizin Əliyara olan sevgisi çox emosional şəkildə öz əksini tapır.

Çox qəmli melodiyası olan “Nərgizin qəmli mahnısı” “Şüştər” muğamının intonasionalarına əsaslanır və kədərli xarakterə malikdir.

Bəstəkar xor üçün yazdığı musiqidə “Turacı” Azərbaycan xalq rəqsinin melodiyasından, “Nərgizin qəmli mahnısı”nda “Çıxdım qaya başına”, III pərdədə səslənən xorda “Bağcadan gələn səs”, I pərdənin final xorunda isə “Gün, çıx” Azərbaycan xalq mahnılarından istifadə etmişdir.

DİFERENSİAL TƏLİM

53

1. Mahnının ritmini əl çalmaqla tutur.
2. Mahnının məzmununa uyğun şəkil çəkir.

NƏTİCƏ

Bu aparılmış müzakirələrdən sonra şagirdlər belə bir nəticəyə gəlirlər ki, bəstəkar Müslüm Maqomayev keçən əsrin 30-cu illərində yazdığı “Nərgiz” operasında muğamlardan, xalq mahnı və rəqlərindən ona görə istifadə etmişdir ki, geniş dinləyici kütlələri onun musiqisini başa düşsün.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Rauf Hacıyevin şair Tofiq Mütəllibovun sözlərinə yazdığı “Gəncliyimiz” mahnısı öyrədilir.

Tapşırıq 1. “Gəncliyimiz” mahnısına ritmik müşayiət yaradın.

Yeni mahnı öyrənək

GƏNCLİYİMİZ

*Musiqisi Rauf Hacıyevin,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.*

I
Gündə yeni zəfər çalır,
Səhralarda gəhər salır,
Dalğalardan işıq alır
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.

Nəqərat:
Bayraq kimi ucalmışdır
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.
Vətənimdən dərs almışdır
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.

II
Xam torpağa həyat verir,
Boz düzlərə nicat verir,
Hər bir zaman öndə gedir
Gəncliyimiz, gəncliyimiz.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. “Nərgiz” operasını hansı bəstəkar yazmışdır?
2. “Nərgiz” operasında hansı xalq musiqilərimizdən istifadə olunub?
3. Müslüm Maqomayevin vəfatından sonra “Nərgiz” operası üzərində işi kimlər davam etdirmişdir?
4. “Gəncliyimiz” mahnısının müəllifləri haqqında təqdimat hazırlayın.

54

Tapşırıq 2. “Gəncliyimiz” mahnısının xüsusiyyətləri ilə əlaqədar şifahi təqdimat hazırlayın.

Musiqi əsərlərinin müəllifləri haqqında məlumatları müxtəlif cür vermək olar:

1. Dərslərdə verilən materiallar əsasında.
2. Televiziya və radio-dan eşidilmiş materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Nərgiz” operasının müəllifi kimdir?

- a) Üzeyir Hacıbəyli ☐ b) Müslüm Maqomayev ☐ c) Asəf Zeynallı ☐

2. “Gəncliyimiz” mahnısının xarakteri necədir?

- a) lirik ☐ b) marş ☐ c) faciəvi ☐

21. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

22. MÜSLÜM MAQOMAYEV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK FİLARMONİYASI

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya musiqi mədəniyyətinin görkəmli nümayəndələri və onların əsərləri haqqında biliklərini müqayisəli şəkildə izah edir. 2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 3. Mahnını birsəslili (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müzakirə, müqayisə

1

Şagirdlər “Babanın yolu daşdı” Azərbaycan xalq mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyası və orada fəaliyyət göstərən musiqi kollektivləri haqqında məlumat ve-

17. MÜSLÜM MAQOMAYEV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK FİLARMONİYASI

Xalq və professional musiqimizin inkişafında Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasının özəvzəlməz xidmətləri var.

Dövlət Filarmoniyası 25 may 1936-cı ildə yaradılıb. Filarmoniyanın binası 1910-1912-ci illərdə “İctimai iclasların yay evi” adı ilə tikilib. Qeyd etmək lazımdır ki, bu binada konsert və əyləncə tədbirləri tez-tez keçirilirdi. Bina bu məqsədlə 1936-cı ilədək istifadə edilmişdir.

1937-ci ilin avqust ayının 11-də Azərbaycan SSR Xalq Komissarları Sovetinin qərarı ilə bu binada yerləşən Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasına görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Müslüm Maqomayevin adı verilib.

Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasında yeddi müxtəlif tərkibli musiqi kollektivi fəaliyyət göstərir. Bunlardan Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrini xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Belə ki, Azərbaycanda yaranan ilk simfonik orkestr məhz bu musiqi kollektividir.

Respublikamızın aparıcı musiqi kollektivlərindən biri də Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasıdır. Bu kollektiv 1966-cı ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasının tərkibində yaradılmışdır.

Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyası

Müslüm Maqomayev, Niyazi və Simfonik Orkestr

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası

rir. Bundan sonra Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasının ifasında Cahangir Cahangirovun “Çahargah” xor əsərindən və Fikrət Əmirovun “Nizami” simfoniyasının “Skertso”su adlanan II hissəsindən bir parça səsləndirilir. Müəllim belə bir tədqiqat sualı ilə şagirdlərə müraciət edir: **“Uşaqlar, eşitdiyiniz bu musiqi nümunələrini yüngül, yoxsa ciddi musiqi növlərinə aid etmək olar?”**

3

Müəllim və şagirdlər tərəfindən ciddi və yüngül musiqi növləri ilə əlaqədar müzakirə aparılır. Şagirdlər müəllimin köməyi ilə bu illər ərzində eşitdikləri ciddi və yüngül musiqi nümunələrini yada salaraq onlara adını söyləyirlər.

Musiqi dinləmək

Cahangir Cahangirov. “Çahargah” xor əsərindən bir parça

Qara Qarayev adına
Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri

Mik Filarmoniyasının tərkibində Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblı yarandı.

Musiqi dinləmək

Fikrət Əmirov. “Nizami” simfoniyası. “Skertso” adlanan II hissədən bir parça

Dövlət Filarmoniyasının tərkibində Fikrət Əmirov adına Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblı, Azərbaycan Dövlət Fortepiano Triosu, Azərbaycan Dövlət Simli Kvarteti də fəaliyyət göstərir.

Notla oxuyaq

BÜLBÜLLƏR OXUR

(Azərbaycan xalq mahnısı)

56

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Tanıdığı musiqi kollektivlərinin adlarını söyləyir.
2. “Bülbüllər oxur” xalq mahnısına ritm tutur.

LAYIHƏ

73

NƏTİCƏ

Aparılan müzakirələrin yekunu kimi məktəblilər belə bir fikrə gəlirlər ki, istər yüngül, istərsə ciddi musiqi olsun, insanlar yaxşı, keyfiyyətli musiqi nümunələri dinləyərlərsə, onların zövqləri inkişaf etmiş olar.

Bundan sonra şagirdlər Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblının repertuarından “Bəh-bəh” Azərbaycan xalq mahnısını notla oxuyurlar.

Yaradıcı tətbiqetmə. Şagirdlər “Babanın yolu daşdı” adlı Azərbaycan xalq mahnısını sözləri ilə və notla oxuyurlar. Notda olan glissandolara xüsusi diqqət verilməlidir.

Tapşırıq 1. “Babanın yolu daşdı” mahnısının məzmunu və xarakteri haqqında fikir söyləyin.

Tapşırıq 2. “Babanın yolu daşdı” mahnısına ritmik müşayiət yaradın.

Musiqi nümunələri haqqında məlumatlar müxtəlif cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin internetdən əldə etdikləri məlumatlarla.
2. Müəllimin şifahi təqdimatı ilə.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu mahnı uzun illər Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblının repertuarında uğurla ifa edilmişdir.

Yeni mahnı sözləri ilə və notla oxuyaq

BABANIN YOLU DAŞDI (Azərbaycan xalq mahnısı)

Babanın yolu daşdı,
Zəhməti bizə xoşdu.
Qurban olaq Babaya,
Baba hamıdan başdı,
Hey Baba, can Baba,
Hey Baba, can Baba.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasına nə vaxt görkəmli bəstəkar Müslüm Maqomayevin adı verilib?
2. Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyasının tərkibində hansı musiqi kollektivləri var?
3. “Babanın yolu daşdı” xalq mahnısının xarakteri, melodiyası, ritmi haqqında danışın.

57

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyası kimin adını daşıyır?

a) Üzeyir Hacıbəylinin ☐ b) Cəhangir Cəhangirovun ☐ c) Müslüm Maqomayevin ☐

2. C. Cəhangirovun “Çahargah” əsəri hansı musiqi kollektivi tərəfindən ifa olunur?

a) Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri ☐ b) Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası ☐

c) Azərbaycan Dövlət Mahnı və Rəqs Ansamblı ☐

23. ÜZEYİR HACIBƏYLİ ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT SİMFONİK ORKESTRİ

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında təqdimat edir.
2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşiq musiqisindən istifadələrə dair kiçik təqdimatlar edir.
3. Simfonik orkestrdə ifa olunan musiqinin emosional təsiri haqqında fikrini izah edir.
4. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

18. ÜZEYİR HACIBƏYLİ ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT SİMFONİK ORKESTRİ

Rauf Abdullayev

1936-cı ildə yaranan Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında 1938-ci ildə sərbəst bir yaradıcı kollektiv — Simfonik Orkestr fəaliyyətə başlayır. Uzun illər ərzində bu kollektivin bədii rəhbəri və baş dirijoru maestro Niyazi olmuşdur. Çingiz Hacıbəyov, Əfrasiyab Bədəlbəyli də bu kollektivə dirijorluq etmişlər. 1984-cü ildən Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinin bədii rəhbəri və baş dirijoru Xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı və “Şöhrət” ordenli Rauf Abdullayev olmuşdur. Möhz belə bir Simfonik Orkestrin yaranması ilə o dövrdə fəaliyyət göstərən gənc bəstəkarlar qarşısında yeni simfonik əsərlərin yazılması tələbi qoyuldu. Müxtəlif filmlərə yazılmış musiqi əsərləri Simfonik Orkestrin ifasında səsləndirildi. Maqnit lentinə yazdırıldı. Möhz bu orkestr Qara Qarayevin “Leyli və Məcnun” simfonik poemasının, “Yeddi gözəl” baletindən süitanın, Fikrət Əmirovun “Şur” və “Kürd-ovşarı” simfonik muğamlarının, Soltan Hacıbəyovun “Karvan” simfonik şəklinin, Cövdət Hacıyevin “Sülh uğrunda” simfonik poemasının, Niyazinin “Rast” simfonik muğamının və digər Azərbaycan simfonik musiqisinin ilk ifaçısı olmuşdur.

Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan
Dövlət Simfonik Orkestr və Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasi

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov. “Kürd-ovşarı” simfonik muğamından bir parça

58

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müzakirə, müqayisə,
Venn diaqramı

1

Şagirdlər Fikrət Əmirovun “Kürd-ovşarı” simfonik muğamının giriş musiqisi ilə sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestr haqqında məlumat verir.

Məlumatdan aydın olur ki, Simfonik Orkestrin yaranması respublikamızın mədəni həyatı üçün böyük hadisə olub. Bu kollektiv üçün əsərlər həm yaşlı, həm də gənc bəstəkarlar tərəfindən yazılıb. Eyni zamanda müəllim qeyd edir ki, bu gün də bu sahədə yaradıcılıq prosesi davam edir.

Tədqiqatın aparılması üçün müəllim sinfə aşağıdakı sualla müraciət edir:
“Simfonik Orkestr üçün yazılan əsərlər, əsasən, hansı xalq musiqisi nümunələrinə əsaslanır və bunun başlıca səbəbi nədir?”

3

Müəllim “Kürd-ovşarı” simfonik muğamından bir parça dinlətdirəndən sonra Niyazinin “Rast” simfonik muğamından “Əlində sazın qurbanı” mahnısını səsləndirir. Bundan sonra müəllim qeyd olunan xalq mahnısını şagirdlərə notla oxutdurur və Venn diaqramından istifadə etməklə bu iki musiqi nümunəsinin oxşar və fərqli cəhətləri aydınlaşdırılır.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Mahniyə əl çalmaqla ritm tutur.
2. Mahnının xarakteri haqqında fikir söyləyir.

NƏTİCƏ

Beləliklə, müəllimlə birlikdə Venn diaqramını araşdıran şagirdlər belə nəticəyə gəlirlər ki, notla oxunan melodiya və “Rast” simfonik muğamından səslənən musiqi nümunələri “Əlində sazın qurbanı” adlı Azərbaycan xalq mahnısına əsaslanır.

Eyni zamanda şagirdlər belə bir fikir də söyləyirlər ki, çoxlu sayda nümunələr var ki, orada bəstəkar yazdığı simfonik əsərdə xalq musiqisindən istifadə etmişdir.

Musiqi dinləyək

Niyazi. “Rast” simfonik muğamından “Əlində sazın qurbanı”

Bəstəkar-dirijor Niyazinin “Rast” simfonik muğamında “Əlində sazın qurbanı” adlı xalq mahnısından təsnif əvəzinə istifadə edilmişdir.

Notla oxuyaq

ƏLİNDƏ SAZIN QURBANİ
(Azərbaycan xalq mahnısı)

Dinlədiyimiz və notla oxuduğumuz musiqi nümunəsindən görünür ki, bəstəkar-dirijor Niyazinin “Rast” simfonik muğamında xalq mahnısının melodiyasından olduğu kimi heç bir dəyişiklik olunmadan istifadə edilmişdir.

Yaradıcı tətbiqetmə. Müəllimlə birlikdə məktəblilər bəstəkar Ədilə Hüseynzadənin Ramiz Məmmədovun sözlərinə yazdığı “Əziz ana” mahnısını öyrənirlər.

Tapşırıq 1. “Əziz ana” mahnısının xarakterini müəyyənləşdirin.

Yeni mahnı öyrənək

ƏZİZ ANA

*Musiqisi Ədilə Hüseynzadənin,
sözləri Ramiz Məmmədovundur.*

I
Getsəm hər yana,
Sevimli ana,
Səni anaram,
Alovlanaram.

Nəqərat:
Bu ömrüm, günüm,
Başına dönüm,
Birçə sənsən, əziz ana,
Ey ürəyi təmiz ana.

II
Laylan səsidir
Kürün, Arazın.
Birçə günüm də
Sənsiz olmasın.

Nəqərat:

*Vijə-Lebrən, Mari Elizabet Luiza.
Paris, XVIII—XIX əsr.
Avtoportret. “Ana və uşaq”*

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Üzeyir Hacıbəyli adına Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestri nə vaxt yaradılmışdır?
2. Uzun illər Azərbaycan Dövlət Simfonik Orkestrinə kim rəhbərlik etmişdir?
3. “Əziz ana” mahnısının müəllifləri kimdir?
4. “Ədəbiyyatda və musiqidə ana obrazı” mövzusunda təqdimat hazırlayın.

60

Tapşırıq 2. Mahnının məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Musiqi nümunələri haqqında məlumat müxtəlif cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin biliklərinə əsaslanaraq sual-cavab yolu ilə.
2. Şagirdlərin internetdən yığdığı materiallar əsasında.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Əlində sazın qurbanı” hansı musiqi janrına aiddir?

- a) təsnif ☐ b) xalq mahnısı ☐ c) rəng ☐

2. “Rast” simfonik muğamını hansı bəstəkar yazmışdır?

- a) Cahangir Cahangirov ☐ b) Niyazi ☐ c) Fikrət Əmirov ☐

LAYIHƏ

24. AZƏRBAYCAN DÖVLƏT XOR KAPELLASI

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında təqdimat edir.
2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşıq musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir.
3. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir.
4. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssüratlarını ifadə edir.
5. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

İstifadə olunan
iş üsulları

Beyin həmləsi, müzakirə, müsahibə,
müqayisə

1

Şagirdlər bəstəkar Rəşid Şəfəqin Sabir Mustafanın sözlərinə yazdığı “Novruz bayramı” mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasının yaranması, inkişafı, repertuarı, onun quruluşu haqqında məlumat verir. Bundan sonra bəstəkar Cahangir Ca-

19. AZƏRBAYCAN DÖVLƏT XOR KAPELLASI

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası 1966-cı ildə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının nəzdində yaradılmışdır. Yarandığı gündən 1996-cı ilə qədər bu kollektivə Əməkdar incəsənət xadimi, xormeystr Eduard Novruzov rəhbərlik etmişdir. 1996-cı ildən Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasına Xalq artisti, professor Gülbacı İmanova rəhbərlik edir. Bu kollektiv mövcud olduğu illər ərzində Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının xor əsərlərini məharətlə ifa etmişdir.

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası bəstəkarlardan Cahangir Cahangirovun “Füzuli” kantatasını, “Çahargah” əsərini, Nazim Əliverdiyevovun “Bayatı-Şiraz” xor kompozisiyasını, Oqtay Rəcəbovun “Segah- zabul” muğam kompozisiyasını, “Çingiz” simfoniya-rekviyem əsərini, Vəlif Adıgözləvovun “Qarabağ” oratoriyasını, Volfqanq Motsartın “Rekviyem”ini və digər mürəkkəb quruluşlu əsərləri ifa etmişdir.

Müslüm Maqomayev adına
Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası

Azərbaycan Xor Kapellası. Dirijor Gülbacı İmanova

61

hangirovun “Füzuli” kantatasının II hissəsindən bir parça səsləndirilir və həmin parça notla və sözləri ilə ifa edilir. Müəllim belə bir tədqiqat sualı ilə şagirdlərə müraciət edir: **“Uşaqlar, bu tipli musiqi əsərlərinin Azərbaycanda xor sənətinin inkişafında rolu nədən ibarətdir?”**

3

Bundan sonra müəllim müşayiəti olmayan, bəstəkar Nazim Əliverdibəyovun “Bayatı-Şiraz” əsərindən bir parça səsləndirir. Şagirdlər aydınlaşdırırlar ki, dinlədikləri birinci əsərdə vokalı və xoru Simfonik Orkestr müşayiət edir, amma ikinci əsərdə xorun müşayiəti yoxdur.

Müəllim başa salır ki, müşayiətsiz xor kollektivinə a kapella deyilir.

Azərbaycan Dövlət Xor Kapellasında soprano, alt, tenor və bas kimi səs qrupları var.

Əgər Xor Kapellasını Simfonik Orkestr, yaxud royal musiqi aləti müşayiət etmirsə, ona a kapella (müşayiətsiz) deyilir.

Cahangir Cahangirov

Musiqi dınləyək
Cahangir Cahangirov. “Füzuli” kantatasının II hissəsi

Cahangir Cahangirovun “Füzuli” kantatasının II hissəsində solo, Xor Kapellası və Simfonik Orkestr ifa prosesində birgə iştirak edir. İlk dəfə kantatanın II hissəsi Xalq artisti Şövkət Ələkbərovanın solo ifasında səslənmişdir. Əsərin dirijoru isə maestro Niyazi olmuşdur.

Notla və sözləri ilə oxuyaq

Cahangir Cahangirov. “Füzuli” kantatasının II hissəsindən bir parça

62

DİFERENSİAL TƏLİM

1. “Novruz bayramı” mahnısına ritm tutur.
2. Mahnının xarakteri haqqında fikir söyləyir.

LAYIHƏ

NƏTİCƏ

Aparılan müzakirələrdən, müqayisələrdən belə bir yekun rəyə gəlinir ki, müşayiət olmadan ifa olunan xor əsərinə a kapella deyilir.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Rəşid Şəfəqin Sabir Mustafanın sözlərinə yazdığı “Novruz bayramı” mahnısı öyrədilir.

Tapşırıq 1. “Novruz bayramı” mahnısına ritmik müşayiət yaradın.

Tapşırıq 2. Mahnının məzmununa, bayramın xüsusiyyətlərinə uyğun şəkillər çəkin.

Musiqi nümunələrinin müəllifləri haqqında əlaqədar məlumatlar müxtəlif cür verilə bilər:

1. Müəllimin şərhilə.
2. Şagirdlərin əvvəlki biliklərinə əsaslanaraq.

Musiqi dinləyək

Nazim Əliverdibəyov. A kapella xor kollektivi üçün “Bayatı-Şiraz”

Bu əsər müşayiətsiz xor kollektivi üçün yazılmışdır.

Yeni mahnı öyrənək

NOVRUZ BAYRAMI

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Sabir Mustafanıdır.

I
Səməni gətirin,
Miz üstünə qoyun, hey!
Kos-kosanı başlayaq,
Gözəldir bu oyun, hey!

Nəqərat (xor):
Yaz coğdurur adamı,
Gəlir Novruz bayramı!

II
Bir nimçəyə düzülün
Yeddi löyün şirniyyat:
Qoğal, qovut, paxlava,
İyda, badam, qoz, nabat.

Nəqərat (xor):

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası nə vaxt yaranıb?
2. Azərbaycan Dövlət Xor Kapellası üçün hansı bəstəkarlar əsərlər yazıb?
3. A kapella nədir?
4. “Novruz bayramı digər ölkələrdə” mövzusunda təqdimat hazırlayın.

63

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Füzuli” kantatasını kim bəstələyib?

a) Fikrət Əmirov ☐ b) Cahangir Cahangirov ☐ c) Asəf Zeynalli ☐

2. “A kapella” hansı ifa tərzinə deyilir?

a) müşayiətli ☐ b) müşayiətsiz ☐ c) həm müşayiətli, həm müşayiətsiz ☐

25. QARA QARAYEV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT KAMERA ORKESTRİ

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında təqdimat edir. 2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşiq musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir. 3. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının musiqili səhnə əsərlərində istifadə olunmuş bədii nümunələr haqqında təqdimat edir. 4. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 5. Mahnını not və mətni ilə oxuyur.

20. QARA QARAYEV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT KAMERA ORKESTRİ

Nazim Rzayev

Göyçayev olmuşdur. 2018-ci ildən kollektivi Xalq artisti Fəxrəddin Kərimov rəhbərlik edir.

Kollektivin repertuarında 200-dən çox Qərbi Avropa, rus və Azərbaycan bəstəkarının əsəri öz əksini tapmışdır. Yüksək peşəkarlıq xüsusiyyətlərinə malik olan Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinin musiqiçiləri müxtəlif janrlı musiqi nümunələrindən ibarət zəngin repertuarları ilə xalqın zövqünün düzgün formalaşmasında böyük rol oynamışlar. Orkestr təkcə Azərbaycanda deyil, eyni zamanda Rusiyanın Moskva, Sankt-Peterburq və digər şəhərlərində, həm də Qərbi Avropa ölkələrində qastrol səfərlərində müvəffəqiyyətlə çıxış etmişdir.

Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri

64

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müzakirə, müqayisə,
müsahibə

1

Məktəblilər sinfə “Qarabağ şikəstəsi” zərbmuğamının təranələri altında daxil olurlar.

2

Müəllim Azərbaycanda Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri, onun yaranması, inkişafı, repertuarı haqqında məlumat verir, həm də belə bir musiqi kollektivinin zəruriliyini göstərir. Orkestrin ifasında Qara Qarayevin “İldırımlı yollarla” baletindən “Afrikalı qızların rəqsi”

LAYIHƏ

dinlənilir. Tədqiqat aparmaq üçün müəllim uşaqlara belə bir sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinin ifasında daha hansı musiqi nümunələri səslənə bilər?”**

3

Müəllim qeyd edir ki, onların dinlədiyi musiqidən başqa bu orkestr çoxlu sayda ritmik muğam ifalarını da müvəffəqiyyətlə müşayiət edir. Məşhur xanəndə Alim Qasimovun Kamera Orkestri ilə birlikdə ifa etdiyi “Qarabağ şikəstəsi” zərbi-muğamı da belə musiqi nümunəsidir.

Şagirdlər bu əsəri də dinləyirlər.

Musiqi dinləyək

Qara Qarayev. “İldırım yollarla” baletindən “Afrikalı qızların rəqsi”

Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri, eyni zamanda müxtəlif janrlı Azərbaycan xalq musiqisi nümunələrini ifa edir, xanəndələri müşayiət edir. Xalq artisti Teymur Göyçəyev “Qarabağ şikəstəsi” ritmik muğamını Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri üçün işləmiş və onlarla gənc xanəndə bu orkestrin müşayiəti ilə bu gün də “Qarabağ şikəstəsi” oxuyur. Bu xanəndələrdən biri də Xalq artisti Arif Babayevdir.

Teymur Göyçəyev

Arif Babayev

Musiqi dinləyək

“Qarabağ şikəstəsi”. İfa edir Xalq artisti Arif Babayev

Notla oxuyaq

“Qarabağ şikəstəsi” zərbi-muğamından bir parça

Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri üçün Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Azar Dadaşov, Faiq Nəziyev, Oqtay Rəcəbov və başqaları maraqlı əsərlər yazmışlar. Digər tərəfdən Azərbaycan bəstəkarlarının filmlərə, o cümlədən cizgi filmlərinə yazdıqları musiqi əsərlərinin səsləndirilməsi də Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinin öhdəsinə düşmüşdür.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Mahnının ritmini tutur.
2. Mahniyə uyğun şəkillər çəkir.

NƏTİCƏ

Bu haqda müzakirələrdən sonra belə bir yekun qərara gəlirlər ki, Kamera Orkestrinin çox azsaylı kollektivi imkan verir ki, onlar həm də kiçik konsert zallarında da öz ustalıklarını göstərsinlər.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Rəşid Şəfəqin Sabir Mustafanın sözlərinə yazdığı “Novruz bayramı” mahnısı notla və sözləri ilə bir-ikisəli ifa edilir.

Tapşırıq 1. “Novruz bayramı” haqqında kiçik şifahi təqdimat hazırlayın.

Tapşırıq 2. “Novruz bayramı”nın məzmununa uyğun şəkil çəkin.

Dinlənən musiqi nümunələri haqqında məlumatlar müxtəlif cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin şifahi təqdimatları ilə.
2. Müəllimin verdiyi şərhələ.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestrinin ilk bədii rəhbəri və baş dirijoru kim olub?

- a) Fikrət Əmirov ☐ b) Tofiq Quliyev ☐ c) Nazim Rzayev ☐

2. Qara Qarayev adına Azərbaycan Dövlət Kamera Orkestri nə vaxt yaradılıb?

- a) 1964 ☐ b) 1974 ☐ c) 1984 ☐

26. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

LAYİHƏ

27. AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK MUSIQILI TEATRI

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında təqdimat edir. 2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşiq musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir. 3. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının musiqili səhnə əsərlərində istifadə olunmuş bədii nümunələr haqqında təqdimat edir. 4. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 5. Mahnını birsəli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müzakirə, müqayisə,
müsahibə

1

Şagirdlər bəstəkar Emin Sabitoğlunun şair Bəxtiyar Vahabzadənin sözlərinə yazdığı "Azərbaycan" mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

21. AZƏRBAYCAN DÖVLƏT AKADEMİK MUSIQILI TEATRI

*Azərbaycan Dövlət
Musiqili Teatri*

Keçən əsrin əvvəllərində Azərbaycan dahi Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən yeni musiqi janrı — milli musiqili komediya yaranır. Bəstəkarın 1909-cu ildə yazdığı "Ər və arvad" musiqili komediyasının ilk tamaşası 1910-cu il mayın 24-də Bakıda Nikitin qardaşlarının sirk binasında baş tutur. Bu tamaşa ilə Azərbaycanda Musiqili Komediya Teatrının əsası qoyulur.

1911-ci ildə Üzeyir Hacıbəylinin "O olmasın, bu olsun", 1913-cü ildə "Arşın mal alan" musiqili komediyaları da möhz bu teatrdə öz səhnə təcəssümünü tapır. Üzeyir Hacıbəylinin sonra Zülfüqar Hacıbəyovun "Əlli yaşında cavan", "Evliyənin subay", Mirmahmud Kazımovskinin "Molla Cəbi", "Vurhəvur" musiqili komediyaları da tamaşa qoyulur.

Böyük Vətən müharibəsi illərində teatrın işi yenidən qurulur və bu teatra Azərbaycan Dövlət Təbliğat Teatri adı verilir.

Lakin 1942-ci il avqustun 29-da Təbliğat Teatri yenidən Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatri adlandırılır və görkəmli rejissor Şəmsi Bədəlbəyli bu teatra direktor və bədii rəhbər təyin edilir. 1943-cü ilin avqust ayında teatra "Molla Nəsrəddin" jurnalının banisi dramaturq, publisist Cəlil Məmmədquluzadənin adı verilir.

1938-ci ilə qədər musiqili komediya tamaşaları Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının binasında oynanırdı. 1938-ci ildə Musiqili Komediya Teatri rəsmi olaraq Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatri statusu alır. 1939-cu ildən Azərbaycan bəstəkarı Səid Rüstəmovun "Beş manatlıq gəlin", Ağası Məşədibəyovun "Toy kimindir", Soltan Hacıbəyovun "Qızılqul" və rus bəstəkarı İsa Frans Leqarinin "Mavi mazarı", Üzeyir Hacıbəylinin "Arşın mal alan", İsmayıl Kəmalın "Sirk şahzadəsi", Boris Aleksandrovun "Malinovkada toy" və digər tamaşalar qoyulur. 1944-cü ildə Fikrət Əmirovun "Ürəkəcanlar", 1946-cı ildə "Gözün aydın", 1947-ci ildə Səid Rüstəmovun "Durna", 1948-ci ildə Süleyman Ələsgərovun "Ulduz" operetaları ilə teatrın repertuarı zənginləşir.

2

Müəllim Azərbaycanda Dövlət Akademik Musiqili Teatrının yaradılması, orada hansı bəstəkarların əsərlərinin tamaşaya qoyulması, müasir dövrə qədər yaranmış əsərlər haqqında, məşhur aktyorlarla əlaqədar məlumat verir. Şagirdlər “Arşın mal alan” operettasından “Əsgərin ariyası”-nı dinləyirlər.

3

Bundan sonra şagirdlər Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” operettasından “Məşədi İbadın mahnısı”-nın melodiyasını notla oxuyur və onun “Uzundərə” Azərbaycan xalq rəqsinə oxşadığını müəyyənləşdirirlər.

Bir müddət fasilədən sonra, 1956-cı ildən teatr yenidən fəaliyyətə başlayır.

“Əsgərin ariyası”.
Əsgər rolunda Rəşid Behbudov

1970-ci ilə qədər teatrda Tofiq Quliyevin “Qızılaxtaranlar”, Şəfiqə Axundovanın “Ev bizim, sirr bizim”, Zakir Bağirovun “Qayınana”, Vəlif Adıgözəlov və Ramiz Mustafayevin “Hacı Qara”, Azər Rzayevin “Hacı Kərimin Aya səyahəti”, Əşraf Abbasovun “Səndən mənə yar olmaz”, Tofiq Bakıxanov və Nəriman Məmmədovun “Altı qızın biri Pəri”, Nəriman Məmmədovun “Bir dəqiqə” operettaları müvəffəqiyyətlə tamaşaya qoyulur.

Bu dövrdə teatrda Nəsimə Zeynalova, Başır Səfəroğlu, Hacıbaba Bağirov, Səyavuş Aslan, Mobil Əhmədov, orkestr dirijorlarından Süleyman Ələsgərov, Soltan Hacıbəyov, Kamal Abbasov və digər sənət korifeyləri çalışırdı.

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli. “Arşın mal alan”. “Əsgərin ariyası”

Musiqi dinləyək, notla və sözləri ilə oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. “O olmasın, bu olsun”. “Məşədi İbadın mahnısı”

Allegro moderato
mf

Mən nə qə-dür, nə qə-dür qə-ca ol-sam da də-yə-rəm mən cə-və-na, Cə-tə-yi ye-mə-rəm
mən ya-və-na, Yax - şi də-mə-rəm mən ya-mə-na, Qur - ban c - də-rəm
mən cə - na - na, Ma - li - m, pu - lu - m, cə - m - m mən.

Tədqiqat aparmaq üçün müəllim şagirdlərə belə bir sualla müraciət edir: **“Azərbaycan Dövlət Akademik Musiqili Teatrının repertuarı, əsasən, hansı əsərlərdən ibarətdir?”**

LAYIHƏ

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Mahnının ritmini əl çalmaqla tutur.
2. Mahnının xarakteri haqqında fikir söyləyir.

Bəstəkar “Məşədi İbadın mahnısı” üçün “Uzundərə” Azərbaycan xalq rəqsinin melodiya-sından istifadə etmişdir.

XX əsrin əvvəllərində Hacı Zeynalabdin Tağıyevin tikdirdiyi Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının binasında 2013-cü ildə əsaslı təmir və yenidənqurma işləri aparıldı və bu incəsənət ocağı Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrı adlandırıldı.

Hacı Zeynalabdin Tağıyev

Yeni mahnı öyrəmək

AZƏRBAYCAN

Musiqisi Emin Sabitoğlunun, sözləri Bəxtiyar Vahabzadəninindir.

I

Azərbaycan, sənə mənəm
Ülviyyətim, şan-şöhrətim.
Adın mənim öz adımdır,
Sənsiz mənim nə qiymətim,
Azərbaycan, Azərbaycan.

Nəqərat:

Biz tarixə sığınmadıq,
Dünən vardıq, bu gün varıq.
Biz dostluğa güvənərək
Gələcəyə addımlarıq,
Azərbaycan, Azərbaycan.

II

Nəfəsimiz Babəklərin,
Sabirlərin od nəfəsi.
Mahnımızda yaşar bizim
Babaların addım səsi,
Azərbaycan, Azərbaycan.

Nəqərat:

III

Azərbaycan mənim eşqim,
Mənim adım, mənim anam.
Biz ikimiz bir torpağıq,
Mən də sənə bir parçanam,
Azərbaycan, Azərbaycan.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycanda tamaşaya qoyulan ilk operettdə necə adlanır və onun müəllifi kimdir?
2. Bu gün Azərbaycan Dövlət Akademik Musiqili Teatrının yerləşdiyi binanı kim tikdirmişdir?
3. Üzeyir Hacıbəylinin hansı operettalarını tanıyırsınız?
4. Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” operettasının baş qəhrəmanı Məşədi İbad obrazı haqqında danışın.

70

NƏTİCƏ

Bununla əlaqədar müzakirələrdən belə yekun rəyə gəlinir ki, bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli özünün operettalarında Azərbaycan xalq rəqslərinin melodiya-larından istifadə etmişdir.

Yaradıcı tətbiqetmə. Şagirdlər müəllimin köməyi ilə bəstəkar Emin Sabitoğlunun Bəxtiyar Vahabzadənin sözlərinə bəstələdiyi “Azərbaycan” mahnısını öyrənirlər.

LAYİHƏ

Tapşırıq 1. “Azərbaycan” mahnısının xarakterik xüsusiyyətləri haqqında fikir söyləyin.

Tapşırıq 2. Emin Sabitoğlunun bildiyiniz vətənpərvərlik mövzulu mahnıları haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

Mahnı müəllifləri haqqında məlumatlar müxtəlif cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin köhnə biliklərinə əsaslanaraq müəllimin sual-cavabı ilə.
2. Şagirdlərin internetdən əldə etdikləri məlumatlara əsasən.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Üzeyir Hacıbəylinin “O olmasın, bu olsun” operettasının digər adı necədir?

- a) “Məşədi Qulu” ☐ b) “Məşədi İbad” ☐ c) “Məşədi İbrahim” ☐

2. Emin Sabitoğlunun “Azərbaycan” mahnısının xarakteri hansı rəqsə uyğundur?

- a) lirik rəqsə ☐ b) “Yallı” rəqsinə ☐ c) “Cəngi” rəqsinə ☐

28. ƏMƏKDAR KOLLEKTİV, SƏİD RÜSTƏMOV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ ORKESTRİ

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında təqdimat edir. 2. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşiq musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir. 3. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 4. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssüratlarını ifadə edir. 5. Mahnını birsəli (solo), qrup və xor tərkibində oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə, müsahibə

1

Şagirdlər bəstəkar Oqtay Rəcəbovun Ənvər Əhmədin sözlərinə yazdığı "Komandanım, əmr et" mahnısının təranələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim Azərbaycanda Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin yaranması, inkişafı və bu kollektiv üçün əsərlər yazmış bəstəkarlar haqqında məlumat verir. Üzeyir

22. ƏMƏKDAR KOLLEKTİV, SƏİD RÜSTƏMOV ADINA AZƏRBAYCAN DÖVLƏT XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ ORKESTRİ

1931-ci ildə dahi Azərbaycan bəstəkarı Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında xalq çalğı alətlərində ifa edən 12 tanınmış ifaçını bir yerdə yığır. Məqsədi notla çalan orkestr yaratmaq olur. Lakin o dövrdə hələ milli alətlərimizdə notla çalan musiqçilər çox az olduğundan bu arzunu reallaşdırma bilmir. Nəhayət, 1932-ci il may ayının 1-də Üzeyir Hacıbəyli öz ideyasını həyata keçirir və Radio Verilişləri Komitəsinin tərkibində Xalq Çalğı Alətləri Orkestrini yaradır. Orkestr 22 nəfər musiqçi ilə fəaliyyətə başlayır. Orkestrin bədii rəhbəri və dirijoru bəstəkarın özü, bəstəkar Səid Rüstəmov isə onun köməkçisi və konsertmeystri təyin edilir. Bu orkestr üçün repertuar yaratmaq məqsədilə Üzeyir Hacıbəyli 1932-ci ilin sonlarında I və II fantaziyalarını yazır. Artıq 1933-cü ildə orkestrin tərkibi 30 nəfərə qədər artır və bəstəkarlarımız onun repertuarını yeni-yeni əsərlərlə zənginləşdirirlər.

Üzeyir Hacıbəyli və
Xalq Çalğı Alətləri Orkestri

Səid Rüstəmov Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin üzvləri ilə

71

Hacıbəylinin bu kollektiv üçün yazdığı “I fantaziya”sı səsləndirilir. Bundan sonra əsərin əsas mövzusu şagirdlər tərəfindən notla ifa olunur. Eyni zamanda “Çahargah” muğamının “Maye-çahargah” şöbəsi səsləndirilir.

3

Tədqiqat sualı kimi şagirdlərə belə bir sual verilir: **“Uşaqlar, dinlədiyiniz, oxuduğunuz musiqi nümunələri ilə “Maye-çahargah” şöbəsinin melodiyası arasında nə əlaqə vardır?”**

Sınıf iki qrupa bölünür. I qrup Üzeyir Hacıbəylinin “Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün I fantaziya”nın, II qrup isə “Çahargah” muğamının “Maye-çahargah” şöbəsinin oxşar və fərqli cəhətlərini araşdırır.

1935-ci ildə Səid Rüstəmov orkestrə rəhbər təyin edilir. 1937-ci ildə artıq orkestrin tərkibi 40 nəfərə çatır.

1938-ci ildə Moskva şəhərində keçirilən Azərbaycan İncəsənəti Öngünüyündə Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin ifası dinləyicilər tərəfindən böyük maraqla qarşılanır və həmin il aprelin 9-da orkestr Üzeyir Hacıbəylinin “Arşın mal alan” musiqili komediyasında müşayiətçi kimi iştirak edir.

Sonradan bəstəkarlardan Müslüm Maqomayev, Səid Rüstəmov, Fikrət Əmirov, Süleyman Ələsgərov, Arif Məlikov, Əşrəf Abbasov, Cəhəngir Cəhəngirov, Hacı Xanməmmədov və digərləri bu kollektiv üçün müxtəlif janrlı əsərlər yazırlar.

Qeyd etmək lazımdır ki, Xalq artistlərindən Bülbül, Fərəngiz Əhmədova, Lütfiyar İmanov, Şövkət Ələkbərova, Məhəmməd Əhmədov, Sara Qədimova, Gülağa Məmmədov, Elmira Rəhimova, İlhamə Quliyeva, Yalçın Rzaşad, Flora Kərimova bu orkestrin solistləri olmuşlar.

Bu gün Səid Rüstəmov adına Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin heyəti 65 nəfərdir. Bədii rəhbəri və baş dirijoru Əməkdar artist Faiq Sadıqovdur.

Musiqi dinləyərkən

Üzeyir Hacıbəyli. “Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün I fantaziya”

BUNU DA BİLİN

Fantaziya yunan sözü olub “təsəvvür”, “xəyal” deməkdir. Musiqidə ənənəvi çərçivə üslubundan kənara çıxan orijinal formalı əsərlər fantaziya adlanır.

1932-ci ildə bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli “Çahargah” və “Şur” fantaziyalarını yazır. Fantaziyalarda bəstəkar fortepiano solo alət kimi xüsusi yer ayırır. Adlarından məlum olduğu kimi, bəstəkar bu əsərlərdə “Çahargah” və “Şur” muğamlarının intonasionalarından, ritmik xüsusiyyətlərindən, lad kökündən geniş istifadə edib.

Notla oxuyaq

Üzeyir Hacıbəyli. “Çahargah” fantaziyasından bir parça

72

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Mahnının ritmini tutur.
2. Mahnının xarakterini müəyyənləşdirir.

89

NƏTİCƏ

hamısı “Çahargah” Azərbaycan muğamının “Mayeyi-çahargah” şöbəsinə uyğundur.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Oqtay Rəcəbovun şair Ənvər Əhmədin sözlərinə bəstələdiyi hərbi-vətənpərvərlik mövzusunda “Komandanım, əmr et” mahnısı öyrədilir.

Tapşırıq 1. “Komandanım, əmr et” mahnısına ritmik müşayiət yaradın.

Tapşırıq 2. Mahnının mətninin məzmununa uyğun şəkillər çəkin.

Musiqi nümunələrinin müəllifləri haqqında məlumatlar müxtəlif cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin internetdən əldə etdikləri məlumatlara əsaslanaraq.

2. Müəllimin şifahi təqdimatı ilə.

Bu melodiya “Çahargah” muğamının “Mayeyi-çahargah” şöbəsinin xarakterinə əsaslanır.

Yeni mahnı öyrənək

KOMANDANIM, ƏMR ET

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Ənvər Əhmədir.

Azərbaycan
Respublikasının
Prezidenti, Silahlı
Qüvvələrin Ali Baş
Komandanı
İlham Əliyev

I

Bu millətin qürurun heç bir qüvvə poza bilməz,
Bu fəlakət yuxusunu fəlakətlər yoxa bilməz,
Qılınc yazan tarixi, heç bir kəs yaza bilməz.

Nəqərat:

Komandanım, əmr et sən, döyüş andı içək biz,
Bu torpağın uğrunda canımızdan keçək biz!

II

Susa bilməz hayqıran bir millətin haqq səsi,
İldırım təq gürsləsin Üzeyirin cəngisi,
Qarabağda od alsın düşmənin daş qəfəsi.

Nəqərat:

III

Artıq zaman yetişib, bu xalq ayaq üstədir,
Yaramızdan qan sızır, ulu vətən xəstədir,
Torpağın ağrısından milləti qəzəb didir.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestri nə vaxt yaradılıb?
2. Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün hansı bəstəkarlar əsər yazmışdır?
3. Hansı müğənnilər bu orkestrin solisti olmuşdur?
4. Azərbaycan Dövlət Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinin tərkibinə daxil olan musiqi alətləri haqqında kiçik şifahi məlumat hazırlayın.

73

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. Üzeyir Hacıbəylinin “Xalq Çalğı Alətləri Orkestri üçün I fantaziya”-sı hansı muğama əsaslanıb?

a) “Segah” ☐

b) “Çahargah” ☐

c) “Şüşter” ☐

2. “Komandanım, əmr et” mahnısı hansı tempdədir?

a) marş ☐

b) moderato ☐

c) adajio ☐

29. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ ANSAMBLLARI

MƏQSƏD:

1. Azərbaycanın milli folklor nümunələri, muğam və aşıq havalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir. 2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 3. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssüratlarını ifadə edir. 4. Mahnını birsəli (solo), qrup və xor tərkibində (ikisəsli) oxuyur.

23. AZƏRBAYCAN XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ ANSAMBLARI

Əhməd Bakıxanov

Əlibaba Məmmədov

Həbib Bayramov

6. Xalq artisti Ceyran Həşimovanın rəhbərlik etdiyi "Lələ" Qızlar Ansamblı.

XX—XXI əsr Azərbaycan musiqi ifaçılıq mədəniyyətində Xalq Çalğı Alətləri ansamblarının rolu çox böyükdür. Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Ansamblını Xalq Çalğı Alətləri Orkestrindən ayıran cəhətlər:

1. Xalq Çalğı Alətləri ansambları notsuz şifahi ənənə əsasında ifa edir.

2. Xalq Çalğı Alətləri ansamblarının tərkibindəki musiqiçilərin sayı orkestr musiqiçilərləndən üç dəfə az ola bilər.

3. Qastrol səfərləri üçün daha əlverişli və yığcam heyətə malikdir.

XX əsrdə respublikamızda ən tanınmış Xalq Çalğı Alətləri ansambları:

1. Xalq artisti Əhməd Bakıxanovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

2. Xalq artisti Baba Salahovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

3. Xalq artisti Əlibaba Məmmədovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

4. Əməkdar artist Əhsən Dadaşovun rəhbərlik etdiyi Xalq Çalğı Alətləri Ansamblı.

5. Xalq artisti Həbib Bayramovun rəhbərlik etdiyi Xalq

Baba Salahov

Əhsən Dadaşov

Ceyran Həşimova

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müzakirə, müqayisə,
müsahibə

1

Uşaqlar bəstəkar Oqtay Rəcəbovun şair Ənvər Əhmədin "Kömandanım, əmr et" mahnısının marş sədaları altında sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri ansambları, onların repertuarı üçün yazılmış musiqi nümunələri, onların oxşar və fərqli cəhətləri, bu ansambların musiqi mədəniyyətimizdəki rolu və bu musiqi kollektivlərini təşkil edənlər haqqında məlumat verir. Eyni zamanda qeyd olunan ansambların istedadlı müğənnilərin ortaya çıxarılmasındakı rolundan danışır.

LAYIHƏ

Zeynəb Xanlarovanın ifasında Əhməd Bakıxanov adına Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının müşayiəti ilə “Çahargah” muğamından bir parça dinlənir. Rəng haqqında qısa məlumatdan sonra “Şur” muğamının “Simayi-şəms” rəngindən bir parça notla oxunulur.

3

Tədqiqat sualı kimi şagirdlərə aşağıdakı sualla müraciət oluna bilər:
“Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri ansambllarında əsasən hansı janra aid musiqi nümunələri ifa olunur?”

DİFERENSİAL TƏLİM

1. Mahnının ritmini əl çalmaqla tutur.
2. Mahnının məzmununa uyğun şəkil çəkir.

NƏTİCƏ

Müəllimin köməyi ilə şagirdlər adları çəkilən ansamblarda əsasən xalq mahnılarının, muğamların, o cümlədən bəstəkar mahnılarının ifa olunması nəticəsinə gəlirlər.

Yaradıcı tətbiqetmə. Bəstəkar Oqtay Rəcəbovun şair Ənvər Əhmədin sözlərinə bəstələdiyi “Komandanım, əmr et” mahnısı notla ikisəsli kimi və sözləri ilə öyrədilir.

Tapşırıq 1. Mahnının tempinə uyğun ritmik müşayiət yaradın.

Tapşırıq 2. “Komandanım, əmr et” mahnısının xarakterini aydınlaşdırın.

Mahnı müəllifləri haqqında məlumat müxtəlif cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin keçmiş biliklərinə əsaslanaraq.
2. Müəllimin şəxsi təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Komandanım, əmr et” mahnısının musiqisi kimindir?

- a) Emin Sabitoğlu ☐ b) Oqtay Rəcəbov ☐ c) Tofiq Quliyev ☐

2. “Komandanım, əmr et” mahnısının xanə ölçüsü neçədir?

- a) $\frac{2}{4}$ ☐ b) $\frac{3}{4}$ ☐ c) $\frac{4}{4}$ ☐

30. “DAN ULDUZU” KAMERA-İSTRUMENTAL ANSAMBLI

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərində muğamlardan və aşiq musiqisindən istifadəyə dair kiçik təqdimatlar edir. 2. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəssüratlarını ifadə edir. 3. Mahnını birsəslili (solo), qrup və xor tərkibində (ikisəslili) oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi, müqayisə, müzakirə, müsahibə

1

Şagirdlər bəstəkar Emin Sabitoğlunun şair İbrahim Kəbirinin sözlərinə bəstələdiyi “Nə gözəldir Azərbaycan!” mahnısının tərənələri altında sinfə daxil olurlar.

2

Bundan sonra müəlim “Dan ulduzu” Kamera-İstrumental Ansamblı və onun yaradıcısı Əməkdar incəsənət xadimi Gülarə Əliyeva, onun rəhbərlik etdiyi ansamblın tərkibi, bu musiqi kollektivində yetişmiş və məşhurlaşmış müğənnilər haqqında məlumatları şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

24. “DAN ULDUZU” KAMERA-İSTRUMENTAL ANSAMBLI

“Dan ulduzu” Kamera-İstrumental Ansamblı 1966-cı ildə görkəmli pianoçu, Əməkdar incəsənət xadimi Gülarə Əliyeva tərəfindən Dövlət Radio və Televiziya Verilişləri Komitəsinin tərkibində yaradılmışdır.

Gülarə Əliyeva bu ansamblın həm bədii rəhbəri həm də fortepiano partiyalarının gözəl ifaçısı idi. “Dan ulduzu” ansamblının mahnı repertuarının əsasını professional Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri təşkil edirdi. Bu ansamblı Azərbaycan xalq çalğı alətləri ilə bərabər (tar, ud), Avropa musiqi alətlərinin (forteplano, qoboy, fleyta, skripka, violonçel və s.) olması onun səslənməsini daha maraqlı edirdi. Tezliklə sevilən bu ansambl bir sıra Avropa və Şərq ölkələrində də qastrol səfərlərdə Azərbaycan musiqisini təbliğ etməyə başlayır. Akif İslamzadə, Flora Karimova, Yalçın Rzazadə, Hüseynə Hədiyev, Məmmədbağır Bağırzadə və başqa görkəmli ifaçılar ansamblın solistləri olmuşlar. 1975-ci ildən Azərbaycan Xalq artisti Zeynəb Xanlarova bu ansambl ilə silsilə konsertlər vermişdir.

Gülarə Əliyeva özü də “Dan ulduzu” Kamera-İstrumental Ansamblı üçün “Şüştər” rapsodiyası, “Hümayun” süitəsi, “Bayatı-kürd”, “Şur” fantaziyalarını yazmışdır.

Gülarə Əliyeva

“Dan ulduzu” Kamera-İstrumental Ansamblı

1991-ci ildə Gülarə Əliyeva dünyasını dəyişdi. Onun yaratdığı “Dan ulduzu” Kamera-İstrumental Ansamblı bu günə qədər fəaliyyət göstərir və sevilir.

77

Şagirdlər Gülarə Əliyevanın bəstələdiyi “Şüştər” rapsodiyasını dinləyirlər. Müəllim rapsodiya musiqi janrı haqqında məlumat verir və şagirdlərə belə bir tədqiqat sualı ilə müraciət edir:

“Uşaqlar, “Dan ulduzu” Kamera-Instrumental Ansamblının əvvəllər tanış olduğunuz musiqi kollektivlərindən nə fərqi var?”

Verilən sual ətrafında müəllimin iştirakı ilə müzakirələr başlayır.

DİFERENSİAL TƏLİM

1. “Dan ulduzu” Kamera-Instrumental Ansamblının tərkibindəki alətlərin adını söyləyir. 2. Mahniyə əl çalmaqla ritm tutur.

NƏTİCƏ

Aparılan müzakirələr belə bir yekun nəticəyə gəlməyə imkan yaradır ki, “Dan ulduzu” Kamera-Instrumental Ansamblı

həcmcə kiçik olması ilə, həm də tərkibində milli musiqi alətləri ilə bərabər, Avropa musiqi alətlərindən istifadə olunması ilə digər ansamblardan fərqlənir. “Dan ulduzu” ansamblında sərbəst musiqi əsərləri ifa olunmaqla bərabər, həm də müşayiətləri müşayiət etmək mümkündür.

Yaradıcı tətbiqetmə. Şagirdlərə Emin Sabitoğlunun İbrahim Kəbirinin sözlərinə yazdığı “Nə gözəldir Azərbaycan!” mahnısı notla və sözləri ilə oxunur.

Tapşırıq 1. Mahniyə ritmik müşayiət yaradın.

Tapşırıq 2. Emin Sabitoğlunun bildiyiniz digər mahnılarının adlarını yazdınıza salın.

Musiqi müəllifləri ilə əlaqədar məlumatlar müxtəlif cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin televiziya və radio dalğalarından öyrəndikləri məlumatlar əsasında. 2. Müəllimin şifahi təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Dan ulduzu” Kamera-Instrumental Ansamblını kim yaratmışdır?

a) Əhsən Dadaşov ☐ b) Gülarə Əliyeva ☐ c) Ceyran Həşimova ☐

2. “Nə gözəldir Azərbaycan!” mahnısının bəstəkarı kimdir?

a) Emin Sabitoğlu ☐ b) Tofiq Quliyev ☐ c) Eldar Mansurov ☐

31–32. “BƏNÖVŞƏ” UŞAQ XORU

MƏQSƏD:

1. Azərbaycan və dünya bəstəkarlarının geniş yayılmış əsərləri haqqında təqdimat edir. 2. Musiqi əsərlərinin emosional hislərə təsiri ilə əlaqədar təqdimat edir. 3. Dinlədiyi müxtəlif janrlı əsərlərdən yaranan təəs-süratlarını ifadə edir. 4. Mahnını birsəsli (solo), qrup və xor tərkibində (iki-səsli) oxuyur.

İstifadə olunan iş üsulları

Beyin həmləsi,
müzakirə, müqayisə,
müsahibə

1

Şagirdlər bəstəkar
Azər Dadaşovun Musa
Yaqubun sözlərinə yaz-
dığı “Qızıl dan” mahnı-
sının təranələri altında
sinfə daxil olurlar.

2

Müəllim uşaqların sevimli “Bənövşə” Uşaq Xoru, onun yaradıcısı bəstəkar, Əməkdar incəsənət xadimi Əfsər Cavanşirov, bu kollektivdə yetişmiş məşhur müğənnilər haqqında məlumatları təsvirlərdən istifadə etməklə şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

25. “BƏNÖVŞƏ” UŞAQ XORU

Azərbaycanda uşaq xor kollektivləri XX əsrdən başlayaraq, XXI əsrin əvvəllərinə kimi uzun və şərəfli bir yol keçmişdir.

Uşaq xor kollektivləri respublikamızda XX əsrin 50-ci illərində formalaşmağa başlamışdır. Bəstəkarlarımızdan Üzeyir Hacıbəyli, Müslüm Maqomayev, Asaf Zeynalli, Fikrət Əmirov, Qara Qarayev, Cahangir Cahangirov, Ağabacı Rzayeva, Qəmbər Hüseynli, Səid Rüstəmov, Tofiq Quliyev, Oqtay Zülfüqarov, Ramiz Mustafayev, Şəfiqə Axundova və digərləri bir-birindən gözəl uşaq mahnıları ilə uşaq xorlarının repertuarını daha da zənginləşdirdi. 1958-ci ildə Azərbaycan Televiziya və Radiosu tərkibində “Bənövşə” Uşaq Xoru yaradıldı. Kollektivə Əməkdar incəsənət xadimi, bəstəkar Əfsər Cavanşirov rəhbər təyin edildi. Bəstəkarlarımızın uşaqlar üçün yazdığı mahnılar “Bənövşə” Uşaq Xoru tərəfindən ifa edilir, maqnit lentinə yazılır və geniş tamaşaçı kütləsinə çatdırılırdı. Bəstəkar Əfsər Cavanşirov “Bənövşə” Uşaq Xorunun repertuarına Azərbaycan xalq və bəstəkar mahnıları ilə yanaşı, rus, Ukrayna, gürcü, eyni zamanda Avropa bəstəkarlarının uşaq mahnılarını da daxil edirdi. 1979-cu ildə Ukrayna “Bənövşə xor məcmuəsi” rus, Ukrayna və Azərbaycan dillərində çap olunur.

Əfsər Cavanşirov

“Bənövşə” Uşaq Xoru

81

Bundan sonra “Bənövşə” Uşaq Xorunun ifasında bəstəkar Aygün Səmədzadənin “Məktəb illəri” (sözləri Kəmalə Abıyevanınır) mahnısı səsləndirilir. Müəllim bu mahnının yaranması və bütün dünyada məşhur olması ilə əlaqədar məlumatları da şagirdlərin diqqətinə çatdırır.

3

Tədqiqat aparmaq məqsədilə müəllim məktəblilərə bu sualla müraciət edir: **“Uşaqlar, dinlədiyiniz “Məktəb illəri” mahnısı solo, yoxsa çoxsəsli xor kollektivi tərəfindən ifa olunur?”**

Verilən sual ətrafında müəllimlə birlikdə müzakirələr aparılır.

DİFERENSİAL TƏLİM

Bəndi “Rast”, nəqəratı isə “Bayatı-Şiraz” muğamı intonasiyalarına əsaslanan bu mahnıda Ana Vətənə olan sevgi tərənnüm edilir. Mahnı ikisəsli ifa olunur və xor üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Ulu öndər Heydər Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev

Yeni mahnı öyrənək və ikisəsli notla oxuyaq

EY TANRIM,
ARXA OL BİZİM İLHAMA

*Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Gülağa Təhəvanındır.*

I

A dünya, nə vaxtsa gözləri dolan,
Bəndənin qeydinə qalacaqmısan?
Nələr etdiyini yadına salsan,
Qara bulud kimi dolacaqmısan?

Nəqərat:

Ey Tanrım, arxa ol bizim İlhama,
Xalqını çatdırın arzuya, kama.
Ömrünü bu yolda döndərüb şama,
Sən onun qeydinə qalacaqmısan?

II

Özünü unutdu, xalqına yandı,
O, xalqı yaşatdı, xalq onu andı.
Bu ağır itkiyə fələk də yandı,
Sən də bizim kimi yanacaqmısan?

Nəqərat:

83

1. Dinlədiyi mahnının ritmini əl çalmaqla tutur.
2. Mövzuya uyğun şəkil çəkir.

NƏTİCƏ

Dinlənilmiş “Məktəb illəri” mahnısı solo və çoxsəsli kimi ifa olunur. Mahnının bəndi solist, nəqəratı isə xor tərəfindən üçsəsli oxunulur.

Bundan sonra məktəblilər unison və çoxsəsli şəkildə bəstəkar Azər Dadaşovun şair Musa Yaqubun sözlərinə yazdığı “Qızıl dan” mahnısını yada salaraq oxuyurlar.

Yaradıcı tətbiqetmə. Oqtay Rəcəbovun “Ey Tanrım, arxa ol bizim İlham” (sözləri Gülağa Tənhanındır) mahnısı öyrədilir. Mahnının əvvəlcə I, sonra II səs partiyası öyrədilir, sonradan birləşdirilmiş halda ikisəsli kimi ifa edilir.

Tapşırıq 1. Öyrənilmiş mahnının xarakteri haqqında fikir söyləyin.

Tapşırıq 2. Öyrənilmiş mahnıya ritmik müşayiət yaradın.

Mahnı müəllifləri haqqında məlumatlar iki cür verilə bilər:

1. Şagirdlərin internet resurslarından istifadə etməklə öyrəndikləri məlumatlar nəticəsində.
2. Müəllimin şifahi təqdimatı ilə.

MÖVZU ÜZRƏ TEST TAPŞIRIQLARI

(Düzgün cavabın qarşısında “+” işarəsi qoyun)

1. “Bənövşə” Uşaq Xorunun yaradıcısı kim olub?

- a) Azər Dadaşov ☐ b) Əfsər Cavanşirov ☐ c) Qənber Hüseynli ☐

2. “Sərçənin sərgüzəştləri” uşaq operasının müəllifi kimdir?

- a) Azər Dadaşov ☐ b) Oqtay Rəcəbov ☐ c) Əfsər Cavanşirov ☐

33. KİÇİK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

34. BÖYÜK SUMMATİV QIYMƏTLƏNDİRMƏ

LAYIHƏ

HACI XANMƏMMƏDOV. "TAR VƏ SİMFONİK ORKESTR ÜÇÜN 1NƏ-Lİ KONSERT"

LAYIHƏ

“ŞÜŞTƏR” MUĞAMINDAN BİR PARÇA

Səs qatırı

Not yazısı Arif Əsədullayevindir

BƏRDAŞT (Əmiri ilə)

Ad libitum. Senza misura ♩ ≈ 76

LAYIHƏ

HACI XANMƏMMƏDOV. "TAR VƏ SİMFONİK
ORKESTR ÜÇÜN 1NƏ-Lİ KONSERT"DƏN ƏSAS
MÖVZUDAN BİR PARÇA

HACI XANMƏMMƏDOV. "TAR VƏ SİMFONİK
ORKESTR ÜÇÜN 1NƏ-Lİ KONSERT"DƏN KÖMƏKÇİ
MÖVZUDAN BİR PARÇA

"BAYATI-ŞİRAZ"
MUĞAMINDAN BİR PARÇA

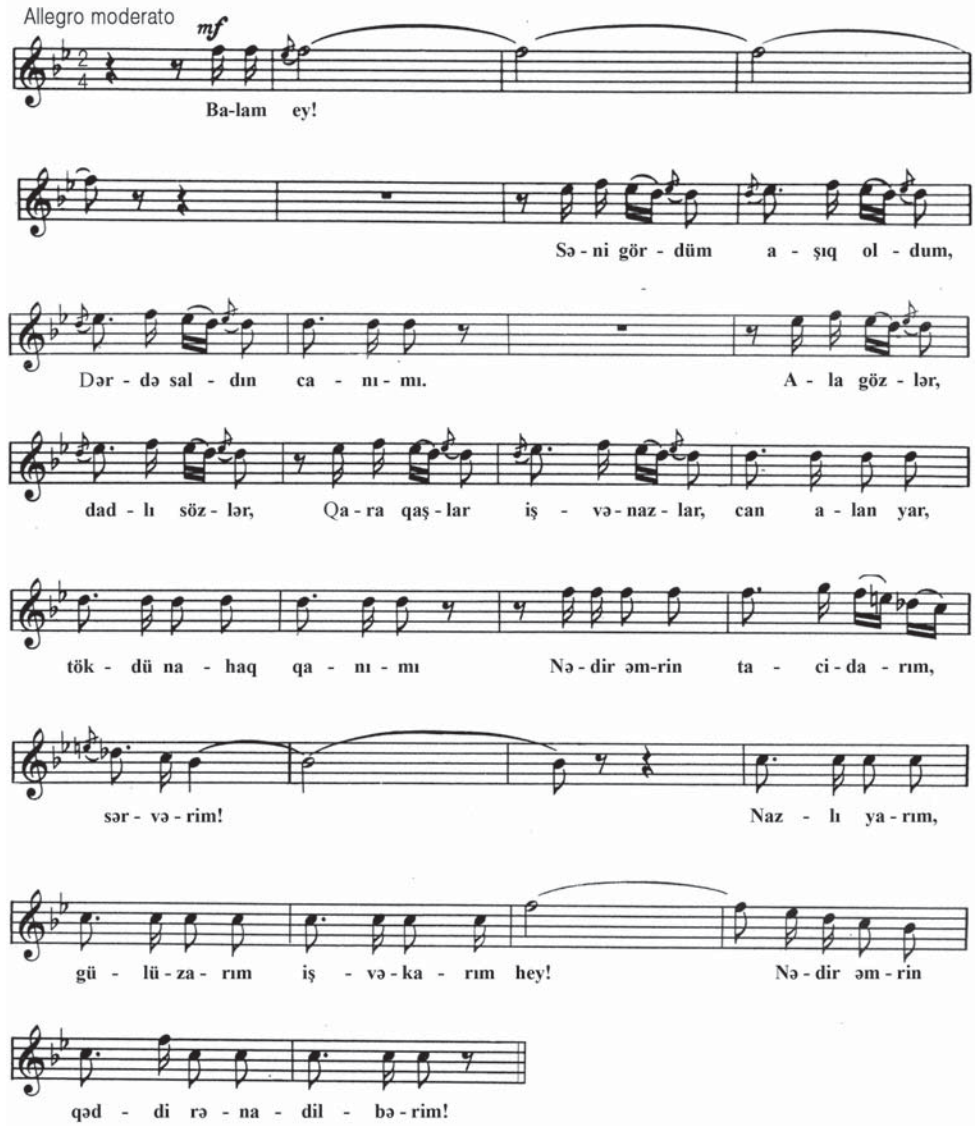
Ad libitum. Senza misura ♩ ≈ 76

The musical score is written in bass clef with a key signature of one sharp (F#). It consists of eight staves of music. The first staff begins with a dynamic marking of *mf* and includes fingerings of 5 and 3. The second staff features a dynamic marking of *mf* and a glissando marking. The third staff has a dynamic marking of *mp* and a glissando marking. The fourth staff includes a dynamic marking of *mp* and a glissando marking. The fifth staff has a dynamic marking of *mp* and a glissando marking. The sixth staff includes a dynamic marking of *mp* and a glissando marking. The seventh staff has a dynamic marking of *mp* and a glissando marking. The eighth staff includes a dynamic marking of *mp* and a glissando marking. The score is marked with various musical notations including slurs, ties, and articulation marks.

LAYIHƏ

"KOROĞLU" OPERASINDAN
AŞIQ MAHNISI

Allegro moderato *mf*

Ba-lam ey!

Sə - ni gör - düm a - şıq ol - dum,

Dər - də sal - dın ca - nı - mı. A - la göz - lər,

dad - lı söz - lər, Qa - ra qaş - lar iş - və - naz - lar, can a - lan yar,

tök - dü na - haq qa - nı - mı Nə - dir əm - rin ta - ci - da - rım,

sər - və - rım! Naz - lı ya - rım,

gü - lü - za - rım iş - və - ka - rım hey! Nə - dir əm - rin

qəd - di rə - na - dil - bə - rım!

ADİL GÖRAY.
"BAĞÇAKÜRD"

Moderato non troppo

p

gliss.

simile

simile

mf

mf

mf

LAYIHƏ

VAĞZALI

(Azərbaycan xalq rəqsi)

Fortepiano üçün işləyən Mithəd Əhmədov

Tez-tez $\text{♩} = 172$

mf

tr

p

“QARMON VƏ SİMFONİK ORKESTR ÜÇÜN
KONSERT”DƏN BİR PARÇA

Tofiq Bakıxanov

Konsert

(Ə.Bakıxanovun xatirəsinə həsr olunur.)

Maestoso

5

1

f

9

11

13

16

18

21

24

27

29

32

34

36

52

55

58

61

Meno

Allegretto

mf

f

p

The musical score consists of nine staves of music. The first staff (measures 27-28) contains a triplet of eighth notes. The second staff (measures 29-31) includes a triplet of eighth notes and a slur. The third staff (measures 32-33) shows a triplet of eighth notes. The fourth staff (measures 34-35) is a grand staff with a triplet of eighth notes in the right hand and a triplet of eighth notes in the left hand. The fifth staff (measures 36-37) is a grand staff with a triplet of eighth notes in the right hand and a triplet of eighth notes in the left hand. The sixth staff (measures 52-53) includes a triplet of eighth notes. The seventh staff (measures 55-56) includes a triplet of eighth notes and a slur. The eighth staff (measures 58-59) includes a triplet of eighth notes and a slur. The ninth staff (measures 61-62) includes a triplet of eighth notes and a slur.

LAYIHƏ

CƏNGİ

(Azərbaycan xalq rəqsi)

Allegretto ♩ = 112

23

C.QULİYEV. "ZURNA VƏ SİMFONİK ORKESTRİ ÜÇÜN UVERTÜRA"NIN ZURNA PARTİYASINDAN BİR PARÇA

Allegro moderato

Zurna in H

f

ÇOBAN BAYATISI

(Azərbaycan xalq musiqisi)

Moderato

mf
ad libitum

poco accel.

LAYIHƏ

(Azərbaycan xalq rəqsi)

1. DÖNƏ YALLI

Musical score for "1. DÖNƏ YALLI" in 6/8 time, Moderato tempo. The score consists of four staves of music in B-flat major. The first staff starts with a treble clef, a key signature of two flats, and a 6/8 time signature. It includes a "Moderato" tempo marking and a "f" (forte) dynamic. The second staff starts with a repeat sign and includes a "mf" (mezzo-forte) dynamic. The third staff also starts with a repeat sign and includes a "f" dynamic. The fourth staff starts with a repeat sign and includes a "mf" dynamic. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign.

The image shows a musical score for the song 'The Rose Tree'. It consists of four staves of music. The first staff is for the vocal melody, starting with a treble clef, a key signature of three sharps (F#, C#, G#), and a 6/8 time signature. The tempo is marked 'Moderato'. The melody begins with a half note G4, followed by eighth notes A4, B4, and C5, then a quarter note B4, and continues with eighth notes A4, G4, F#4, and E4. A trill (tr) is indicated over the final note. The dynamic is marked 'mf' (mezzo-forte). The second staff is a piano accompaniment, featuring a continuous eighth-note pattern in the right hand and a bass line in the left hand. The third staff continues the vocal melody, starting with a half note D4, followed by eighth notes E4, F#4, and G4, then a quarter note F#4, and continues with eighth notes E4, D4, C#4, and B3. The dynamic is marked 'f' (forte). The fourth staff continues the piano accompaniment. A large red 'X' is drawn over the bottom right corner of the image.

A graphic featuring musical notation on a staff. A large, bold, red stamp with the word "LAYING" is superimposed diagonally across the image, partially obscuring the musical notes. The stamp has a thick red underline.

"BAYATI-ŞIRAZ" RƏNGİ

Musiqisi Əhsən Dadaşovundur

Moderato

mf (f)

8va

Fine

f

LAYIHƏ

"QARABAĞ ŞİKƏSTƏSİ"
(Azərbaycan zərbi-muğamı)

Allegro moderato

Oxumaq

f D

El ey v ke - çir, ay ba-lam, Qa-ra - bağ-dan,

mf

Gah bu dağ - dan,

MÜSLÜM MAQOMAYEVİN "ŞAH İSMAYİL"
OPERASINDAN "UVERTÜRA"DAN BİR PARÇA

Maestoso Andante

f *p* *p* *poco accelerando* *tempo* 6

LAYIHƏ

ƏFRASIYAB BƏDƏLBƏYLİNİN
“QIZ QALASI” BALETİNDƏN “MÜQƏDDİMƏ”

Moderato assai

F-no

mf

ff sempre marcato

p sub.

rit.

REYNQOLD QLİYERİN “ŞAHSƏNƏM” OPERASINDAN
“ŞAHSƏNƏMİN ARIYASI”

REYNQOLD QLİYERİN “ŞAHSƏNƏM”
OPERASINDAN “ƏNZƏLİ”

(Azərbaycan xalq rəqsi)

Animato

arco

LAYIHƏ

MÜSLÜM MAQOMAYEVİN "NƏRGİZ" OPERASINDAN
"ƏLYARIN" ARIYASI

Moderato

mf

Ox - şa - maz ru - hu - mu rey - han - lı yo - xuş - lar, də - rə - lər.

mf

Mə - nə ver - məz ye - ni bir nə - şə gö - zəl mən - zə - rə - lər.

mf

Mə - ni gül - dür - mə - di, gül - dür - mə -

di, gül - dür - mə - di bir an bu tə - bi - ət, bu fə -

- zə!

Gü - nə - şin nu - ru da nu - ru

da gün - də bir ox saç - dı bi - zim ru - hu - mu -

f

za. Nə a - yın çöhrə - si qəm -

gün ge - cə - lər gül - dü

f

bi - zim öl - kə - mi - zə.

"NƏRGİZ" OPERASININ III PƏRDƏSİNDƏN
"NƏRGİZİN QƏMLİ MAHNISI"

Adagio

mf

Sev - gim su - dan saf - dır, gül - dən in - cə - dir

La - kin mə - nə hə-yat bir iş - gən - cə - dir.

Da - im in - lə - yi - rəm, qəm - lə - rim - lə mən.

Xə-yal-pə-rəst o - lur in - ti - zar çə - kən.

mf

Bu gö - zəl

tə - bi - ət, bu şən mən - zə - rə:

Şə - la - lə - li dağ - lar, bu - laq - lı də - rə

A - zad ya - şat - ma - dı bir za - man

p

bi - zi, O bir qə - fəs ki - mi

1 2

əz - miş Nər - gi - zi. gi - zi.

FİKRƏT ƏMİROVUN "NİZAMİ"
SİMFONİYASINDAN "SKERTSO"

Allegretto giocoso

p

staccato

staccato

CAHANGİR CAHANGİROVUN "AZAD"
OPERASINDAN "ÇAHARGAH" XORU

T. XOR *f*

B. *f*

Hey, hey, hey,

hey,

hey, hey, hey,

hey, hey,

hey, dağ-lar qoy-nu du-man o-lar, dağ-lar qoy-nu du-man o-lar.

dağ-lar qoy-nu du-man o-lar, dağ-lar qoy-nu du-man o-lar, dağ-lar qoy-nu du-man o-lar,

dağ-lar qoy-nu du-man o-lar, dağ-lar qoy-nu du-man o-lar, dağ-lar qoy-nu du-man o-lar.

LAYIHƏ

2 Clarinetti (B)

[illegible]

A musical score with a large red diagonal stamp reading 'LAYIHƏ' (Layihə) across it. The stamp is in a bold, sans-serif font and is oriented diagonally from the bottom-left to the top-right. The musical score is written on five staves, with the first staff showing a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The notes are mostly eighth and sixteenth notes, with some rests. The stamp is placed over the middle of the score, partially obscuring the notes on the second, third, and fourth staves.

CAHANGİR CAHANGİROVUN “FÜZULİ” KANTATASININ İKİNCİ HİSSƏSİNDƏN BİR PARÇA

Moderato
Solo alto

Mə-ni can - dan u - san - dır - dı, cə - fa - dan

yar u - san - maz - mı? U - san - maz - mı? Fə - lək - lər

yan - dı a - hım - dan, Mu - ra - dım şə - mi yan - maz -

mı? Mu - ra - dım şə - mi yan - maz - mı?

Xor

Fə - lək - lər yan - dı a - hım - dan, Mu - ra - dım

şə - mi yan - maz şə - mi yan - maz - mı?

NAZİM ƏLİVERDİBƏYOVUN “BAYATI-ŞİRAZ” A KAPELLA ƏSƏRİNDƏN BİR PARÇA

The image shows a page from a musical score, likely for a piano and violin duo. The title at the top is "Moderato ad libitum". The key signature is G major (one sharp). The tempo is "Moderato" and the performance instruction is "ad libitum". The score is written for two staves: a piano (left) and a violin (right). The piano part features a complex rhythmic pattern with many triplets and sixteenth notes. The violin part is more melodic, with long lines and some triplets. There are several dynamic markings, including "div." (diviso) and "unis." (unison). The score is in G major and 2/4 time. The page number "9" is visible in the top right corner.

121

QARA QARAYEVİN “İLDİRİMLİ YOLLARLA”
BALETİNDƏN “QARA QIZLARIN RƏQSI”

Allegro ♩ = 144
Picc., Fl.

The musical score is for a Piccolo and Flute part, measures 8 through 12. It is in 4/4 time with a tempo of Allegro (♩ = 144). The key signature has one sharp (F#). The score is written on a grand staff with a treble clef for the Piccolo and a bass clef for the Flute. Measure 8 starts with a piano (p) dynamic. Measures 9 and 10 show a crescendo to mezzo-piano (mp). The melody in the treble clef is characterized by eighth-note patterns and slurs. The bass clef part provides a steady accompaniment with eighth and sixteenth notes.

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN
 "ARŞIN MAL ALAN" OPERETTASINDAN
 "ƏSGƏRİN ARİYASI"NDAN BİR PARÇA

Moderato

p

Na - lə - dən - dir ney ki - mi a -

va - ze - yi - eş - qım bü - lənd, Na - lə tər - kin

qıl - ma - zam ney tək kə - sil - səm bən - dü - bənd.

bən - dü - bənd. Qıl mə - dəd, ey bəx - ti, yox - sa

ka - mi - dil müm - kün de - yil, böy - lə kim ol

dil - rü - ba bi - dər - di - dir, mən dər - di - mənd.

Dər - di - mənd. dər - di - mənd, dər - di - mənd,

dər - di - mənd. dər - di - mənd, dər - di - mənd,

dər - di - mənd... Ah!

LAYIHƏ

ÜZEYİR HACIBƏYLİNİN
 “O OLMASIN, BU OLSUN” OPERETTASININ
 “MƏŞƏDİ İBADIN MAHNISI”NDAN BİR PARÇA

Moderato con moto

mf

Mən nə qə-dər, nə qə-dər qo-ca ol - sam da də-yə-rəm min ca - va - na,
 Çö - rə - yi ye-mə rəm mən ya - va - na, Yax - şı de-mə-rəm mən ya - ma - na,
 Qur - ban e - də-rəm mən ca - na - na Ma - lı - mı pu - lu - mu ca - nı - mı mən.
 Gəl, xa - nım, gəl ya - nı - ma, Gəl, ca - nım,
 gəl ya - nı - ma, gəl, ya - rım, gəl ya - nı - ma,
 gəl, Mən ö - lüm, mən ö - lüm, mən ö - lüm gəl, Mən ö - lüm,
 mən ö - lüm, mən ö - lüm gəl. A qu - zum, gəl, ya nı - ma,
 ca - nı - mı ve - rə - rəm mən ya - rı - ma, Qur - ban e - də-rəm
 mən ca - na - na ma - lı - mı, pu - lu - mu, ca - nı - mı mən.

LAÇIN

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Andantino

p dolce

mf

p

LAYIHƏ

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT

1. **Abdullayeva S.** Azərbaycan musiqisi və təsviri sənət. "Oğuz eli" nəşriyyatı. Bakı, 2010.
2. **Abdullayeva S.** Azərbaycan xalq çalğı alətləri. "Adiloğlu" nəşriyyatı. Bakı, 2002.
3. Azərbaycan xalq rəngləri (S.Rüstəmov) II dəftər. "İşıq" nəşriyyatı. Bakı, 1980.
4. Azərbaycan incəsənəti. XII Bakı, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının nəşriyyatı. Bakı, 1968.
5. **Bədəlbəyli F., Rəcəbov O.** və başqaları. "Uşaq mahnıları antologiyası", III cild. "Mütərcim" nəşriyyatı. Bakı, 2011.
6. **Bədəlbəyli F., Rəcəbov O.** və başqaları. "Uşaq mahnıları antologiyası", V cild. "Mütərcim" nəşriyyatı. Bakı, 2012.
7. **Bədəlbəyli F., Rəcəbov O.** və başqaları. "Azərbaycan bəstəkarlarının həyat və yaradıcılığı". I cild. "Mütərcim" nəşriyyatı. Bakı, 2011.
8. **Bünyadov T.** "Əsrlərdən gələn səslər". "Gənclik" nəşriyyatı. Bakı, 1975.
9. **Dadaşov A.** Mahnılar. "Nəşriyyat və Poliqrafiya şirkəti", Bakı, 2010.
10. **Əliyeva F., Kazımov N.** və başqaları. "Musiqi-7". "Maarif" nəşriyyatı. Bakı, 2007.
11. **Əsədullayev A.** Instrumental muğam. "Adiloğlu" nəşriyyatı, Bakı, 2009.
12. Göyərçinik biz. "İşıq" nəşriyyatı. Bakı, 1980.
13. **Kərimov Məcnun.** Azərbaycan musiqi alətləri. "Mütərcim" nəşriyyatı. Bakı, 2011.
14. **Qasımova S., Bağırov N.** Azərbaycan Sovet Musiqi Ədəbiyyatı. "Maarif" nəşriyyatı. Bakı, 1984.
15. **Quliyev T., Rəcəbov O., Abdullazadə G.** və başqaları. "Maarif" nəşriyyatı, Bakı, 2007.
16. Odlu ürəklərin nəğmələri. Gənclik nəğmələri, "Gənclik" nəşriyyatı, Bakı, 1980.
17. **Rəcəbov O., İmanova O.** XX əsr Azərbaycan musiqi ədəbiyyatı. "Şirvanəşr", Bakı, 2007.
18. **Rəcəbov O., İmanova O.** Elementar musiqi nəzəriyyəsi. "Çıraq" nəşriyyatı, Bakı, 2008.
19. **Rəcəbov O., Kazımov N.** və başqaları. Azərbaycan xalq musiqisi və müəllim hazırlığı. "Mütərcim" nəşriyyatı. Bakı, 2010.
20. **Rəcəbov O., Kazımov N.** və başqaları. VIII sinif "Musiqi". "Təhsil" nəşriyyatı. Bakı, 2015.
21. **Rəcəbov O.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi və tərbiyəsi metodikası. "Mütərcim" nəşriyyatı. Bakı, 2010.
22. **Rəcəbov O., Miriyeva U.** Musiqi və mənəvi tərbiyə. "Maarif" nəşriyyatı. Bakı, 1995.
23. Uşaq mahnıları antologiyası – I, II, III cild. "Rəfiq Xan-Sayadoğlu" nəşriyyatı, Bakı, 2005.
24. Ümumi təhsilin fənn standartları (I–XI siniflər). "Mütərcim" nəşriyyatı. Bakı, 2012.
25. Vətən, Millət, Ordu (Ü.Hacıbəyli). "Əbilov və qardaşları" nəşriyyatı. Bakı, 2005.
26. **Zöhrabov R.** Bəstəkarların portreti. I, II kitab. "Gənclik" nəşriyyatı, Bakı, 2006.
27. Из истории Азербайджанской оперы и балета (1908–1988) изд. "Adiloğlu". Баку, 2006.
28. **Зохрабов Рамиз.** "Азербайджанские теснифы". Москва изд. "Советский композитор". Баку, 1983.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSIQI 9

*Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinfi üçün
Musiqi fənni üzrə dərsliyin
METODİK VƏSƏİTİ*

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

*Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov
Nazim Kazım oğlu Kazımov
Ceyran Emin qızı Mahmudova*

Redaktoru

Sevinc Nuruqızı

Bədii və texniki redaktoru

Abdulla Ələkbərov

Dizaynerləri

Səadət Quluzadə, Təhmasib Mehdiyev

Korrektoru

Ülkər Hüseynova

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi (qrif nömrəsi: 2020-___)

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 7,73. Fiziki çap vərəqi 8,0.

Formatı 70x100¹/₁₆ . Kəsimdən sonra ölçüsü: 165x240.

Səhifə sayı 128. Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru 10-12.

Ofset kağızı. Ofset çapı. Sifariş .

Tiraj . Pulsuz. Bakı – 2020.

Əlyazmanın yığma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: _____

Nəşriyyat:

“Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya” MMC

Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

Çap məhsulunu istehsal edən:

LAYIHƏ

PULSUZ

LAYİHƏ